

LITERATÚRA PRE STREDNÉ ŠKOLY

Pracovný zošit 2. diel

Meno: .....

Priezvisko: .....

Trieda:..... Školský rok:.....

Vysvetlivky piktogramov:

literárne pojmy nad rámec ŠVP

rozširujúce učivo

úlohy zamerané na diskusiu

úlohy zamerané na tvorbu vlastného textu

cvičenia zamerané na prácu v skupine

OBSAH

EURÓPSKA PREROMANTICKÁ LITERATÚRA

Historický kontext	3
Román	4
Tragédia	6

EURÓPSKA ROMANTICKÁ LITERATÚRA

Historický kontext	9
Historický román	11
Gotický román	13
Poviedka	14
Veršovaný román	15
Baladická poviedka	16
Európska romantická literatúra – TEST	19

POSTROMANTIZMUS

Román	21
-------------	----

SLOVENSKÁ ROMANTICKÁ LITERATÚRA

Historický kontext	23
Historický román	25
Historická povesť	26
Baladická poviedka	28
Balada	30
Veršovaná skladba	34
Lyrická poézia	38
Pieseň	39
Hymnická pieseň	41
Slovenská romantická literatúra – TEST	42

POSTROMANTIZMUS

Historická povesť	44
Komédia	45

EURÓPSKA REALISTICKÁ LITERATÚRA

Historický kontext	47
Satirický román	48
Sociálny román	49
Psychologický román	53
Poviedka	59
Novela	61
Tragikomédia	62
Veršovaná dráma	64
Komédia	65
Jednoaktovka	67
Európska realistická literatúra – TEST	68

SLOVENSKÁ REALISTICKÁ LITERATÚRA

Historický kontext	70
Sociálna balada	71
Román	72
Poviedka	76
Novela	82
Veršovaná epika	86
Básnická skladba	87
Básnický cyklus	89
Činohra	90
Tragédia	92
Komédia	93
Slovenská realistická literatúra – TEST	95

1. Vyberte znaky charakteristické pre obdobie preromantizmu.

☒ citový náboj diela <u>sentimentalizmus</u>	☒ zdôrazňovanie citu pred rozumom
☐ racionalizmus	☒ využívanie prvkov antiky a ľudovej kultúry
	☐ dôraz na vedecký pokrok v spoločnosti

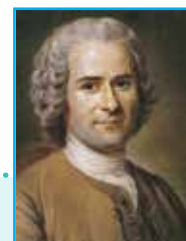
2. V úlohe 1 doplňte terminologické označenie k prvému znaku.

3. Chronologicky zoradíte literárne obdobia.

klasicizmus – humanizmus a renesancia – stredoveká literatúra – preromantizmus – antika – romantizmus – barok

1. <u>antika</u>	4. <u>barok</u>	7. <u>romantizmus</u>
2. <u>stredovek</u>	5. <u>klasicizmus</u>	
3. <u>humanizmus a renesancia</u>	6. <u>preromantizmus</u>	

J.J. Rousseau

UKÁŽKA 1

J. J. Rousseau: Emil alebo o výchove

Nás všetkých formuje trojaký druh učiteľov. Z tejto trojakej rozličnej výchovy, výchova, ktorú uskutočňuje príroda, ktorá vonkoncom nezávisí od nás, a výchova, ktorú uskutočňujú veci, len v istých ohľadoch. Jedine výchovu uskutočňovanú ľuďmi máme vo svojej moci. Pretože dokonalá výchova predpokladá spolupôsobenie trojakých výchov, musia sa podľa výchovy prírody, ktorá je nezávislá od nás, riadiť ostatné dve. V ozajstnej výchove prevažuje cvičenie nad predpismi. Učiť sa začíname, keď začíname žiť. Príroda neprestajne cvičí deti, otužuje ich povahu najrozličnejšími skúškami, včas ich učí, čo je námaha a bolesť. Dieťa znesie zmeny, ktoré by neznesol dospelý človek: mäkké ohybné väzivá dieťaťa bez námahy ohneme. Deti nielenže nemajú prebytok síl, ale nemajú ich ani dosť pre všetko, čo od nich príroda žiada. Treba im dovoliť, aby využili všetky svoje sily, ktoré im príroda dala. Musíme im pomáhať a dopĺňať, čo im chýba buď v ich inteligencii alebo v sile, vo všetkých telesných potrebách. Nesmieme ani trochu povoliť ich rozmarom, lebo rozmar ich nebude trápiť, ak zabránime jeho vzniku, pretože nie je prirodzený.

(preložil: K. Chrappa)

4. Prečítajte si ukážku. Ktorý typ výchovy je podľa J. J. Rousseaua pre dieťa najlepší? Zdôvodnite svoj výber na základe textu ukážky.

Podľa autora je pre dieťa najlepšia výchova v súlade s prírodou. Z troch typov uvádza prírodnú ako naturálnu výchovu, ktorej sa ostatné prispôsobia, príroda deti cvičí a zdokonaľuje.

5. Sformulujte rady, ktoré sú podľa autora vo výchove potrebné.

Prevaha cvičení nad teóriou; spojenie výchovy prírodou, vecami a ľuďmi; vychovávať deti v súlade s prírodou, ktorá ich otužuje a posilňuje, pripravuje na život; dovoliť deťom využívať všetky ich sily a schopnosti; nepovoľovať deťom rozmery.

6. Vysvetlite pojem didaktický román.

Didaktický román je román, ktorého cieľom je čitateľovi poskytnúť rady a vplývať na jeho výchovu a vzdelávanie.

7. K podčiarknutému textu v ukážke nájdite frazeologizmus.

Ohýbaj ma, mamko, dokiaľ som ja Janko, neohneš ma, mamko, keď už budem Janko.

8. ZAMYSLITE SA A DISKUTUJTE

Súhlasíte s názormi autora o výchove? Čo by ste vo výchove odporúčali vy?

Súhlasím, kombinácia výchovy v rodine aj škole by mala prepájať prírodné, spoločenské aj technické prostredie, v ktorom sa dieťa pohybuje, aby získalo zručnosti v každej oblasti.

UKÁŽKA 1

J. W. Goethe: Utrpenie mladého Werthera

Ked' som po prvý raz v ktorési krásne popoludnie prišiel pod lipy, miestečko bolo opustené. Všetci boli na poli, len chlapec asi štvorročný sedel na zemi; iné vari pol ročné decko mal pred sebou. Sadol som si na pluh, ktorý stál naproti, a s nesmiernym potešením som nakreslil dvojicu bratov. Pripojil som kúsok plota, vráta od stodoly a zopár polámaných vozových kolies, rad-radom, ako to tam všetko bolo, a o hodinu som zistil, že som nakreslil pekne usporiadaný, veľmi zaujímavý obrázok, nepridajúc nič zo svojho. To ma upevnilo v predsavzatí, aby som sa v budúcnosti pridržiaval iba prírody. Jedine ona je nesmierne bohatá a jedine ona vytvára veľkého umelca. V prospech pravidiel možno veľa povedať, približne to, čo možno povedať na chválu občianskej spoločnosti. Človek, ktorý sa podľa nich správa, nikdy nevytvorí nič nevkusné a zlé, takisto ako z toho, kto sa dáva viesť zákonmi a slušnosťou nikdy nebude neznesiteľný sused ani vychýrený zlosyn; zato však každé pravidlo, nech si vraví, kto chce, čo chce, ničí naozajstný cit pre prírodu a pre jej pravý výraz!

J. W. Goethe

(preložila: M. Bártová)

1. Identifikujte typ rozprávača a vysvetlite ho.

- ☐ rozprávač oko kamery   ☒ priamy rozprávač
☐ nepriamy rozprávač

2. a) Podľa ukážky analyzujte vzťah autora k prírode.

Autor – príroda: autor má kladný vzťah, o prírode sa vyjadruje ako o krásnej, rád v nej trávi čas, príroda ho inšpiruje a „vytvára umelca“. V texte sa prejavujú aj prvky ľudovej kultúry, ktoré autor vyzdvihuje.

b) Porovnajte vzťah príroda – spoločnosť.

Príroda – spoločnosť: autor vytvára paralelu medzi prírodou a spoločnosťou. Chváli občiansku spoločnosť a pravidlá, ktoré v nej platia, považuje za opodstatnené a dôležité. Na druhej strane však každé pravidlo a tým aj život v spoločnosti oslabujú prírodné cítenie.

3. Ktoré znaky preromantizmu viete vyvodit' z ukážky? Vypíšte ich a zdôvodnite.

prvky ľudovej kultúry – pluh, koleso vozu; zdôraznenie funkcie prírody – je krásna, vytvára umelca, inšpiruje; sentimentalizmus – s odkazom na prírodu; chvála občianskej spoločnosti – chvála pravidiel v spoločnosti a ich významu

4. Napíšte, aký jazykový štýl je uplatnený v ukážke.

V ukážke je uplatnený umelecký štýl s prvkami náučného v závere.

J. W. Goethe:
Utrpenie mladého Werthera**5. Označte správne odpovede. Dielo Utrpenie mladého Werthera je:**

- ☐ poviedka s romantickým hrdinom
☒ román vo forme listov
☐ významné dielo nemeckej literatúry 19. storočia
☒ román s prvkami autobiografie

UKÁŽKA 2

J. W. Goethe: Utrpenie mladého Werthera

5. septembra

Napísala listok mužovi na vidiek, kde čosi vybavoval. Listok sa začínal: „Najdrahší, najmilší, príď, len čo budeš môcť, čakám ťa a nevýslovne sa na teba teším.“ – Vošiel priateľ a priniesol správu, že sa Albert pre isté okolnosti tak skoro nevráti. Lístček zostal ležať a večer sa mi dostal do rúk. Prečítal som ho a usmial som sa; spýtala sa, prečo. „Aký božský dar je obrazotvornosť,“ zvolal som, „na chvíľočku som si predstavil, že bol napísaný mne.“ Zarazila sa, akoby sa jej to nepáčilo, a ja som zmĺkol.

6. septembra

Len veľmi, veľmi ťažko som sa odhodlal odložiť svoj belasý jednoduchý frak, v ktorom som s Lottou po prvý raz tancoval, ale bol už priveľmi nevzhľadný. Dal som si však ušitý nový, celkom taký istý, s golierom a výložkami, a k nemu opäť takú istú žltú vestu a nohavice. Jednako nepôsobí takisto. Nevie... Nazdávam sa, že časom aj tento mi bude milší.

(preložila: M. Bártová)

Werther a Lotte

6. Podľa ukážky 2 interpretujte vzťah medzi Wertherom, Lottou a Albertom.

Milostný/vzťahový trojuholník. Werther miluje Lotte, ktorá je vydatá za Alberta, ktorého má rada. Werther sa nedokáže preniesť cez neopätovaný cit, stále spomína na prvé stretnutie s Lottou, starý oblek je mu pripomienkou, ktorej sa nedokáže vzdať. Túži, aby mu Lotta city opätovala, predstavuje si, aké by to bolo, keby bol na mieste jej manžela.

7. Aké prvky preromantizmu sa v ukážke prejavujú?

sentimentalizmus, uprednostnenie citu pred rozumom

8. Na základe oboch ukážok charakterizujte postavu Werthera.

Individuálna odpoveď. Napr.: Werther je mladý muž žijúci v malom meste/na vidieku. Je citlivý, jeho listy priateľovi sú plné citu, emócií, dojmov z prežitých udalostí a stretnutí. Čas trávi v prírode, ku ktorej má blízky vzťah, obdivuje ju a ona ho inšpiruje, maľuje. Zamiluje sa do ženy, ktorá jeho lásku neopätuje, je sklamaný, smutný, žije v predstavách a spomienkach na čas, keď bol s ňou.

9. Na základe ukážok určte, či sú nasledujúce tvrdenia pravdivé (P) alebo nepravdivé (N).

P	N	TVRDENIE
	X	Werther vytvoril obrázok bratov na lúke podľa vlastnej predstavy.
X		Lotte chýbal manžel, ktorý bol odcestovaný na vidieku.
	X	Lotte rada spomínala na čas strávený s Wertherom.
	X	Werther opisuje podobnosti medzi prírodou a spoločnosťou, pričom považuje spoločenské pravidlá za prospešné pri vnímaní prírody.
X		Kto sa v spoločnosti riadi pravidlami, koná dobre.

10.

ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Traduje sa, že po vydaní Utrpenia mladého Werthera sa spustila vlna samovrážd. Vysvetlite, prečo sa vplyv literárnej tvorby mohol prejavovať týmto spôsobom? Zaradte toto tvrdenie do spoločenského kontextu doby a podložte ho znakmi charakteristickými pre preromantizmus.

Je to dielo zobrazujúce melancholickú tému, smútok a depresie hlavnej postavy, ktorej sklamanie v láske vyústí až do spáchania samovraždy. Vzhľadom na vplyv literatúry ako takej môže dielo silno pôsobiť na čitateľa, ktorý má často tendenciu stotožňovať sa s hlavnou postavou. Determinujúcim faktorom je tiež obdobie vzniku diela, romantizmus a 18. storočie, ktoré boli charakteristické veľkými postavami, hrdinami, konajúcimi často v afekte, pod vplyvom emócií, vášní, viac ako rozumu, bolo to revolučné obdobie aj v spoločensko-politickom kontexte, kde radikálne riešenie situácie nebolo výnimkou.

1. Pri vonkajšom členení drámy rozlišujeme jej nasledujúce časti:

dejstvá

scény

výstupy

UKÁŽKA 1

J. W. Goethe: Faust

MEFISTOFELES:

Takto sa mi pozdávaš.
Dúfam, že dohoda už bude,
bo vrtochy ti vyhnať z hrude,
ma za panoša tuná máš.
(...)

FAUST:

Mňa v každom šate bude trápiť žiaľ
tesného žitia na tej zemi,
som primladý byť k túžbam nemý,
a pristarý, by si len hral.
Čože mi svet vie ešte dať?
Máš odriekať sa! Odriekať!
To je tá večná z jeho nôt,
a každému znie do uší,
a chrípavo nám cez život
v hodine každej zabúši.
Keď ráno príde, s hrôzou vstávam len
a trpké slzy by som zasa plakal,
že nespĺní mi prichodiaci deň
čo aj jediné z prianí, čo som čakal,
a že aj slasti predtuchu
mi skepsou psuť a kaziť bude
a zlostnú frašku bezduchú
urobí z tvorby mojej hrude.
So strachom ľahnúť na posteľ
si musím tiež, keď noc už klesá;
lež noc mi nedá pokoj, ktorý som tak chcel,
bo divé sny ma zase desia.
Tak je mi bytie na ťarchu a zlosť,
smrť kýžená a život ohavnosť.

(preložil: M. Mittelman Dedinský)

Faust a Mefistofeles

2. Správne zoradíte jednotlivé časti v rámci vnútorného členenia drámy.

kríza – katastrofa – kolízia – peripetia – expozícia

1. expozícia
2. kolízia
3. kríza
4. peripetia
5. katastrofa

3. Vysvetlite frazeologizmus "faustovská dohoda".

Frazeologizmus "faustovská dohoda" znamená zapredanie duše diablu za dočasné pôžitky.

4. Aké ustálené slovné spojenie s rovnakým významom poznáte?

zmluva s diablom

5. Prečítajte si ukážku. Interpretujte Faustov postoj k životu v danej chvíli.

Faust bol sklamaný zo života, ktorý je stereotypný a neponúka mu nič nové, nevidí zmysel v novom dni, cíti sa nenaplnený, život považuje len za frašku a túži po smrti.

6. Označte pravdivé tvrdenia.

- ☒ Dielo Faust radíme k literárnemu žánru veršovaná dráma.
- ☒ Dielo Faust je dvojdielnou veršovanou tragédiou.
- ☐ Hlavnými postavami sú Faust, Mefistofeles, Margaréta a Wagner.

7. Vyhľadajte v texte a vypíšte:

- a) rečnícku otázku Čože mi svet vie ešte dať?
- b) antonymá primladý – pristarý
- c) zvolanie Odriekať!
- d) poetizmus bo, kýžená

8. Aký je význam slova kýžená?

- ☐ prítomná
- ☐ obávaná
- ☒ žiadaná
- ☐ nútená

UKÁŽKA 2

J. W. Goethe: Faust**FAUST:**

Voláš sa?

MEFISTOFEL:

Som duch, čo stále popiera!

A právom: všetko, čo sa zrodilo,
je hodné, by sa zničilo,
či lepšie, keby nevznikalo.Všetko, čo u vás meno malo:
hriech, zmar a zlo a nepokoj,
je najvlastnejší živel môj.

* * *

MEFISTOFEL: Chcem tu ti k službe zaviazat sa celý,
a na tvoj pokyn nikdy nemať klud;
a tam, keď stretne sa v cieľi
ty mne zas verne k službám buď.**FAUST:**To tam len málo, ver, ma trápi,
ak tento svet najprv roztrháš v zdrapy,
ten druhý nech je, alebo aj nie.

(preložil: M. Mittelmann Dedinský)

Josef Vojtek ako Mefistofeles

PRÁCA NA DOMA

V literatúre alebo na internete vyhľadajte ďalšie staršie i novšie umelecké (literárne, hudobné, divadelné, filmové...) spracovania tematiky o doktorovi Faustovi. Vypíšte niekoľko príkladov.

Film – Faust 1926, 1960

Knihy – Christopher Marlowe: Doktor Faustus, 1984

Thomas Mann: Faust (román), 2015

Michail Bulgakov: Majster a Margaréta, 2019

Hudba – Franz Liszt: Faust (symfónia), 1857

Divadlo – Charles Gounod: Faust (opera), 1859

Bábkový film – Jan Švankmajer – Lekce Faust, 1994

9. Vypíšte tri synonymá, ktorými je možné nahradiť slovo z úlohy 8. Pomôžte si Synonymickým slovníkom slovenčiny.

1. vytúžená

2. želaná

3. očakávaná

10. Interpretujte, na čo odkazuje zvýraznená časť textu v ukážke 1: z tvorby mojej hrude

Zvýraznená časť textu odkazuje na dýchanie, čiže na život.

11. Na základe ukážok označte správne tvrdenia. V nesprávnych opravte chyby.

Mefistofeles sa vyžíva v páchaní hriechu a vyvolávaní nepokoja.

Odpoveď je správna.

Mefistofeles odpovedá na Faustovu otázku o svojej totožnosti priamo.

Mefistofeles odpovedá nepriamo, opisom, vlastnou charakteristikou.

Faust sa cíti v živote naplnený, vychutnáva si dosiahnuté úspechy a túži po ďalších.

Faust sa cíti nenaplnený, sklamaný životom, túži po smrti.

Mefistofeles sa ponúka, že bude Faustovi slúžiť do konca jeho pozemského života.

Odpoveď je správna.

Faust má obavy z uzavretia dohody a váha nad naplnením svojej časti zmluvy.

Faust nemá obavy, je mu jedno, čo bude potom, dôležitá je preňho prítomnosť.

12. Podľa ukážky interpretujte, na čo odkazujú ukazovacie zámená tu, tam.

Zámeno tu odkazuje na svet živých,

zámeno tam odkazuje na peklo, miesto, kam pôjde Faust po smrti.

13. Charakterizujte Mefistofela podľa toho, ako sa Faustovi predstavil.

Mefistofeles je duchom, diablom, ktorý túži po vyvolávaní

hriechu, zla, nepokoja vo svete, lebo verí, že na to má právo; chce zničiť všetko, čo bolo stvorené, necení si život, popiera ho. V chaose, zmare a nepokoji prosperuje.

UKÁŽKA 1

F. Schiller: Úklady a láska

piate dejstvo, šiesty výstup
Lujza s limonádou. Predošlí.

LUJZA: (s vyplakanými očami prináša majorovi pohár na tanieriku, s chvejúcim sa hlasom).
Ráčte povedať, ak nie je dosť silná.

FERDINAND: (vezme pohár, sadne si a zrazu sa obráti k Millerovi). Ach, skoro som zabudol!
– Smiem vás o niečo poprosiť, milý Miller? Urobíte mi malú láskavosť?

MILLER: Aj tisíc! Čo rozkážete!

FERDINAND: Čakajú ma na večeru. Bohužiaľ, mám zlú vôľu. Nechce sa mi medzi ľuďmi.
– Zájdete za mojím otcom a ospravedlníte ma?

LUJZA: (zľakne sa a skočí mu do reči). Mohla by som ísť ja.

MILLER: K ministrom?

FERDINAND: Nie priamo k nemu. Odkaz odovzdáte v šatni komorníkovi. – Preukážete sa mojimi hodinkami.
– Budem ešte tu, kým sa vrátite. – Počkajte na odpoveď!

LUJZA: (veľmi úzkostlivo). Nemohla by som to ja vybaviť?

FERDINAND: (Millerovi, ktorý sa práve chystá odísť). Počkajte, ešte niečo! Tu je list pre môjho otca, prišiel dnes večer.
– Možno ide o súrnu vec. – Môžete to vybaviť razom.

MILLER: Dobré, pán barón.

LUJZA: (chytí ho v strašnej úzkosti). Ale, otecko, to všetko by som i ja vybavila.

MILLER: Už je noc, nemôžeš ísť sama, dcéra moja. (Odíde.)

FERDINAND: Posviet' otcovi, Lujza! (Medzitým, čo Lujza odprevádza otca s lampášom, Ferdinand pristúpi ku stolu a nasype do limonády jed.) Tak! Nech zhynie! Vyššie mocnosti vravia svoje strašné áno, nebesá súhlasia s pomstou, anjel strážca ju opúšťa.

(preložil: I. Šafár)

1. Vyberte možnosť, ktorá vyplýva z ukážky.

- ☐ List pre Ferdinandovho otca prišiel včera večer.
- ☐ Miller chce darovať Ferdinandove hodinky komorníkovi.
- ☒ Ferdinand nechce ísť na večeru, na ktorú bol pozvaný.
- ☐ Lujza prináša majorovi pohár s trasúcimi sa rukami.

2. Určte podčiarknutú vetu v poslednej replike.

- ☐ Dvojčlenná, úplná.
- ☐ Jednočlenná, slovesná.
- ☐ Jednočlenná, neslovesná.
- ☒ Dvojčlenná, neúplná.

3. V ktorej z Millerových replík sa nachádza hyperbola?

- ☒ v prvej
- ☐ v druhej
- ☐ v tretej
- ☐ v štvrtej

4. Ktoré tvrdenie o ženskej postave z ukážky nie je pravdivé?

- ☐ Je majorova dcéra.
- ☒ Priniesla otrávenú limonádu.
- ☐ Pociťuje strach a úzkosť.
- ☐ Nechce ostať s Ferdinandom osamote.

5. Ako sa nazýva prechodné literárne obdobie medzi klasicizmom a romantizmom?

Prechodné literárne obdobie medzi klasicizmom a romantizmom sa nazýva preromantizmus.

6. Vypíšte z ukážky slovo, ktoré bolo vytvorené skladaním.

bohužiaľ / Bohužiaľ.

7. V ktorej z nasledujúcich možností sa nenachádza oslovenie?

- ☐ Dobré, pán barón.
- ☐ Smiem vás o niečo poprosiť, milý Miller?
- ☒ Počkajte, ešte niečo!
- ☐ Ale, otecko, to všetko by som i ja vybavila.

8. Aký sklad vytvárajú slová v názve diela, z ktorého pochádza ukážka?

- ☐ prisudzovací
- ☒ priradovací
- ☐ žiadny
- ☐ určovací

1. Označte pojmy, ktoré sa viažu s obdobím romantizmu.

☒ nespokojnosť Európy	☐ tatársky vpád	☒ 20. – 30. roky 19. storočia
☒ revolučné roky 1848/49	☐ objavenie Ameriky	☒ dezilúzia a pesimizmus
☐ Darwinova teória	☐ objav kníhtlače	☐ pozitivizmus
☒ atentáty na najvyššie spoločenské kruhy		

2. Ktorý hudobný skladateľ nepatrí do obdobia romantizmu?

- ☐ G. Verdi
- ☐ F. Chopin
- ☐ B. Smetana
- ☒ L. van Beethoven

Napište mená niekoľkých európskych maliarov z obdobia romantizmu.

Pomôžte si internetom.

Pierre Proudhon, Eugène Delacroix

Théodore Géricault: Vor Medúzy

3. Vytvorte správne dvojice.

A) synkretizmus	I) stotožnenie sa autora s postavou diela/témou diela	
B) idealizmus	II) uprednostňovanie osobných záujmov jednotlivca	
C) autoštylizácia	III) spájanie, prekrývanie napr. literárnych druhov	
D) individualizmus	IV) filozofický smer, ktorého základom je idea	A III. B IV. C I. D II.

4. Označte, ktoré tvrdenia o romantizme sú pravdivé (P) alebo nepravdivé (N).

P	N	TVRDENIE
☒		V dielach bol častý druhový synkretizmus a uprednostňovanie lyriky.
☒		Postava je častým vydedencom v spoločnosti, stále nespokojná.
☒		Prevažuje duch nad predmetnosťou – vplyv idealistickej filozofie.
☒		Hlavný je idealizmus – prednosť citu pred rozumom.
☒		Na odvrátenie od súčasnej spoločnosti sa používali historické témy.
☒		Inšpiráciu nachádzali autori aj v rozprávkach, snoch i minulosti.
☒		Titanizmus je boj jednotlivca za svoju slobodu i slobodu národa.
	☒	Diela sú plné súladu medzi predstavami a skutočnosťou.

5. V čom spočíva základný protiklad romantizmu?

- ☐ Romantický hrdina sa rýchlo vzdáva, preto prehrá a poddá sa osudu.
- ☒ Stojí proti sebe túžby človeka a normy spoločnosti, ktoré mu neprajú.
- ☐ Hrdina je vnútorne neslobodný, hľadá svoje miesto v živote.
- ☐ Romantická postava nie je schopná hlbokého citu, nevie sa obetovať.

6. Ako sa nazýva typ postavy, pri ktorej si autor vyberá jej vlastnosti a prikrášľuje ich?

idealizovaný typ postavy

7. Definujte literárny žáner román.

Epický literárny žáner veľkého rozsahu, ktorý má hlavnú a vedľajšiu dejovú líniu, väčší počet postáv, ktoré sa v priebehu deja vyvíjajú, má rôzne témy, rozvíja sa v dlhšom časovom úseku.

UKÁŽKA 1

A. S. Puškin: Kapitánova dcéra

„Prepáčte za opýtanie, a kto ste vlastne?“

„Som dcéra kapitána Mironova.“

„Kapitána Mironova! Toho, čo bol veliteľom jednej orenburskej pevnosti?“

„Áno, prosím.“

Dáma bola zrejmé dojatá. „Prepáčte mi, že sa miešam do vašich vecí,“ povedala ešte láskavejšie, „ale ja som pri dvore, vysvetlite mi, čoho sa týka vaša prosba, možno sa mi podarí vám pomôcť...“

Mária Ivanovna vstala a úctivo sa jej poďakovala. Všetko na neznámej dáme nevdojak priťahovalo srdce a vzbudzovalo dôveru. Mária Ivanovna vytiahla z vrecka zložený list papiera a podala ho svojej neznámej ochrankyni, ktorá si ho začala potichu čítať.

Najprv čítala pozorne a blahosklonne, ale náhle sa jej tvár zmenila – a Mária Ivanovna, sledujúc očami všetky jej pohyby, sa naľakala prísneho výrazu tváre, ešte pred chvíľou takej milej a pokojnej.

„Prosíte za Griňova?“ povedala dáma chladne. „Cárovná mu nemôže odpustiť. Nepridal sa k samozvancovi z nevedomosti a ľahkovernosti, ale ako nemravný a škodlivý naničhodník.“

„Ale to nie je pravda!“ skríkla Mária Ivanovna.

„Akože nie je pravda?“ ohradila sa dáma a celá očervenela.

„Nie je pravda, na môj veru to nie je pravda! Všetko viem a všetko vám rozpoviem. Jedine kvôli mne sa vystavoval všetkému, čo ho postihlo. A ak pred súdom nedokázal svoju nevinu, tak iste len preto, že ma nechcel do veci zaplietť.“

A potom zápalisto vyrozprávala všetko, čo už vážený čitateľ vie.“

(preložil: J. Ferenčík)

8. **Odpovedzte podľa ukážky, kto je neznáma dáma.**

Neznáma dáma je cárovná.

9. **Charakterizujte neznámu dámu na základe ukážky.**

Napr. milá, láskavá, ústretová, rozvážna, spravodlivá, sympatická, súcitná.

10. **Aký typ postavy vytvoril autor v postave neznámej dámy?**

☐ charakterový typ postavy ☒ idealizovaný typ postavy ☐ sociálny typ postavy

11. **Vyjadrite svoj názor, prečo rozprávač použil oslovenie čitateľa.**

Autor sa snaží oslovením čitateľa vtiahnuť ho do deja a čiastočne aj zvýrazniť dôveryhodnosť svojho rozprávania.

12. **Určte, ktoré tvrdenie nevyplýva z ukážky.**

- ☐ Mária Ivanovna, kapitánova dcéra, prišla prosiť za svojho milého Griňova.
☐ Cárovná pokladá Griňova za zradcu, ktorý spolupracoval s rebelom.
☒ Neznáma dáma sa dobre poznala s cárom, preto prisľúbila pomoc.

13. **Zamerajte sa na výber slov v ukážke. Líšia sa od súčasného jazyka? Argumentujte príkladmi.**

Jazyk ukážky je zdvorilý, úctivý, nejde o bežnú hovorovú podobu jazyka. Súvisí to s tým, že ide o rozhovor so šľachticnou a mimo-riadne zdvorilú situáciu. Sú to knižné slová, málo používané, napr. nevdojak, blahosklonne, ľahkovernosť.

14. **Na základe poznania štandardizovaného diela odôvodnite názov diela Kapitánova dcéra.**

Keďže práve kapitánova dcéra sa stane rozhodujúcou postavou, ktorá u cárovnej vybaví milosť, autor pomenoval dielo podľa nej.

15. **Pripravte si argumenty do diskusie o tom, čo je v diele reálne a čo fikcia.**

Reálne je povstanie Pugačova, postava cárovnej, ale omilostenie Griňova a prijatie Márie Ivanovny u cárovnej je nepravdepodobné. Fikciou sú aj rozhovory a detaily príbehu.

UKÁŽKA 1

V. Hugo: Chrám Matky Božej v Paríži

Claude Frollo ho napokon urobil zvonárom. A dať Quasimodovi za nevestu veľký zvon bolo isté ako dať Júliu Romeovi. Preto mu bol Quasimodo hlboko, vášnivo a nekonečne vďačný. A hoci tvár jeho pestúna bývala často zachmúrená a prísna, hoci jeho slová boli obyčajne úsečné, tvrdé a panovačné, táto vďačnosť nikdy ani na chvíľu neochabla. Arcidiakonovi bol Quasimodo najposlušnejším otrokom, najpoddanejším služobníkom, najostražitejším psom. Keď úbohý zvonár ohluchol, vyvinula sa medzi ním a Claudom Frollom akási tajomná posunková reč, ktorej iba oni rozumeli. A tak bol arcidiakon jedinou ľudskou bytosťou, s ktorou si Quasimodo zachoval spojenie. Iba s dvoma vecami na tomto svete bol v styku: s chrámom Matky Božej a s Claudom Frollom.

(preložili: M. Bartko, I. Mrlian)

UKÁŽKA 2

V. Hugo: Chrám Matky Božej v Paríži

„Podťe predsa sem,“ zvolala. Ale on len stále odchádzal. Vtom vyskočila zo svojej izbičky, bežala za ním a chytila ho za ruku. Keď Quasimodo pocítil jej dotyk, celý sa zachvel. Zdvihol k nej prosebne oči, a keď videl, že ho vedie k sebe, na tvári mu žiarila radosť a neha. Chcela ho zaviesť do svojej izbičky, ale on zostal zaťato stáť na prahu. „Nie, nie,“ povedal, „sova nevchádza do škovránčieho hniezda.“ Tu sa pôvabne učupila na lôžku ku kozičke, ktorá jej spala pri nohách. Obidvaja ostali chvíľku nehybní, mlčky sa dívajúc, on na toľkú krásu, ona na toľkú ošklivosť. Neprestajne objavovala na Quasimodovi nové obludnosti. Zrak jej kĺzal z krivých nôh na hrbatý chrbát, z hrbatého chrbta na oko. Nemohla pochopiť, že sa môže nájsť taká nemožná bytosť. Ale v celej tej bytosti bolo toľko smútku a nehy, že si na ňu začala zvykať.

(preložili: M. Bartko, I. Mrlian)

1. Označte správne tvrdenie. Chrám Matky Božej v Paríži je:

☐ gotický román   ☐ historická novela   ☐ tragédia   ☒ historický román

2. Vysvetlite spojenie „sova nevchádza do škovránčieho hniezda“.

Je to symbolické pomenovanie, Quasimodo si myslí, že keď sa dostane bližšie k Esmeralde, môže jej nechtiac ublížiť, nakoľko ona je jemná, krásna a on je škaredý a znetvorený, nechce, aby sa ho bála, bojí sa k nej priblížiť a pod.

3. Nájdite a vypíšte v ukážke č. 2 zdobneniny.

izbičky, kozičke

4. Ktorý slohový postup prevláda v podčiarknutej časti ukážky č. 2 a aký slohový útvar autor použil?

☒ opisný, opis osoby   ☐ rozprávací, rozprávka   ☐ výkladový, úvaha   ☐ opisný, charakteristika

5. Ako nazývame dvojicu slov ošklivosť – krásu?

☒ antonymá   ☐ synonymá   ☐ homonymá   ☐ paronymá

6. Vysvetlite harmóniu kontrastov na jednotlivých postavách.

Quasimodo..... znetvorený a škaredý, ale citlivý, s dobrým srdcom

Phoebus..... pekný, ale falošný, prelietavý

Claude Frollo..... kňaz, ktorý vychoval Quasimoda, ale pokrytecký a pomstychtivý

7. Uvedte názov diela z obdobia humanizmu a renesancie, ktorého postavy sú spomenuté v jednej z ukážok. Napište k nemu meno autora.

Rómeo a Júlia – William Shakespeare

8. Stručne opíšte, aký bol vzťah troch mužov k Esmeralde.

Quasimodo..... Mal Esmeraldu naozaj rád, vážil si ju, pretože mu pomohla a správala sa k nemu ľudsky.
 Phoebus..... Esmeralde sa páčil, no bol falošný, prelietavý.
 Claude Frollo..... Zahrával sa s citmi Esmeraldy, nemal ju naozaj rád, len ju chcel využiť.

9. Vytvorte správne dvojice. A – 6, B – 4, C – 2, D – 3, E – 1, F – 5

A) Agneška	1) pustovníčka
B) Quasimodo	2) kapitán lukostrelcov
C) Phoebus	3) kňaz
D) Claude Frollo	4) zvonár
E) Gudula (Chudôbka)	5) spisovateľ
F) Pierre Gringoire	6) unesená dievčina

10. Ktoré kompozičné postupy sú v diele použité?

- ☒ chronologický a retrospektívny
☐ rámcový a retrospektívny
☐ reťazový a chronologický
☐ rámcový a reťazový

11. V ktorom meste a v ktorom chráme sa odohráva dej románu?

Paríž
 Chrám Matky Božej Notre Dame

12. Predhovor ktorého diela Victora Huga sa stal manifestom romantizmu?

- ☒ Cromwell ☐ Bedári ☐ Robotníci mora ☐ Legenda vekov

13. Rozlíšte román a poviedku. K jednotlivým žánrom priradte ich charakteristické znaky a vpíšte ich do tabuľky.

dejová línia je priamočiara, má hlavnú dejovú líniu a epizódy, kratší epický prozaický žáner, rozvíja jednu udalosť, zvyčajne má jednu/dve hlavné postavy, postava sa v priebehu deja vyvíja, autor využíva aj iné slohové postupy, dlhší prozaický epický žáner, dej trvá kratšiu dobu, postava sa v priebehu deja nevyvíja, hlavné postavy a vedľajšie postavy, zobrazuje veľký počet udalostí, nemá vedľajšie postavy

ROMÁN	POVIEDKA
dlhší prozaický epický žáner	kratší epický prozaický žáner
má hlavnú dejovú líniu a epizódy	rozvíja jednu udalosť
hlavné postavy a vedľajšie postavy	zvyčajne má jednu/dve hlavné postavy
zobrazuje veľký počet udalostí	dej trvá kratšiu dobu
autor využíva aj iné slohové postupy	dejová línia je priamočiara
postava sa v priebehu deja vyvíja	postava sa v priebehu deja nevyvíja

14. Ktorá z uvedených možností nevystihuje romantického hrdinu?

- ☐ silný individualista, cíti sa nepochopený a osamelý
☐ prežíva lásku, ktorá zostáva nenaplnená, miluje ideál ženy
☐ človek z okraja spoločnosti, výnimočný pôvodom a osudom
☒ jeho charakter vytvárajú doba a okolnosti

A. Wiertz:
Quasimodo

UKÁŽKA 1

R. L. Stevenson: Podivný prípad doktora Jekylla a pána Hyda

Mojou najhoršou chybou bol sklon k neskrotnej veselosti, z ktorého mnohí vedia čerpať pocit šťastia, no mne sa ho nedarilo zladíť s nástojčivou túžbou vystupovať sebavedome a tváriť sa pred ľuďmi mimoriadne vážne. Sformovali ma teda skôr moje náročné aspirácie ako zhubný vplyv mojich chýb a rozhrančili vo mne sféry dobra a zla, ktoré štiepia a spájajú dvojakú ľudskú povahu, tak priepastne ako v málokom. Smer môjho vedeckého bádania, ktoré spelo výlučne k mystickému a mimozmyslovému, zhodou okolností zapôsobil na to, že som si uvedomil večný boj medzi dvoma stránkami svojho ja, a prenikavo mi ho osvetlil: že človek v skutočnosti nie je jedinou bytosťou, lež dvoma.

Zvykol som si slastne rojiť o rozdvojení týchto zložiek. Nespravodlivý by mohol ísť svojou cestou, zbavený aspirácií a výčitiek svedomia svojho bezúhonného dvojníka. A spravodlivý by mohol kráčať pevne a bezpečne k vyšším métam, konať dobro, ktoré ho blaží, neosobné zlo by ho nezneuctvovalo a nemusel by sa kajovať.

Ako ich teda oddeliť? Zistil som, že isté prípravky vedú striasť telesný odev a strhnúť ho asi tak, ako vietor kmáše záclony pavilónu. Taký jedinečný a ďalekosiahly objav ma vábil, a preto som napokon potlačil znepokojivú predtuchu.

* * *

Len čo som sa nadýchol toho nového života, hneď mi bolo jasné, že som lotor, desaťnásobný lotor, že som sa zapredal bytostnému zlu. Po prvý raz som zazrel podobu Edwarda Hyda. Zlá stránka mojej povahy, ktorej som prepožičal výraznú podobu, nebola taká robustná a vyvinutá, ako dobrá, ktorú som práve zapudil! Kým jednému žiarilo v tvári dobro, druhý mal v tvári výrazne a zreteľne vpísané zlo. Každá ľudská bytosť, ktorú stretneme, pozostáva z dobra a zla. A spomedzi celého ľudstva jedine Edward Hyde predstavoval rýdze zlo.

(preložili: K. Dlouhy, P. Ždán)

1. Charakterizujte postavu dr. Jekylla. Aká vlastnosť ho najviac vystihuje? Svoju odpoveď zdôvodnite.

Bol to vedec, venoval sa mystickým otázkam. Uvedomoval si rozpoltenosť svojej povahy, snažil sa v sebe sklbiť dobré aj zlé stránky svojej povahy, vedel o nich a uvažoval o možnosti ich oddelenia. Túžil po poznaní, lákali ho možnosti a život, ktorý by mohol dosiahnuť, ak by sa mu to podarilo, a preto ignoroval predtuchy, možno svedomie. Riskoval, potlačiac v sebe možné dôsledky svojich experimentov. Bol ambiciózny.

2. Ako nazývame podčiarknutý výraz v ukážke?☐ epiteton☐ paralela☒ hyperbola☐ epanastrofa**3. Sformulujte hlavnú myšlienku diela.**

Každý človek je bipolárna bytosť, ktorú utvára dobro aj zlo existujúce spoločne a iba človek sám rozhoduje, ktorou stránkou sa nechá ovládať, ktorú uprednostní vo svojom konaní.

4. Vysvetlite symboliku postáv doktora Jekylla a pána Hyda. Aký podobný symbol poznáte?

Dr. Jekyll a pán Hyde predstavujú dve stránky jednej mince, dva póly v každom človeku (dobro a zlo), ktoré vždy existujú spolu, vytvárajú rovnováhu a dopĺňajú sa. Na podobnej symbolike je založený jin a jang.

5. Postavy dr. Jekylla a pána Hyda sú postavené na:☒ kontraste☐ metonymii☐ metafore**6. Uveďte základné znaky gotického románu.**

strach, tajomno, nadprirodzené javy, šialenstvo, mágia, temné (prípadne stredoveké) prostredie – zručaniny, kostoly, kláštory, tajomné miesta

7. Uveďte mená ďalších autorov a názvy ich diel, ktoré sú žánrovo príbuzné románu z ukážky.

Mary Shelleyová – Frankenstein; Bram Stoker – Drakula;

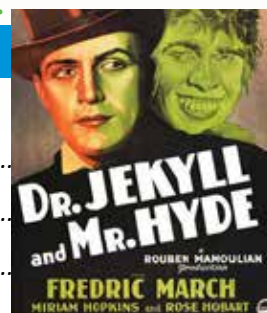
Emily Brontëová – Búrlivé výšiny, príp. iné.

8. ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Máte aj vy v sebe svojho „pána Hyda“? Svoju odpoveď zdôvodnite.

Napr. človek sa správa inak v spoločnosti rodičov, príp. na spoločenskej akcii ako v kamarátskom prostredí, kde môže konať tak, ako by inak nekonal, správať sa uvoľnenejšie, slobodnejšie, možno ako „iný človek“.

Plagát k filmu Dr Jekyll a Mr. Hyde z roku 1931

UKÁŽKA 1

E. A. Poe: Zradné srdce

Neviem vám povedať, ako mi tá myšlienka po prvý raz prišla na rozum; ale len čo sa zjavila, prenasledovala ma dňom aj nocou. Neviedol ma nijaký cieľ. Nebola v tom vášeň. Mal som toho starého muža rád. Nikdy mi neukrivil. Nikdy ma neurazil. Netúžil som po jeho zlate. Myslím, že to bolo jeho oko! Áno, to bolo ono! Jedno z jeho očí pripomínalo oko supa – svetlomodré oko potiahnuté blankou. Kedykoľvek na mňa pozrel, stuhla mi v žilách krv; a tak kúsok po kúsku – veľmi postupne – som sa rozhodol vziať starcovi život, a tak sa toho oka zbaviť navždy. Každú noc okolo polnoci som odtisol západku na jeho dverách a odtisol ich – tak jemne! A toto som robil dlhých sedem nocí – každú noc presne o polnoci –, ale oko bolo vždy zavreté; a tak som nemohol ten čin uskutočniť; pretože ma netrápil ten starec, ale jeho zlé oko.

(preložila: M. Maličková)

H. Clark:
Ilustrácia poviedky Zradné srdce

1. Prečítajte si ukážku 1. Aký bol motív vraždy?

Motívom vraždy bolo zbaviť sa starcovho oka, ktoré rozprávača desilo.

2. Označte správnu možnosť. Ukážka 1 je:

☐ opis ☒ rozprávanie ☐ úvaha ☐ referát

3. Charakterizujte podľa ukážky vzťah vraha k jeho obeti.

Vraha znepokojovalo starcovo oko, ktoré ho desilo, a to bol dôvod vraždy. Vrah necíti k obeti nenávisť. Má k nej dobrý, prípadne neutrálny vzťah.

Zločin bol spáchaný z iracionálneho strachu.

UKÁŽKA 2

E. A. Poe: Vražda na ulici Morgue

Za svojho pobytu v Paríži zoznámil som sa s istým pánom Augustom C. Dupinom. Prvý raz sme sa stretli v zastrčenej knižnici na ulici Monmartre. Voľky-nevoľky musel som si všimnúť a obdivovať Dupinovo neobyčajné analytické nadanie. Dupina tiež veľmi tešilo, že ho môže uplatňovať, ak aj nie ukazovať – a bez váhania sa k tejto radosti priznával.

***

Priateľ vystrel papier na stole pred nami a pokračoval:

„Ako vidíte, náčrtok jasne ukazuje, že zovretie prstov bolo pevné a nehybné. Nikde niet stopy po skĺznutí. Každý prst zvieral hrdlo – asi až kým obeť nezomrela – na tom istom mieste, kde sa pôvodne zaťal. Skúste teraz položiť všetky prsty odrazu na príslušné stopy, ako ich vidíte na papieri.“

Skúšal som nadarmo.

„Možno nekonáme pokus v správnych podmienkach,“ povedal Dupin. „Tu máte polienko, ktoré má asi taký obvod ako ľudské hrdlo. Oviňte papier okolo neho a skúste ešte raz.“

Poslúchol som; bolo ešte zrejmejšie, že to nie je možné.

„To nie sú stopy ľudskej ruky,“ povedal som.

(preložili: J. Kántorová-Báliková, M. Breznický, J. Vilikovský)

4. Označte tvrdenia vyplývajúce z ukážky 2.

☒ Dupin bol hrdý na svoje analytické nadanie.
☐ Autor sa stretol s Dupinom v kníhkupectve.
☐ Páchateľ vraždy bol definitívne odhalený.
☒ Dupin dokázal, že vraždu nespáchal človek.

5. Uveďte iné dielo E. A. Poa a správne k nemu priradte žáner.

Havran – lyrickoepická báseň

6. Vyhľadajte a zapíšte ďalších autorov, ktorí vytvorili postavy slávnych detektívov.

Arthur Conan Doyle – Sherlock Holmes

Agatha Christie – Hercule Poirot, slečna Marplová

7. Opíšte kompozíciu literárneho žánru detektívky.

Kompozícia je šablónovitá a nemenná. Rozprávanie je retrospektívne. Vražda je vždy na začiatku príbehu. Sú prítomné prvky záhady, riešenie na konci je často nepredvídateľné/nepravdepodobné.

UKÁŽKA 1

A. S. Puškin: *Eugen Onegin*

1

Tatianin list dnes v ruke zvieram;
ochraňujem ho posvätné,
čítam ho, tajným smútkom zmieram,
vidiac tie riadky bolestné.

2

Píšem vám – prečo, neviem sama.
Čože mám ešte povedať?
Vy môžete ma, och, tá hana,
opovrhnutím potrestať.
No ak len kvapku zľutovania
cítite k môjmu nešťastiu,
nenecháte ma zmierať tu.
Sprvu som, verte, mlčať chcela;
a nepadla by do hanby
a u vás čistá bola by,
keby som aspoň dúfať smela,
že môžem čo len v týždni raz
v dedine našej vidieť vás,
počúvať vás a hľadiť v oči,
slovko vám rieknuť, potom však
na jedno myslieť v spomienkach
až do stretnutia, vo dne v noci.
No o vás vravia, odľud ste;
žiť vás tu nudí, a v nás predsa
niet lesku v ničom... odpusťte,
hoc milý ste nám z hĺbky srdca.

3

Uzavrieť život keby šťastne
v domácom kruhu zachcel som;
keby mi osud žičil z priazne
otcom sa stať a manželom,
keby ma raz tak, Táňa milá,
vidina blaha očarila,
ja by si nikdy prelestnú,
nehľadal inú nevestu.
Bez planých čačiek madrigalu,
poviem vám: ste môj ideál,
inú by som si nevybral.

4

Mne cudzia je však prostá radosť,
šťastie, ja nezrodil sa preň;
márna je vaša dokonalosť:
ja som jej vôbec nehoden.
Posúďte s rozvážnosťou prísnu,
manželstvo bolo by nám trýžňou.
Láska tá rozplynie sa v dym,
zvyknem si, hneď sa odlúbim.

(preložili: I. Kupec, J. Lenko, M. Rúfus)

L. Repin: *Duel medzi Lenským a Oneginom*

1. Prečítajte si ukážku a vysvetlite, prečo román *Eugen Onegin* patrí k veršovanej epike.

Pretože ide o rozsiahle dielo s väčším množstvom postáv,
ktoré má dej/zápletku, ale formálne je písané vo veršoch.

2. Ukážka prezentuje tri rôzne typy textu. Spojte správne možnosti.

1. strofa	Oneginova prvá reakcia na list
2. strofa	Oneginov spätný pohľad
3. strofa	Tátnin list Oneginovi
4. strofa	

3. Interpretujte vzťah medzi Oneginom a Táňou.

Je to cit nenaplnenej lásky a sklamaní; Táňa sa vyznáva zo svojich citov
Oneginovi, ktorý ich odmieta, a hoci ju považuje za ideálnu ženu pre
seba, netuží po vzťahu a rodine, v ktorých nevidí sebanaplnenie,
a chce o tom racionálne presvedčiť Táňu. Do konfliktu sa dostáva
Oneginova racionalita s Táňinou emocionalitou.

4. Aký motív sa v ukážke tematizuje?

Motívom je nenaplnená, spočiatku neopätovaná láska.

5. Prečítajte si znovu text. Pomenujte pocity hlavných hrdinov, ktoré sú v ňom vyjadrené.

smútok, túžba, láska, strach, obavy, hanba

6. Označte správne tvrdenia vyplývajúce z ukážky.

- ☒ Onegin ľutuje, že Táňinu lásku kedysi odmietol.
- ☐ Táňa a Onegin sa stretli v meste.
- ☐ Onegin na Tátnin list nereagoval a nechal ho bez odpovede.
- ☒ Ukážka vyjadruje tému nenaplnenej lásky.

7. Prečo Táňa vyjadruje obavy z hanby a opovrhnutia? Svoju odpoveď podložte ukážkou a poznatkami o spoločenskom kontexte 19. storočia.

Bojí sa, pretože v tom čase nebolo v spoločnosti bežné (ani vhodné), aby žena otvorene a priamo vyjadrovala mužovi svoje city. Ak by Onegin verejne spomenul jej list, padla by na ňu hanba a dostala by sa pod kritiku spoločnosti, zvlášť na dedine, kde žila menšia komunita.

8. Vyhľadajte a interpretujte, ako sa v texte prejavuje kontrastnosť.

Napr. Táňa píše list a vyjadruje svoje pocity napriek tomu, že je to proti...
zaužívaným spoločenským normám; Onegin považuje Táňu za dokonalú
partnerku, ale napriek tomu ju odmieta.

9. Uveďte dve ďalšie diela A. S. Puškina.

Kapitánová dcéra, Boris Godunov

UKÁŽKA 1

G. G. Byron: Childe Haroldova púť

Tak zbohom buď, blednúca, hoj,
vlasť moja v modré vln;
vzdych vetra lká a rackov roj
zapúdzia vesel žbln.
Za slncom dial' sa plaví loď,
čo tríme mora moc;
buď zbohom, slnce v hĺbkach vôd,
vlasť moja – dobrú noc.
To slnce skoro vzplanie zas,
zablýska jasot dňa;
vzdych, more pozdravím len as',
však nie viac domov ja.
Kde osamelý stojí hrad
môj, tam kol krbu zmes,
hoj, sledí burín a u vrát
len verný vyje pes.

Pod' blíž, pod' blíž, môj kastelán;
čos' taký bledý, snád'
že nepriateľ by mohol k nám,
či škodí nočný chlad,

...
Len tíško, chrabrý kastelán,
bôľ tvoj ja ctím a jak,
no myseľ tvoja – vetra van,
vie ulietnuť sťa vták.
Ja ženským vzdychom neverím!
Ved' vyschne slzí jas,
ba zmizne nežným páperím,
keď soka zaznie hlas.
Slast' spomienok ma nemučí,
ni blízkej búrky des,
žiaľ len, že myslou nezvučí –
niet za čím plakať dnes.

(preložili: J. Buzássy, Z. Hegedüsová)

Lord Byron

1. Nahradte podčiarknuté slová ich ekvivalentom zo súčasnej slovnej zásoby.

lká – vzlyká/smúti, žbln – žblnkot, zurčanie

slncom/slnkom, tríme/drží, udrzuje, kol/okolo

2. ZAMYSLITE SA A DISKUTUJTE

Objasnite, ako autor mohol myslieť zvýraznené štvorveršie v druhej strofe ukážky.

Lyrický hrdina neverí ženám, neverím slzám a vzdychom žien, neverí ich neverbálnym prejavom, pretože si uvedomuje, že sotva sa objaví iný muž, zľahka obrátia svoj záujem inam a fungujú ďalej napriek tomu, ako reagovali predtým. Lyrický hrdina zdôrazňuje nestálosť žien.

3. Ktorý z nasledujúcich rýmov je použitý v ukážke?

☐ združený

☐ obkročný

☒ striedavý

☐ prerývaný

4. KREATÍVNA ÚLOHA

Vyberte si ľubovoľné štvorveršie a prebásnite ho neutrálnou slovnou zásobou tak, aby bola použitá pravidelná slabičnosť (nemusí byť totožná s tou z básne) a pravidelný rým (môže byť aj iná rýmová schéma, aká je použitá v básni).

Neverím ženskému žiaľu už

zmizne lesk trblietavých slz

sťa výdych uvoľnený z prs,

keď sa pri nich zjaví druhý muž...

5. V ktorom meste sa narodil lord Byron?

Londýn

6. Vyhľadajte v texte a pomenujte nasledujúce básnické figúry a trópy.

Pod' blíž, pod' blíž

epizeuxa

myseľ vie ulietnuť sťa van

prirovnanie

slasť spomienok

genitívna metafora

osamelý hrad

epiteton

slasť ma nemučí

personifikácia

UKÁŽKA 2

K. H. Mácha: Máj

„Kde Vilém můj?“

„Viz,“ plavec k ní
 tichými slovy šepce praví:
 „tam při jezeru vížka ční
 nad stromů noc; její bílý stín
 hlubokoť stopen v jezera klín;
 však hlouběji ještě u vodu vryt
 je z mala okénka lampy svit;
 tam Vilém myšlenkou se baví,
 že příští den jej žití zbaví.
 On hanu svou, on tvoji vinu
 se dozvěděl; on svědce tvého
 vraždě zavraždil otce svého!
 Msta v patách kráčí jeho činu. –
 Hanebně zemře. – Poklid mu dán,
 až tváře, jenž co růže květou,
 zbledlé nad kolem obdrží stán,
 až štihlé oudy v kolo vpletou.
 Tak skoná strašný lesů pán! –
 Za hanbu jeho, za vinu svou
 měj hanu světa, měj kletbu mou!“

(…)

Hluboké ticho té temnosti
 zpět vábí časy pominulé,
 a vězeň ve svých snách dny mladosti
 zas žije dávno uplynulé.

(…)

(…)

(…)
 Od svého otce v svět vyhnán,
 v loupežnickém tam roste sboru.
 Později vůdcem spolu zván,
 doveď činy neslýchané,
 všude jest jméno jeho znané,
 každému: „Strašný lesů pán!“
 Až poslezná láska k růži svadlé
 nejvyšší roznítí pomstu jeho,
 a poznav svědce dívky padlé
 zavraždí otce neznámého.
 Protož jest u vězení dán;
 a kolem má být odpraven
 již zítra strašný lesů pán,
 jak první z hor vyvstane den.

7. Vypíšte postavy vystupující v ukázkě.

Vilém,

Vilémova milá (Jarmila),

pltník, příp. Vilémov otec (spomenutý).

8. Opíšte kompozíciu textovej ukážky.

Ide o kombináciu chronologického a
 retrospektívneho prístupu (v druhej časti
 návrat do mladosti v spomienkach).

9. Označte správne tvrdenia a opravte chyby v nesprávnych.

☐

Dievčina sa dozvedela o Vilémovom osude z listu od posla.
 oznámil jej to pltník

☐

Vilém zomrie potupnou smrťou obesením.
 budú ho lámať na kolese

☒

Pltník obviňuje za Vilémov osud jeho milú.

☐

Vilém je vo väzení, pretože bol zbojníkom.
 pretože zabil svojho otca

☒

Vilémov otec zvedol synovu milú.

☐

Vilém má zomrieť nasledujúci deň za súmraku.
 zomrie pri úsvite

10. Vyhľadajte v texte, k čomu/ku komu prirovnáva Vilém svoju milú, a interpretujte daný výraz.

prirovnávanie k ruži svadlé; ruža symbol lásky, jemnosti, nežnosti, krehkosti;
 svadlé/zvädnutej – môže naznačovať zvedenie, zneuctenie dievčaťa

11. Vyberte slovenského autora a dielo, ktoré spracúva motív popravy.

☒

J. Botto – Smrť Jánošíkova

☐

J. Král' – Pán v trní

☐

S. Chalupka – Junák

☐

A. Sládkovič – Detvan

12. Charakterizujte poému. Vyhľadajte jej znaky v texte ukážky.

Poéma je rozsiahlejšia lyrická alebo lyrickoepická básnická skladba, v

ktorej prevažujú lyrické prvky nad epickými. Z básne – dominantné

poukázanie na temné prostredie väzenia, prírodné prvky, spomienkový

charakter básne – nedodržanie celkovej chronologickej postupnosti.

13. Vyberte správne vysvetlenie personifikácie „Msta v patách kráčí jeho činu“.

☐

Vražda jeho otca bude pomštená Vilémovou smrťou.

☒

Vilém je hnáný túžbou pomstiť zvedenie nevinného dievčaťa.

☐

Pomsta prenasleduje Viléma za to, že sa stal zbojníkom.

UKÁŽKA 3

M. J. Lermontov: *Démon*

TAMARA:

Ó, kto si? Tá reč! Až ma striasa!
Sj z pekla? Z neba? Votrelec...
Čo si tu praješ?

DÉMON:

Aká krása...!

TAMARA:

Veď hovor, kto si? Odpovedz.

DÉMON:

Som ten, čo si mu načúvala
v polnočnom tichu úzkostne,
čia duša tvojej šepotala,
či žiaľ si hmlisto tušievala,
či obraz videla si v sne.
Som ten, či pohľad nádej hubí,
ten, čo sa doň nik nezaľúbí,
som korbáč sluhov na zemi,
kráľ slobody a poznávania,
zlo prírody, sok tvojho Pána,
a hľa – som k tebe sklonený.
Modlitbu lásky v srdci skrytú
prinášam ti sem s dojatím
a prvú zemskú trýzeň citu
hneď prvou slzou pečatím.
Ach, vypočuj ma – zo súcitu.
Nebesám, vláde dobrých síl
by si ma mohla vrátiť slovom.
Chránený tvojím svätým krovom
lásky by som tam predstúpil
jak nový anjel v lesku novom.
Ach, vypočuj ma v túto noc!
Lúbim ťa. Prosím o pomoc...

TAMARA:

Ktokoľvek si, hosť vyhostený,
môj pokoj navždy uletel,
nevdojak s tajným potešením
ťa počúvam, môj trpiteľ!
Ale ak klameš preúboho,
ak je to všetko iba leš...
Ušetri ma! Veď čo máš z toho?!
Načo ti moju dušu zvieš?

·
·
·

Smrteľné jedy bozku razom
Tamare do prs zaťali.
A výkrik – strašný, zúfalý
presekol ticho krížom-krážom.
Bolo v ňom všetko – trýzeň, láska,
výčitka, prosba, smutný ston
a rozlúčka, vždy taká ťažká –
rozlúčka s mladým životom.

(preložil: J. Andričik)

Konstantin Makovsky: *Tamara a Démon*

14.

Zapíšte rýmovú schému posledných slov Tamary v úryvku.

AbAbCdCd striedavý rým

15.

KREATÍVNA ÚLOHA

Sformulujte vlastné ukončenie daného textu tak, aby Tamara po bozku neumrela a Démon sa zmenil a našiel šťastie.

Bozkom splynuli dve duše.

Tamara pocítila, že láska k nej ho zmenila a obaja prejdú do neba a

prežijú večnú lásku.

Tamara láskou zmenila ho,

splynuli dve duše v bozku,

spojení sa prejdú oblohou,

nájdu spolu večnú lásku.

16.

V balade prevláda pochmúrny dej a koniec býva tragický – dokážte túto premisu citátmi z úryvku, v ktorých sa daná pochmúrnosť, temnota či tragika prejavujú.

pochmúrnosť: Smrteľné jedy bozku razom Tamare do prs zaťali. A výkrik – strašný, zúfalý presekol ticho krížom-krážom.

tragika: rozlúčka s mladým životom

17.

Označte správne názov básnického prostriedku „smutný ston“.

☒ personifikácia

☒ epiteton

☐ gradácia

☐ genitívna metafora

18.

SKUPINOVÁ PRÁCA

Nájdite a pomenujte čo najviac básnických prostriedkov a figúr z repliky Démona v úryvku. Zvíťazí skupina, ktorá ich nájde a správne identifikuje v časovom limite (5 min.) najviac.

duša šepotala – personifikácia, či...či – anafora, žiaľ si tušievala – meta-

fora, pohľad nádej hubí – personifikácia, som korbáč sluhov – metafora

s genitívnou väzbou, som kráľ slobody a poznávania – metafora, zlo

prírody – genitívna metafora, modlitbu lásky v srdci skrytú prinášam

ti – metafora, zemská trýzeň citu – genitívna metafora, slzou pečatím –

metafora, svätý krov lásky – epiteton/genitívna metafora

UKÁŽKA 1

A.S. Puškin: Kapitánova dcéra

„Ach, Peter Andrejevič!“ povedala a zalomila rukami. „To je deň! Takáto hrôza!“ „A čo Mária Ivanovna?“ opýtal som sa netrzeplivo. „Čo je s ňou?“

„Slečna žije,“ odvetila Palaša. „Schovala sa u Akuliny Pamfilovny.“ „U popovej ženy!“ skríkol som v hrôze. „Preboha! Ved' je tam Pugačov!“

Vybehol som z izby, v okamihu som sa ocitol na ulici a ozlomkrky som sa rozbehol do kňazovho domu, nič nevidiac, nič necítiac. Tam sa ozýval krik, smiech a spev... Pugačov hodoval so svojimi druhmi. Palaša ta pribehla za mnou. Poslal som ju, aby potichučky vyvolala Akulinu Pamfilovnu. O chvíľu popova žena vyšla ku mne do pitvora s prázdnu fľaškou v ruke.

„Preboha, kde je Mária Ivanovna?“ opýtal som sa nevýslovne vzrušený. „Leží, holubienka, v mojej posteli, tam za priehradkou,“ odvetila popova žena. „Viete, Peter Andrejevič, len-len, že nás neprikvačilo nešťastie, ale, chvalabohu, všetko sa dobre skončilo: lotor práve zasadol k obedu, keď sa, chuderka moja, prebrala a zastenala.“

(preložil: J. Ferenčík)

1. Označte správnu charakteristiku vety „Slečna žije“.

☐ jednoduchá, jednočlenná, holá

☐ jednoduchá, dvojčlenná, rozvitá

☐ jednoduchá, jednočlenná, rozvitá

☒ jednoduchá, dvojčlenná, holá

2. Nájdite v texte zdobeniny.

potichučky, holubienka, chuderka

3. Ktorý slohový postup prevláda v ukážke?

☐ informačný

☒ rozprávací

☐ opisný

☐ výkladový

4. Aký typ rozprávania je použitý v ukážke?

☒ ja-rozprávanie

☐ on-rozprávanie

5. Kto je rozprávačom príbehu a v akom vzťahu je ku kapitánovej dcére?

Peter Andrejič/Peter Andrejevič Griňov, páči sa mu a je do nej zamilovaný, neskôr sa s ňou ožení.

6. Ktorá zo ženských hrdiniek je kapitánova dcéra?

☒ Mária Ivanovna

☐ Palaša

☐ Akulina Pamfilovna

☐ Vasilisa Jegorovna

7. Utvorte inštrumentál singuláru od spojenia „so svojimi druhmi“.

so svojím druhom

8. Nájdite v texte dva príklady na privlastňovacie prídavné mená. Napíšte ich v základnom tvare.

Privlastňovacie prídavné mená sú popova, kňazov.

9. Ktoré znaky romantizmu nájdeme v diele Kapitánova dcéra?

☒ na pozadí historických udalostí sa rozvíja príbeh lásky s prekážkami

☒ postavy sú idealizované – dobré a zlé

☒ autor využíva ľudovú slovesnosť

☐ v diele prevládajú prvky racionalizmu

Alexander Puškin

10. Doplňte charakteristiku romantizmu.

Romantizmus (z fr. romantique – .....) je umelecký smer ..... polovice 19. storočia. Uplatňuje tvorivú ..... umelca, proti racionalizmu stavia ..... , vášne, fantáziu a vôľu. Znakom romantickej literatúry je rozpor medzi predstavami a .....

11. Obdobie romantizmu nasleduje po:

☐ baroku ☒ klasicizmu ☐ realizme ☐ humanizmu a renesancii

12. Vysvetlite, čo je lyrizácia epiky a epizácia lyriky, uveďte tri literárne žánre takéhoto typu a napíšte, ako sa tento jav nazýva.

lyrizácia epiky a epizácia lyriky – .....
literárne žánre – .....
Takýto jav sa nazýva .....

13. Stotožnenie sa autora s literárnou postavou a využitie autobiografických prvkov je:

☐ alegória ☐ autobiografia ☐ anotácia ☒ autoštylizácia

14. Napíšte meno osobnosti na obrázku, názov udalosti, ktorá sa s jej menom spája, a heslo, ktoré sa stalo symbolom tejto udalosti:

Meno: .....
Udalosť: .....
Heslo: .....

15. Čo je titanizmus?

☒ vyzdvihovanie silného jedinca ☐ opieranie sa o city a citové zážitky
☒ boj jednotlivca proti nepremožiteľným silám ☐ uprednostňovanie citu pred rozumom

16. Ktorý zo znakov nepatrí medzi znaky svetového romantizmu?

☐ utiekanie sa do minulosti ☐ hlavný hrdina túži po veľkej láske
☐ vyzdvihovanie silného jedinca ☒ optimistický prístup k životu

17. Ktoré z nasledujúcich diel G. G. Byrona je autobiografické?

☐ Manfred ☐ Konrád
☒ Childe Haroldova púť ☐ Chillonský väzeň

18. V ktorom diele K. H. Mácha vystupujú Vilém a Jarmila?

☐ Marinka ☐ Cikáni
☒ Máj ☐ Křivoklad

19. Akým typom balady je balada, v ktorej smrť nie je zapríčinená osudom, ale reálnou udalosťou, spoločenským zlom?

☐ ľudová ☐ villonská
☐ reflexívna ☒ sociálna

Karel Hynek Mácha

UKÁŽKA 1

Stendal: Červený a čierny

A povieť vám to celkom obyčajnými slovami: na dobrú vec Anglicko už nemá ani slov. Ani Pitt s celým svojím géniom by nevedel oklamať drobných anglických statkárov, lebo vedia, že iba krátka waterlooská výprava ich stála miliardu frankov. Keďže mám hovoriť otvorene, – dodal rečník, čoraz väčšími sa rozohňujúc, – povieť vám: Pomôžte si sami, lebo Anglicko nemá pre vás ani guiney, a keď Anglicko nedá peniaze, môžu Rakúsko, Rusko a Prusko, ktoré majú odvahu, ale nemajú peňazí, podniknúť proti Francúzsku najviac ak jednu-dve výpravy.

Možno dúfať, že mladých vojakov, pozbieraných jakobínmi, porazia v prvej, možno v druhej výprave, ale v tretej, a ja to povieť, i keby som mal byť vo vašich predvídavých očiach revolucionárom, v tretej budete mať vojakov z roku 1794, čo už v roku 1972 neboli nováčikmi.

Tu ho prerušili z troch alebo štyroch strán naraz.

– Pane, – povedal predsedajúci Julienovi, – chodte prepísať do susednej miestnosti začiatok zápisnice na čisto. – Julien odišiel nerád. Rečník práve začal hovoriť o možnostiach, o ktorých sám ustavične premýšľal.

– Je najvyšší čas, že vo Francúzsku sú dve strany, – pokračoval pán de La Mole, – ale dve strany nielen podľa mena, lež zreteľne od seba oddelené.

(preložil: V. Reisel)

1. Na základe svojich dejepisných vedomostí zaradte ukážku do historického obdobia.

☐ starovek ☐ stredovek ☒ novovek ☐ súčasnosť

2. Napíšte pod obrázok názov bitky, ktorou došlo k definitívnej porážke slávneho francúzskeho generála a vládcu. Odpovedzte, kto bol týmto vládcem.

waterlooská výprava, Napoleon Bonaparte

3. Označte pojmy, ktoré tvoria spoločensko-historický kontext obdobia z ukážky.

☒ reštaurovanie starej Európy ☐ triumvirát
☒ Svätá aliancia ☒ Viedenský kongres
☐ Monroeova doktrína
☐ Martinská deklarácia
☒ anglická priemyselná revolúcia
☒ nové rozvrstvenie spoločnosti

4. Ktorý literárny smer dominuje tomuto obdobiu?

☐ V literatúre doznieva romantizmus.
☐ V literatúre sa končí realizmus.
☒ Prelína sa koniec romantizmu a začína realizmus.
☐ V tomto období nie je žiaden literárny smer.

5. Uvažujte, ktoré dve strany vo Francúzsku sú spomínané v ukážke. Pomôcka: Poskladaním slabík získate ich názvy.

BE	RÁ	LI	LI	liberáli.....
VA	TÍV	ZER	KON	CI konzervatívci.....

6. Priradte k dvom stranám z úlohy 5 ich typické znaky.

1. liberáli.....	2. konzervatívci.....
A, C, D, F	B, E, G

- A) Iným slovom sa nazývali slobodomyseľní.
- B) Hierarchické usporiadanie spoločnosti.
- C) Podporovali hospodárske zmeny a rast revolúcie.
- D) Rástol v nej počet podnikateľov a nových stredných vrstiev.
- E) Tvrdili, že spoločnosť zjednocujú tradície a zvyky.
- F) Žiadali politickú rovnosť.
- G) Tvrdili, že pokrok a zmeny musia rešpektovať tradície.

7. ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Britský profesor ekonómie Robert Malthus veril, že sociálny vývoj spoločnosti neznamena len pokrok, práve naopak – chorobu a vojnu pokladal za prirodzenú reguláciu počtu obyvateľstva, pretože neustály rast obyvateľstva a rýchle využívanie prírodných zdrojov povedie k tomu, že základné životné potreby nebudú pre každého. Argumentujte pre/proti jeho tvrdeniu na základe konkrétnych príkladov zo súčasnosti.

UKÁŽKA 2

Stendal: Červený a čierny

„Kedže Julien musel ostať týždeň v Štrasburgu, usiloval rozptýliť sa myšlienkami na vojenskú slávu a vlastenectvo. Bol vlastne vôbec zaľúbený? Nevedel to, ale cítil vo svojej zmučenej duši, že Mathilde je neobmedzenou paňou jeho šťastia a predstáv. Potreboval všetku duševnú silu, aby nezúfal. Myslieť na niečo, čo nejako nesúviselo so slečnou de La Mole, bolo nad jeho sily. Ctižiadosť a všedné úspechy jeho márnomyseľnosti rozptyľovali kdesi city, čo v ňom vzbudila pani de Rénal. Mathilde ho zaujala celá, v myšlienkach na budúcnosť videl iba ju. A všade v tejto budúcnosti videl Julien iba neúspech. Bytosť, ktorá bola kedysi vo Verrieres nekritická a namyslená, upadla teraz až do smiešnej skromnosti.

(preložil: V. Reisel)

8. Argumentujte, či sa v ukážke 2 nachádza vnútorný monológ.

Áno, veta Bol vlastne vôbec zaľúbený?

9. Analyzujte názov diela Červený a čierny.

Červená farba je farbou boja, revolty a odporu proti vtedajšiemu režimu, ale tiež symbol slobody, slobodného života, lásky a nenávisť. Čierna je zase farbou tmy, ktorú vytvorila cirkev, a despotizmu, zla, pretvárk.

Julien Sorel

10. Porovnajte obe ukážky a nájdite v nich znaky romantizmu/realizmu. Označte pravdivé/nepravdivé tvrdenia.

ZNaky ROMANTIZMU

P	N	TVRDENIE
X		Téma je revolúcia a spoločenské pomery.
X		Človek ako jednotlivec je v neustálom konflikte so skutočnosťou. Jeho sny sú nenaplnené.
X		Hrdina je človek bojujúci s osudom, v ostrom rozpore so skutočnosťou, túžiaci po voľnosti.
X		Obyčajne hynie za uskutočnenie svojho ideálu.
	X	V spôsobe zobrazenia sú časté úniky z reality, vyjadrenie citov, nálad.

ZNaky REALIZMU

P	N	TVRDENIE
X		Témou je skutočný, reálny život, kruté analýzy spoločnosti.
X		Dôraz v zobrazovaní je kladený na telesnú i duševnú stránku postavy, obraznosť.
X		Romány sú zo skutočného prostredia.
	X	V literatúre prevládajú lyrické žánre.

1. Na základe svojich dejepisných vedomostí odpovedzte na otázky.

a) Ako chcelo osvietenstvo zlepšiť postavenie obyvateľstva?

Pomocou reforiem.

b) V ktorých dvoch oblastiach sa hlavne realizovali reformy?

Reformy sa realizovali hlavne v oblasti hospodárstva a školstva.

c) Aké postavenie malo Slovensko v rámci rakúsko-uhorskej monarchie?

Slováci boli medzi Pešťou – maďarizáciou a Viedňou – germanizáciou.

d) Ktoré významné udalosti charakterizujú odpor Slovákov voči politickej situácii?

Např. Slovenský prestolný prosbopis, Žiadosti slovenského národa, vystúpenia Ľ. Štúra na uhorskom sneme, dobrovoľnícke výpravy v rokoch 1848/49

e) Kde konkrétne sa zoskupovali slovenskí vzdelanci?

Např. evanjelické lýceá: Bratislava, Kežmarok, Levoča, katolícke školy v Trnave, tajný spolok Vzájomnosť...

Ľudovít Štúr

2. Porovnajte časové obdobia nástupu slovenského a svetového romantizmu.

SVETOVÝ ROMANTIZMUS	SLOVENSKÝ ROMANTIZMUS
20. – 30. roky 19. storočia	40. – 70. roky 19. storočia

3. Na základe odpovede z úlohy 2 vysvetlite, prečo nastáva časový posun v slovenskom a svetovom romantizme.

Slovenský romantizmus začal neskoro aj pre celkovú nižšiu úroveň života v Uhorsku a rovnako preto dlhšie trval.

4. SKUPINOVÁ PRÁCA

S pomocou dostupných zdrojov doplňte, kedy, kde a na základe akého nárečia Ľ. Štúr kodifikoval spisovnú slovenčinu.

V roku 1843 na Hurbanovej fare v Hlbokom bola uzatvorená dohoda Štúra s Hodžom a Hurbanom o prijatí kultúrnej západoslovenčiny ako východiska so súhlasom Jána Hollého.

5. Priradte k jednotlivým štátom správne tvrdenia. Porovnajte, ako sa vyvíjali jednotlivé krajiny po revolúcii 1848/1849.

1 zrušené výdobytky revolúcie

1 druhá vojna za nezávislosť 1859

3 zánik inštitúcií založených štúrovcami

3 neoabsolutizmus

2 zjednotenie „krvou a mečom“

3 výnimočný stav

3 roztržky medzi predstaviteľmi národných hnutí

2 vymanenie sa spod rakúskeho vplyvu

1. Taliansko

2. Nemecko

3. Rakúsko-Uhorsko

Nemecké štáty a talianske štáty sa v druhej polovici 19. storočia zjednotili do jedného štátu, vzniklo Nemecko a Taliansko, kým v Uhorsku vládla tvrdá maďarizácia a všetky výdobytky revolúcie boli zničené.

UKÁŽKA 1

L. Štúr: Slovanstvo a svet budúcnosti

Veru, na čase je, bratia, aby sme sa porozumeli! Nad nami trúchliaci čas vyvoláva nás prísny, dôstojným hlasom k činom, a na to nám najväčšmi treba porozumenie.

Čujte teda slová tieto, ktorých cieľom je porozumenie medzi nami všetkými, bratia, čujte ich všetci: vy tam na ďalekom, mohutnom severovýchode, vy tam na zotročenom juhu a vy v cudzích službách sa sužujúci na západe, čujte ich vo všetkých krajinách a vo všetkých župách, kde len slovanský jazyk ktorejkoľvek vetvy zaznieva, a zvestujte ich všetkým, čo ich vedia pochopiť a čo silu cítiť v sebe konať. Veď odvtedy, ako tu jestvujeme, ešte nikdy sme sa neporozumeli, ale sme ani nikdy ešte vospolok nekonali, a všetci sme predsa rodni bratia, stíhaní tými istými osudmi, a dedičia tej istej budúcnosti.

Ľudstvo — zdalo by sa veru, že upadá, no nemôže nadhlo samo seba zrádzať a podstaty svojej sa zriekať, najmä pri pokrokoch obrovských novej doby. Kráča ono stále vpred, a kam napokon dôjde, nik nemôže predpovedať. Ale horším stať sa môže iba na čas.

Pozdvihnite dlho sklúčené srdcia svoje, Slovania, a s pomocou Božou odvahu naberte k činom! *Jalová* je však každá márnomyseľnosť nacionálna, ktorá nijaký hlbší zárod nemá v sebe. O ľudstvo ide koniec-koncov, ktorého údmi sme my spolu so všetkými ostatnými národmi.

Toto je posolstvo naše! Kiež bude tak prijaté, ako bolo mienené!

(prevzaté z www.zlatyfond.sme.sk)

6. Na základe ukážky vymenujte odlišnosti, ktoré sa už dnes zo štúrovského pravopisu nezachovali.

Napr. Štúr označoval mäkkosť d, t, n mäkkčom, mäkké l v pôvodnej štúrovčine nebolo. Nebolo ani ä, namiesto neho sa písalo len e. Štúr určil písať dvojhĺsky ia, ie, ô ako ja, je, uo, nastala zmena tvarov prídavných mien dobroo – dobré.

7. Vyjadrite svoj názor, prečo Štúr v diele Slovanstvo a svet budúcnosti upiera svoju nádej na Rusko.

Nakoľko ho západné krajiny a vedúci predstavitelia Rakúsko-Uhorska sklamali, hľadá pomoc v bratskom – ruskom národe.

8. Vypíšte oslovenie, ktoré sa v ukážke opakuje.

bratia

9. Ktoré slovo nie je synonymum k zvýraznenému slovu *jalová*?

- ☐ neplodná
☐ nerodiaca
☐ planá
☒ drzá

10. Určte druh poslednej vety v ukážke podľa modálnosti.

- ☐ oznamovacia
☒ želacia
☐ rozkazovacia
☐ zvolacia

G. Szallay: Ľudovít Štúr na uhorskom sneme

11.

ZAMYSLTE SA A DISKUTUJTE

Vyjadrite svoj názor na súčasnú spoločenskú situáciu. Je Štúrovo tvrdenie „Ľudstvo — zdalo by sa veru, že upadá...” aktuálne? Argumentujte.

Nie, ak sa to týka vzdelanosti a kultúry, rozmachu vedy a techniky. Áno, upadá v medziľudských vzťahoch, produkuje mnoho spoločenských aj globálnych problémov, nerieši otázku znečisťovania, detskej práce, chudoby, vykorisťovania, stále sú vojnové konflikty...

UKÁŽKA 1

J. M. Hurban: Gottšalk

Gottšalk bol rečník, krása jeho postavy, pravda, ktorou boli rozohnené jeho prsia, pomáhali mu. Na slová, s ohňom a zaniatením prednesené, zdvihla sa kresťanská znať a celá jeho družina a prijímala s hlučnou pochvalou výroky a želania výrečného kniežaťa. Biskupi, zopnúť ruky k modleniu, začali spievať ambroziánsky chválospev „Te Deum laudamus!“ Prenikavý tento obrad nemal, pravda, žiadúci výsledok u národa na tie dojmy nepripraveného. Zhromaždený ľud si väčšinou robil posmešky zo spevu, ktorému nerozumel. Oči všetkých pozorovali však biskupa rárožského Jána, ktorý pozdvihnúc sa z miesta, začal hovoriť k národu. Nastalo čarovné ticho, lebo každý chcel počuť hlas božieho muža, ako ho bolo nazvalo knieža. Jeho slová zneli ako zvon a prenášali sa z miesta na miesto, z ucha do ucha, ale nikto im nerozumel. Biskup Ján hovoril latinským jazykom slovanskému národu. Biskupský tajomník tlmočil, pravda, za každým oddielom biskupovej reči obsah prednesených náuk, bola to reč plná právd viery kresťanskej: ale prešla bez želaného výsledku. Všetko to bolo cudzie národu v starodávnej modloslužbe vychovanému. Po biskupovej reči nastalo ticho.

1. Označte možnosť, ktorá z ukážky nevyplýva.

- ☒ Gottšalk bol nadšený rečník, ktorý si získal celé publikum svojimi slovami.
☐ Gottšalkova kresťanská družina prijímala jeho slová s nadšením.
☐ Každý sa pozeral na biskupa Jána, božieho muža, ktorý hovoril v latinčine.
☐ Biskupove krásne slová sa minuli účinkom, lebo ľud bol pohanský.

2. Na základe svojich dejepisných vedomostí uveďte, kde sa v slovenských dejinách stretávame s podobnou témou potreby náboženského jazyka.

Príchod solúnskych bratov na Veľkú Moravu – vytvorenie písma hlaholiky a reči staroslovenčiny.

vitrážové okno s podobizňou sv. Gotšalka,
Kostol sv. Anny, Schwerin, Nemecko

3. Určte v ukážke:

- a) literárny druh ..... epika
b) literárnu formu textu ..... próza
c) literárny žáner ..... historická próza
d) typ rozprávača ..... vševediaci rozprávač

4. Na základe ukážky uveďte, aký typ literárnej postavy je Gottšalk.

Ide o idealizovaný typ postavy.

5. Označte, ktorý kompozičný princíp je využitý v ukážke.

- ☐ reťazový ☒ chronologický ☐ paralelný ☐ postupný

6. Pomenujte umelecké prostriedky.

- čarovné (ticho) ..... epiteton
zneli ako zvon ..... prirovnanie
slová s ohňom prednesené ..... metafora
pravda mu pomáhala ..... personifikácia

7. ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Náboženstvo kedysi a dnes – aký je význam náboženstva v modernej spoločnosti?

Voľakedy si ľudia vytvárali náboženstvá pre potreby viery, ale i poznania sveta. S rozvojom vedy a techniky sa náboženské prežívanie sťahuje zo sféry verejnej do sféry súkromnej, ale stále ostáva pre mnohých ľudí dôležité, nakoľko rieši zmysel života, posmrtný život a potrebu dobra a lásky. Každý človek potrebuje ovládať základy náboženstva alebo etickej výchovy, lebo základom oboch je poslanie človeka na tomto svete a jeho miesto v spoločnosti.

UKÁŽKA 1

Ján Kalinčiak: Púť lásky

Slnce vychádza a zhlíada sa v striebrom kryštále raňajšieho mrazu. Povetrie šumí, bo zďaleka zahučali dupoty konských kopýt. Slnce horúce svieti, jesenný mráz sa svojím striebrom liští a poľom ide na vranom koníku Janko Černok.

Ide on tým šírym poľom ticho, spokojne, akoby jeho duša za ničím netúžila, nič si nežiadala a koník jeho iskrí očami, stiera malým bielym kopytom ranný mráz a zanecháva za sebou šľaky, ktoré skoro malo zase vyhasiť ranné slnce. Za Černokom idú dvaja sluhovia pekne vyobliekaní, striebornými gombami prikrášlení; hľadajú na svojho pána, ale ani slovom nepretrhnú tuhé tajomné mlčanie, vediac, že ich pán lepšie vie vyvíjať blyšiacou šablou ako preberať jazykom, že on radšej premýšľal, keď ale na to príde, vie lepšie nivočiť zlého vraha, dumného Turka, ako sporiť daromné reči.

Ide on za rána ku svojej milej na Myjavu, lebo bohvie kde sa ešte do večera obráti, kde sa o týždeň pohne, kde sa podeje na celé mesiace.

Ako idú hore dolinou traja jazdci, zahučia vršky z druhej strany a okolie sa ozve dupotom konských kopýt. Zastane vraný koník, Janko Černok natiahne hrdlo, pozrie okom dovôkola, pery sa mu zľahučka otvoria a ruka uchytí šablú za črienky, aby nebrinkala. Sluhovia tiež zastali.

O malú chvíľu sa ukáže dolu dolinou čata jazdcov ako vietor letiacich.

Letí dolu dolinou aga Osman, na jeho hlave sa zelený turban od diamantov liští, ale predsa ich skvelosť zatemňuje žiara z jeho temných tmavých očí jastriaca, bo sa ony obracajú na krásnu dievčinu, ktorú v svojich rukách tríme. Za ním sotva stačia asi desiati tureckí jazdci, robiaci jeho sprievod.

Ján Kalinčiak

1. Do ktorého literárneho obdobia patrí ukážka?

☒ romantizmus   ☐ realizmus   ☐ klasicizmus   ☐ barok

2. Charakterizujte jazyk ukážky.

Jazyk je typický pre staršiu slovenčinu, je plný zastaralých slov aj zastaralých tvarov, má neobvyklý slovosled.

Je to knižný, kvetnatý jazyk, napr. čienka, čata, šíre pole, daromné reči, liští sa...

3. Pomenujte znaky romantizmu nachádzajúce sa v ukážke.

Vplyv ľudovej slovesnosti – prírodné motívy, polarizácia postáv – dobrý Janko, zlý aga Osman.

4. Určte v ukážke:

a) literárny druh ..... epika
b) literárnu formu textu ..... próza
c) typ rozprávača ..... vševediaci rozprávač

5. Ako sa nazýva epický literárny žáner, ktorého základ vychádza z historickej udalosti, ale má vymyslený príbeh?

☐ rozprávka   ☒ povesť

6. Uvažujte, prečo sa dielo volá Púť lásky.

Predpokladanou zápletkou z ukážky je, že tá dievčina, ktorá je zajatá Osmanom, bude Jankova milá a Janko sa ju vyberie hľadať a vyslobodiť – púť je cesta, takže dielo sa volá Cesta za láskou. V skutočnosti práve dievčina, Žofia, dva roky hľadá zajatého Janka.

7. ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Aga Osman je v tomto diele mužská postava, ktorá márne túži po láske Žofie – tá ľúbi Janka a hľadá ho až v Turecku. Aga vyhovie jej prosbe a Janka prepustí. Diskutujte o tejto zápletke, jej vierohodnosti a pravdivosti.

Postava agu Osmana je tiež idealizovaná, je to romantický hrdina, individualista, titan – iný aga by určite Žofiu potrestal smrťou, zabil by aj Janka. Je nepravdepodobné, aby sa naozaj niečo také udialo. Autor ho vykreslil ako typickú romantickú postavu.

UKÁŽKA 2

J. M. Hurban: Od Silvestra do Troch kráľov

Náš dej sa začína na Silvestra a skončí sa na Tri krále. Naša noveletka bude teda: *Od Silvestra do Troch kráľov*. Na Silvestra večer sedel vo svojej chyži pán Šúplata Ďord', aspoň sa on takto podpisúval, keď komu maličké napomenutie ohľadne zloženia interusu alebo kapitálu posielal. Bol to, ako už teraz každý šípiť môže, slovenský kapitalista. Toto bude náš hrdina, takže sme mohli bezpečne aj po jeho mene našu noveletku pomenovať a ani kritici zo Včely by nám to neboli mohli nadhadzovať ako zlé; ale máme pätnásť príčin, pre ktoré sme túto prvú slovenskú noveletku len tak pomenovali, ako stojí už na jej čele napísané.

Teda nášho Šúplatu znali celé Bruchoslavice ako bohatého kapitalistu, všetky bruchoslavické panny ho mali vo svojich lajstroch ako mládenca zapísaného, klebety kmotier ho každú jeseň a každý fašiang ženili a páni Bruchoslavičania, čo dolu Váhom išli, znali ho tiež dobre a vyhýbali mu na ulici jeden pred druhým.

Mal on všetkého dosť, len jedného sa mu nedostávalo, len jedno nešťastie ho naháňalo, a to bolo — neborák Šúplata nemohol sa oženiť!

— Hí, — zhíklo razom sto na vydaj súcich panien.

— Hí, to je zázrak — pokračujú v začatej piesni udivené Klebietkoviech tetky.

Ale ináč je nie, náš Šúplata, hoc priam bol bohatý ako rarášok, predsa sa nemohol oženiť a i teraz, na Silvestra večer, nachádzame ho v rozpakoch lásky a ženby. Bol on zavčerom už ako na isté u Kačenky Kriklákoviech, ale že tatko nechce Kačenke viacej ako päťtisíc vyčítať, odišiel náš hrdina nahnevaný a teraz sa priam pristrojil a vystrojil k druhej, lebo čože je jemu nájsť si frajerku? Tisíce má, dom má, všetko má — milý pán boh vie, čo je to, že sa len oženiť nemôže! Doťahoval on teda priam päťdesiateho roku svojho života...

(prevzaté z www.zlatyfond.sme.sk)

8. Z ukážky nevyplýva:

- ☐ Hlavný hrdina Šúplata Ďord' požičiaval ľuďom peniaze.
☒ Hlavný hrdina má problém sa oženiť, nakoľko je veľmi klebetný.
☐ Dievčence z Bruchoslavíc sa snažia Šúplatovi zapáčiť, lebo je bohatý.
☐ Šúplata je lakomý človek, ktorý chce ženbou získať ďalšie peniaze.

9. Určte typ rozprávača a charakterizujte jeho štýl.

- ☒ vševediaci rozprávač   ☐ priamy rozprávač   ☐ rozprávač oka kamery

Štýl rozprávača je charakteristický jeho nadhľadom, až satirou, ...

10. Opíšte hlavnú postavu ukážky.

Hlavná postava je slobodný bohatý päťdesiatročný maďarón.

11. Určte z možností a definujte druh humoru, ktorý sa nachádza v ukážke.

- ☐ paródia   ☒ satira   ☒ irónia   ☐ sarkazmus

J. M. Hurban

Satira je dielo, ktoré útočí vtipom, výsmechom a iróniou na chyby ľudí a na spoločenské nedostatky.

12. Vyjadrite svoj názor na výber mien Šúplata a mesta Bruchoslavice v ukážke.

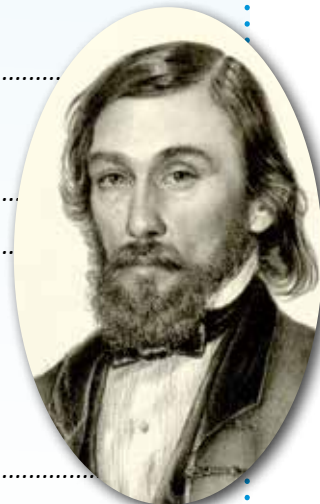
Šúplata je niečo tenučké, tenký plátok, šupka, Bruchoslavice zasa symbolizujú veľké brucho – oslavujú veľké bruchá, teda tučných bohatých ľudí. Pomenovania sú ironické.

13. Odpovedzte, aký dlhý časový úsek stvárňuje Hurbanovo dielo.

- ☒ šesť dní   ☐ sedem dní   ☐ mesiac   ☐ tri mesiace

14. Ktoré spoločenské problémy kritizuje autor v ukážke?

Lakomosť – túžbu po peniazoch, odrodilstvo – Ďord', klebetenie a faloš.

UKÁŽKA 1

J. Botto: Smrť Jánošíkova

Horí ohník, horí na Kráľovej holi.
 Ktože ho nakládol? — dvanásť sokoli.
 Dvanásť sokoli, sokolovia bieli,
 akých ľudské oči viacej nevideli!
 Dvanásť sokoli, sokolovia Tatier,
 akoby ich bola mala jedna mater;
 jedna mater mala, v mlieku kúpavala,
 zlatým povojníčkom bola povíjala.
 To sa chlapci, to sa jak oltárne sviece,
 keď idú po háji, celý sa trbliece.
 Košielky zelené, striebrom obrúbené,
 klobúčiky obité, orlom podperené;
 valaška, karabín a pištoľiek dvoje:
 to sa chlapci, to sa, potešenie moje!

(...)

Zvonia na deň — mne na noc. Oj, srdce, nežiali:
 my skoro spať musíme, bo sme skoro vstali!
 Spať večne — kto to káže? Boh? — ľudia, tyrani! —
 Z polcesty, z sveta môjho, ja ľudmi vyhnaný!
 (...)

Ľudia — hej! ľudmi radi menujú sa oni,
 tí, čo ľudské i božské šliapajú zákony.
 Zákon je len jeden u nich, jeden zákon vlčí;
 právo v putách — a pravda na hraniciach blčí.
 No príde i prísť musí ten bohatier boží,
 čo zákon pošliapaný na oltár vyloží;
 no príde i prísť musí ten veľký deň súdu —
 a za stôl si zasadne pravda môjho ľudu! —
 zomrieť — tak výrok, — dobre, ja chodil po zboji;
 ale kto viacej zbíjal, ja, či kati moji?!
 (...)

(...)

Šuhaji zas nespustia oka z tamtej strany,
 kde zašiel dobrý junák, Janík maľovaný.
 Pozerajú túžobne, čo sa to tam deje,
 ale tam nič nevídať, len leje a leje.
 Len ten, kto sa v to vezme, kto bližšie pristúpi,
 ten vidí bielych panien veľiké zástupy;
 ten vidí, o čom ani nesnívajú ľudie,
 ten vidí svojím okom, čo len ešte bude.

2. Aký typ rýmu sa nachádza v prvej strofe?

☐ striedavý ☒ združený ☐ obkročný

3. Aký veršový systém používali štúrovci?

Dokážte, či sa tento systém nachádza aj v ukážke.

Sylabický. Áno, nachádza sa – napr. prvá strofa – v každom verši je dvanásť slabík delených na šesť slabík. Medzi nimi je prestávka a je tu združený rým.

4. Pomenujte nasledujúce umelecké prostriedky.

sokoli symbol slovenských junákov
 Tatry symbol Slovenska
 jak oltárne sviece prirovnanie
 Ktože ho nakládol? básnická otázka

5. Ktorý umelecký prostriedok – figúra sa nachádza v ukážke?

Anafora – ten vidí...

6. Prečo autor využil v prvej strofe hromadenie zdobnenín?

Chcel vyvolať sympatie k Jánošíkovi, zobrazíť ho ako kladného hrdinu.

7. Aký typ postavy reprezentuje postava Jánošíka?

Jánošík reprezentuje idealizovaný typ postavy.

8. Podčiarknite v ukážke kontrast/protiklad.

9. Nachádzajú sa v ukážke aj rozprávkové prvky?

Ak áno, vypíšte ich.

Magické číslo dvanásť; chlapci sú udatní a silní ako jeden, sú krásni, svalnatí, vysokí ako rozprávkoví nepremožiteľní hrdinovia.

10. Analyzujte tretiu strofu po významovej stránke.

Po Jánošíkovej smrti sú šuhaji smutní a čakajú, že sa vráti. Vidia len dážď, čo je symbolikou toho, že nemajú iného vodcu a okolo nich je veľa zlého, nesloboda a útlak. Budúcnosť však prinesie lepšie časy, preto netreba zúfať – je to síce ďaleko, ale nádej na zmenu tu je.

11. Súhlasíte s tvrdením, že Jánošík je v diele alegorickou postavou? Argumentujte.

Áno, je, reprezentuje vtedajší stav krajiny a národa. Jánošík je symbolom novej snahy o slobodu slovenského národa.

1. Určte v ukážke:
- a) literárny druh ...lyrickoepický...
- b) literárny žáner ...básnická skladba...
- c) formu textu ...poézia...

12. Vytvorte mapu mysle na tému Jánošík (čo všetko viete o Jánošíkovi).

Napr. Bohatým bral, chudobným dával. Bol rodák z Terchovej, zbojník, skvelý bojovník, nepremožiteľný, odsúdený za vraždu. Zradil ho kamarát.

Plagát k filmu z roku 1921

13. Dielo Smrť Jánošíkova patrí k štandardizovaným dielam. S pomocou kníh/internetu odpovedzte na otázky o celom diele.

a) Uveďte, z koľkých častí sa skladá celé dielo Smrť Jánošíkova.

Dielo sa skladá z deviatich častí – spevov.

b) Sformulujte hlavnú myšlienku ôsmeho spevu.

Po Jánošíkovej smrti je krajina zakliata, jeho odkaz oživa v ľudovej slovesnosti a jeho meno stále žije.

c) Charakterizujte deviaty spev.

Je to epilóg – záver, nemá dej, je lyrický. Je to rozhovor kráľky a rusaliiek, ktorý dopĺňa chór – chystá sa svadba Slávy. Je to alegória na slovanskú budúcnosť.

UKÁŽKA 2

A. Rusnák: Juraj Jánošík – Legendy a mýty nezhrdzaveli

Postupom času, najmä zásluhou literatúry, sa z Terchovčana stal heroizovaný hrdina, obklopený mýtmi a legendami. V príbehoch o Jánošíkovi je podľa teoretikov vyjadrená túžba ľudu po spravodlivosti, je osobou, ktorá pomstila všetky krivdy vtedajšej vláducej triedy vykonané proti prostému človekovi. Doposiaľ najstaršia zachovalá umelecká skladba pochádza z 18. storočia. Literárni vedci sa domnievajú, že rukopis vznikol v prvej polovici spomínaného storočia. Odvtedy sa o Jánošíkovi napísalo viac než šesťdesiat literárnych diel a to okrem iného aj v nemeckom, v maďarskom či v anglickom jazyku.

Jánošíkovská tematika si našla svojich priaznivcov aj v ostatných umeleckých odvetviach, okrem iného vo výtvarnom umení a v hudbe. Najzaujímavejšiu cestu však pochodil vo filmovom umení. Málokto vie, že aj zrod slovenskej hranej tvorby sa spája s Jánošíkom. Americká spoločnosť Tatra Film Corporation v roku 1921 poverila režiséra Jaroslava Siakela, aby natočil film o slovenskom národnom hrdinovi. Vďaka tomuto sa Slovensko zaradilo medzi prvých desať krajín, ktoré vyrobili dlhometrážny nemý hraný film. V poradí druhé spracovanie osudu terchovského rodáka z roku 1935 sa stalo najúspešnejším československým zvukovým filmom svojej doby. Réžie sa ujal scenárista, herec a pedagóg Martin Frič. Zaujímavosťou je, že vo filme si zahral aj zakladateľ slovenského profesionálneho divadla Andrej Bagar ako gróf Šándor.

(prevzaté z www.oslovma.hu)

14. Označte tvrdenie, ktoré z ukážky nevyplýva.

- ☐ V príbehoch o Jánošíkovi je podľa teoretikov vyjadrená túžba ľudu po spravodlivosti.
- ☐ Jánošíkovská tematika si našla svojich priaznivcov aj v ostatných umeleckých odvetviach.
- ☒ Tatra Film Corporation poverila režiséra Jaromíra Siakela, aby natočil film o Jánošíkovi.
- ☐ Druhé spracovanie osudu Jánošíka bolo v roku 1935 a mal ho v rukách režisér Martin Frič.

15. Z ktorého storočia pochádza najstaršia zachovalá umelecká skladba o Jánošíkovi?

- ☐ z 15. storočia
- ☐ zo 16. storočia
- ☐ zo 17. storočia
- ☒ z 18. storočia

16. Po A. Bagarovi je pomenované i divadlo v jednom zo slovenských krajských miest. O ktoré mesto ide?

☐ Žilina	☒ Nitra
☐ Bratislava	☐ Košice

UKÁŽKA 1

J. Botto: Margita a Besná

Ponad Váhom biely dom.
 Pekná vdova býva v ňom;
 ale krajšia dievčina
 Margita, pastorkyňa.
 Vdovička pekná, mladá,
 vydávať by sa rada.
 Vysedúva pri okne
 a dievča v poli mokne;
 oblieka sa v zamaty
 a dievčatko v záplaty;
 umýva sa vôdkami
 a sirota slzami.
 Idú, idú vohľači;
 na vdovu nik nepáči,
 len sa každý hneď pýta:
 A kdeže je Margita?

„Hejže, bože, prebože, –
 takto to byť nemôže!
 Mne cestička zaťatá,
 kým ona nie vydatá.
 Vydať ju? – vec daromná.
 Kto potom príde po mňa?
Bohatstvo pôjde za ňou:
 ja slúžkou, ona paňou.“

Rozmýšľa, vzdychá, šepce:
 „Pre ňu ma – ach, nik nechce,
 pre ňu sa mi nešťastí:
 preč! – ona musí z cesty!“
 A zlým ohňom vzbĺkne zrak:
 „Počkaj, počkaj! – zrobím tak!“

A. Fisher, W. F. Schlotterbeck
 Litografia z rokov 1818 – 1826 nazývaná Margita

1. Označte možnosti, v ktorej sú správne uvedené baladické znaky nachádzajúce sa v texte.

- ☐ neznámy autor, epická skladba
☐ jednoduchý jazyk, lyrický text
☐ lyricko-epický text, výskyt magických bytostí
☒ jednoduchý jazyk, tragickosť

2. Označte, ako nazývame zvýraznený verš „bohatstvo pôjde za ňou“.

- ☒ metafora ☐ symbol
☐ metonymia ☐ epiteton

3. Pomocou slovníkov vysvetlite význam slova a napíšte k nim synonymá.

vohľači

pytači

pastorkyňa

nevlastná dcéra

nešťastí sa mi

nedarí sa mi

na vdovu nik nepáči

na vdovu nik nepozera

4. Dielo Margita a Besná zaraďujeme z hľadiska literárno-druhovej príslušnosti medzi:

- ☐ lyrické ☒ lyrickoepické
☐ epické ☐ dramatické

5. Vysvetlite svoj výber z úlohy 4. Uveďte príklady z ukážky.

Je to báseň s dejovými prvkami, písaná vo veršoch, postavená na dialógu aj vnútornom monológ.

6. Na základe ukážky napíšte vnútornú charakteristiku vdovy. Zamerajte sa na jej vzťah k Margite.

Vdova bola mladá a pekná, ale mala zlú povahu. Túžila po bohatstve a vydaji za každú cenu. Margitu nemala rada, videla v nej prekážku, nestarala sa o ňu a závidela jej záujem pytačov, napriek tomu, že bola chudobná a poobliekaná v poplátaných šatách. Zle sa k nej správala a kvôli vlastnému šťastiu neváhala obetovať život nevlastnej dcéry.

7. Na čom je postavený vzťah Margity a vdovy v ukážke?

- ☒ na kontraste ☐ na gradácii
☐ na synekdoche ☐ na metafore

Uveďte príklad k zvolenej možnosti: ja slúžkou – ona paňou

8. Vysvetlite pojem klimax patriaci ku gradácii. V texte vyhľadajte príklad.

Klimax je jeden z príkladov gradácie. Je to štylistická figúra vytvorená zo vzostupne zoradených, za sebou nasledujúcich slov, ktoré zdôrazňujú určitý význam; je to forma stupňovania. Napr. hejže, bože, prebože; rozmýšľa, vzdychá, šepce.

UKÁŽKA 1

**J. Kráľ: Zakliata panna vo Váhu
a divný Janko**

Často blúdím, táram sa cez celý boží deň,
hľadajúc kolenačky aspoň dáky kameň,
na ktorý by si oprel boľavú hlavičku
a zadriemal zmorený aspoň len trošičku.
Ale čo je nemožnô, to ani nehľadaj,
pokoju mať nemôžeš, všetko kričí: hybaj!
Odzadu plameň čierny ako rieka tečie,
spredu ma dač nasilu temer ťahá, vlečie.
A ja na zemi ležím, ani palcom kývať
nevládzem, a musím sa na to všetko dívať.
Vtedy — v tak biednom stave moja duša letí
do tých krajov posvätných, tej mojej pamäti,
a ľahne si pod dáku tam starú svrčinu,
a zaspí ak' v oleji aspoň za hodinu.

(...)

(...)

Sám Janík tam na Váhu chodí zarmútený,
ani v nedeľných hábach nie je oblečený,
v čiernom dlhom kepeni ako havran dáky
po chodníčkoch, priekopách stúpa haky-baky.
Tmí sa. Pomedzi trne nad Váhom na skalú
vyjde, obzrie sa — dobre nezájde od žiaľu,
zaplače — ale ticho v bôľnej duši jeho —
a padne na čiernu zem od žiaľu veľkého.
Zmrklo sa. Prišiel domov, sadol si k večeri,
nepovedal slovíčka tej svojej materi,
nedal sestričkám slova, ani strýčikovi,
ba ani šedivému svojmu tatuškovi.
Od stola chudobného všetci povstávali,
Bohu všemohúcemu všetci ďakovali,
on ale strhol klobúk, nevrazil nikomu,
dverami zahrmotil a odišiel z domu.
Boh zná, kde ísť zamýšľa! Popod vrby ide,
až tam v poli samotný ku priekope príde;
priekopu tú preskočí, vôkol sa obzerá,
a zas ďalej širokým sa poľom poberá.
Po horách, po dolinách rozišli sa mraky,
zastreli tiché háje temnými hábami,
zmizli lúčky zelené medzi dolinami,
len vrchy tak sa zdajú ak' dáke zázraky,
ako dáki kriedlastí, čiernoperí vtáci,
ako dáki obrovia na stráži stojaci.

(...)

(...)

Na doline v šírom poli,
na tej tichej vodičke,
povedajú starí ľudia
o zakliatej paničke.

1. Kto je hlavnou postavou ukážky? ..... Janko
2. Charakterizujte na základe ukážky hlavnú postavu pomocou prídavných mien.
..... smutný, melancholický, unavený, samotársky
3. Vysvetlite, prečo je Janko v názve označený ako divný.
..... Pretože je iný, samotársky, nezapadá do väčšinového správania.
4. Pomenujte podčiarknuté umelecké prostriedky a rozdeľte ich na trópy a figúry.
..... prirovnávanie – tróp, epiteton – tróp, anafora – figúra
5. Označte, v ktorej možnosti sa nachádza epiteton. Svoju odpoveď zdôvodnite.

☒ boží deň	☐ boľavá hlavička
☐ moja duša	☐ sám Janík

V možnosti A, nakoľko možnosti B a C sú iba obyčajné príd.meno a zámeno a epiteton je básnický prívlastok.
6. Určte v ukážke:

a) literárny druh –	..... synkretizmus epiky a lyriky
b) literárny žáner –	..... autorská balada
c) literárnu formu textu –	..... poézia
d) schému a druh rýmu –	..... aabb združený
7. Napíšte slovom, koľko slabík sa nachádza v jednotlivých veršoch.
..... trinásť
8. Je možné jeden verš rozdeliť podľa rytmickosti na dve časti?
..... Áno, je tam prestávka (tzv. dieréza), je to typické aj pre ľudovú slovesnosť.
9. Pomenujte veršový systém uplatnený v ukážke.
..... sylabický veršový systém
10. Uvažujte, prečo je v prvej strofe slovo ak' s apostrofom.
..... Autor chcel dodržať 13-slabičný verš, skrátil slovo ako.
11. Ktorým žánrom ľudovej slovesnosti sa inšpiroval autor pri tvorbe diela? Odôvodnite svoju odpoveď.

☐ legenda	☐ koleda
☒ balada	☐ pieseň

UKÁŽKA 2

J. Kráľ:
Zakliata panna vo Váhu a divný Janko

Za slnka pastierik ide dolinôčkou,
ide dolinôčkou s trúchlou novinôčkou.
Naprostred dediny žalostne zatrúbil
a ľudí k žalosti z pekných snov pobudil.
„...Čo ti je tej trúbe, jaj, pre Hospodina?“
Nastala, nastala nešťastná hodina.
Na poli širokom u Váhu bystrého
videl som sokola na zemi zbitého.
Opustil hlavičku a vystrel nožičky —
a to taký ešte malý, maličiký!
Videl som sokola, videl som zbitého:
videl som Janička na Váhu mŕtveho.
Išiel Janík, išiel paničku odklíňať —
ale nemal šťastia, musel tam zakapať.
Do vodičky skočil, múď si neprevrátil —
Janík mladuštičky svoj život utratil.
Tam ho voda zniesla k háju zelenému,
by šumotu svrčín načúval tichému.
Hora, voda hučí, vetriček podúva —
Janík pod svrčinou na brehu načúva.

16. S pomocou slovníka/internetu zistite význam slová múď.

kožené vrečko na tabak

18. Podčiarnite v ukážke 2 veršový presah.

Na poli širokom u Váhu bystrého
videl som sokola na zemi zbitého.

19. Odpovedzte, akú funkciu má príroda voči hlavnej postave.

Príroda je akoby pozorovateľom Jankovho života a chápe ho, kým ľudskou spoločnosťou je nepochopený.

20. Analyzujte zmenu rozprávača v ukážkach.

V prvej strofe je to lyrický subjekt v 1. osobe,
v ostatných sa mení na 3. osobu.

22. Uvažujte, či je hlavná myšlienka diela paralelou k snahám štúrovskej generácie. Na základe dejepisných vedomostí odpovedzte, na ktoré obdobie štúrovských snáh je táto skladba vhodnou paralelou?

Určite áno. Štúrovci sa tiež snažili o niečo nevidané – obetovali sa pre slovenský národ, neboli pochopení, divní a rovnako ich osud bol tragický. Je to vlastne alegorická báseň. Zobrazuje akoby osud štúrovcov po neúspešnej revolúcii 1848.

23.

ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Vyjadrite niekoľkými vetami svoj názor na to, či je možné aj v dnešnej dobe stretnúť „divného Janka“.

Je to individuálne. Je to možné. Nájdu sa aj dnes takí „divní Jankovia“, ale je ich málo, čo je spôsobené konzumnou spoločnosťou, ale aj rýchlym životným a pracovným tempom ľudí. Sú to ľudia, ktorí sa ozývajú proti nejakej nepravosti, alebo pomôžu človeku v núdzi, keď sa ostatní boja pomôcť. Je to však zriedkavé.

12. Vyjadrite svoj názor, prečo sa v ukážke 2 nachádza viacero zdobnenín. Aká je ich funkcia v texte?

Pomocou zdobnenín autor vzbudzuje autor u čitateľa
súcit s Jankom, stupňuje tragickosť príbehu.

13. Uvažujte, prečo sa autor uchýlil k ľudovej slovesnosti.

Ľudová slovesnosť bola základom štúrovskej tvorby, nakoľko
zodpovedala ich romantickým snahám. Dielo sa snažili urobiť
zrozumiteľným aj pre obyčajných ľudí.

14. Transformujte ukážku 2 do prozaickej podoby.

Ráno ide pastier do dediny s novinkou –

našiel mŕtveho Janka ležať na brehu

Váhu. Jankovi sa nevydarila jeho snaha

odkliať zakliatu pannu.

15. Z textu vypíšte, čo konkrétne je príčinou Jankovej smrti.

múď si neprevrátil

17. Označte možnosť, v ktorej je uvedený správny počet zdobnenín v ukážke 2.

☐

päť

☐

osem

☐

desať

☒

štrnásť

21. Pomenujte, aký typ konfliktu rieši hlavná postava.

Sociálny konflikt – so spoločnosťou, s vonkajším reálnym svetom.

UKÁŽKA 3

J. Kráľ: Kvet

**Presadili kvietok z jari do jeseni,
keby jeseň ako jeseň, ale mráz studený.**
Jaj, mamenko moja! Lahký chodník z domu,
máš ma kedy za vdovca dať, nedaj ma nikomu.
Radšej budem priedom do smrti zmetávať,
ak' za vdovcom z okienečka na čelad' volávať.
Radšej po strniskách pôjdem za húskami,
ako by mala objímať bradáča s fúzami.
Pros, horekuj, žaluj, sypaj hrach do steny —
ach, škoda, Bože, mladosti! Môj venček zelený,
či som ho ukradla, či som ho dostala
na vode Váhu letiaci, keď som šaty prala?
Či na lúke našla, keď som húsky pásala?
Či ste ma zato chovali, aby len tak zhasla?
Skočil pes popod les, zbrechal po dedine —
Kde si, gazda? Otvor vrátaveselej družine!
Už družina skáče pred vrátmi ozrutná —
matka dcéry sa spytuje: „Čo si taká smutná?“
(...)
Presadili kvietok z jari do jeseni,
keby jeseň ako jeseň, ale mráz studený.
Presadili kvietok zo slnca do tieňa,
kvietok s bolesťou pozerá na horu zelenú.
Pozerá, pozerá, ak' schne, tak vyschýna:
„Či sa všetko má veselieť, len ja nie jediná!
Neber si na srdce, moja drahá mati,
že ja musím v čiernej zemi za mladi ležaťi.
Neber si na srdce, nemohlo inak byť,
musela som v mladom veku v čiernej zemičke hniť.
Ty si nie príčina, ty si dobrá bola,
pomysli si, moje srdce: kto lósu odolá!“

24. Definujte pojem alegória.

Alegória je obrazné vyjadrenie myšlienky, ktoré má
iný ako doslovný význam. Podstatný je druhý, ukrytý,
hlbší význam. Alegorické texty sú postavené
na dvoch súbežných príbehoch – vonkajšom
a vnútornom.

25. Vysvetlite doslovný a prenesený význam názvu básne. Uvedte k obom príklady na základe ukážky.

Kvet je alegóriou mladej dievčiny, ktorú nešťastne vydali.
V doslovnom význame je báseň o presádzaní a vädnutí
kvietku. V prenesenom význame ide o nešťastné manželstvo
medzi mladou dievčinou (kvet) a starcom, dievča je nešťastné,
chradne (kvet vädne) a volí smrť (kvet hynie).

26. Určte, čo symbolizuje názov básne Kvet.

- ☒ kvet = duša, vnútro človeka
☐ kvet = smrť, bolesť
☒ kvet = manželstvo, vydaj
☐ kvet = nesprávne rozhodnutie

J. Kráľ

27. Vypíšte baladické prvky z textu.

tragický záver (samovražda), rýchly dejový spád,
epickosť, smútok

28. Uvedte rozdiel medzi tradičnou a sociálnou baladou.

Sociálna balada – príčinou tragickosti sú sociálne prob-
lémy, vojna, bieda, soc. nerovnosť v spoločnosti, útlak,
násilie atď.

29. Prečo radíme dielo k sociálnej balade?

Vyjadruje tragické následky spôsobené nechceným manžel-
stvom medzi mladým dievčaťom a starým vdovcom.

30. Vysvetlite metaforu zvýraznenú na začiatku ukážky.

spojenie mladosti a staroby, ženy a starca; mráz môže vy-
jadrovať chlad v manželstve, kde chýba láska, alebo blížiacu
sa smrť staršieho partnera a pokročilý vek

31. Porovnajte balady J. Botta a J. Kráľa. Vypíšte spoločné a rozdielne prvky z hľadiska obsahu a formy.

OBSAH	FORMA
SPOLOČNÉ	SPOLOČNÉ
sociálna balada téma vydaja smrť mladej ženy	združený rým jednoduchý jazyk zastaraná/knižná lexika gradácia
ODLIŠNÉ	ODLIŠNÉ
striedanie rozprávača u Botta (priamy a autorský)	rozsah verša dynamika v dialógu (častejši) bohatšia interpunkcia u Botta

UKÁŽKA 1

A. Sládkovič: *Marína*

1

Ja sladké túžby, túžby po kráse
spievam peknou nadšený,
 a v tomto duše mojej ohlase
 svet môj je celý zavrený;
 z výsosti Tatier ona mi svieti,
ona mi z ohňov nebeských letí,
ona mi svety pohýna;
 ona mi kýva zo sto životov:
 No centrom, živlom, nebom, jednotou
 krás mojich moja Marína!

38

Marína moja! sveta búrov
 duch môj tichý sa nebojí,
 vulkánskych sa neľakne kúrov,
 nezľakne krvavej zbroji,
 svedomie čisté svetov plameň —
 čaká pokojne v ten hromov deň,
 pokoj môj v hrobe nezhyne:
 No môžu strhnúť svet môj celý
 jedného slova hrozné strely,
 slova toho z úst tvojich: „Nie!“

41

Možno mi tvojich úst sa odrieknuť,
 možno mi ruku nedostať,
 možno mi v diaľky žiaľne utieknuť,
 možno mi nemilým ostať,
 možno mi ústam smädcom umierať,
 možno mi žialiť v samote,
 možno mi život v púšťach zavierať,
 možno mi nežiť v živote,
 možno mi seba samého zhubiť: —
 nemožno mi ťa neľúbiť!

72

Slovensko mladé, rodisko moje
 aj mohyla mojich kostí!
 V tebe mám pekných obrazov dvoje
 a dvoje veľkých ľúbostí! —
 Ako je krásna tá moja deva,
 aká k nej ľúbosť vo mne horieva:
 tak ty a k tebe, otčina!
 Ako tys' pekná, krajina moja,
 ako mladistvosť milá mi tvoja:
 tak pekná, milá Marína!

1. Určte na základe ukážky:

a) tému

Témou ukážky je láska lyrického subjektu k dievčine Maríne.

b) hlavnú myšlienku

Hlavnou myšlienkou textu je, že láska k Maríne sa spája s

láskou k národu a pretrvávajú naveky.

2. Určte v ukážke:

a) literárny druh *lyrika*b) literárny žáner *ľúbostná básnická skladba*c) literárnu formu *poézia*

3. Vyberte z možností podčiarknuté umelecké prostriedky v ukážke 1.

- ☒ Ide o epiteton, metaforu, symbol a anaforu.
☐ Ide o epiteton, metonymiu, symbol a anaforu.
☐ Ide o epiteton, metaforu, symbol a epiforu.

4. Určte schému a druh rýmu prvých štyroch veršov strofy 72.

ABAB, striedavý rým

5. Na akom princípe je budovaná strofa 41?

- ☒ na princípe kontrast/paradox
☐ na princípe zásada/pravidlo
☐ na princípe negácie

6. Pretransformujte strofu 38 do prozaickej podoby.

Marína, ničoho na svete sa nebojím, ani smrti, no zrúti sa mi
 svet, ak mi povieš nie.

7. Ako chápe Sládkovič svoju lásku k Maríne na základe strofy 41?

- ☒ ako vášeň ☒ ako nevyhnutnosť
☐ ako koniec života ☐ ako trest

UKÁŽKA 2

P. Getting: Marína: Pre Sládkoviča bola múzou, verše s dávkou nefalšovanej erotiky sú dodnes symbolom zaľúbencov

„Mal som devätnásť, keď ma pozvali Marínu k nim doučovať – mňa, chudobného študenta,“ hovorí Robo Roth v úlohe Sládkoviča. V dome, kde sa dvojica zoznámila, funguje totiž od decembra minulého roku špecifické múzeum. Dom Maríny sa v Banskej Štiavnici nedá nenájsť. Neskorogotická stavba zo 16. storočia stojí v centre mesta na začiatku Námestia Svätej Trojice.

„Dom sa pre zatekajúcu strechu dostal do havarijného stavu a štát sa ho rozhodol predať,“ hovorí nám Katarína Javorská z neziskovky Marína a Sládkovič, ktorá dnes budovu vlastní a spravuje. „Uvedomili sme si, že je to v mnohých ohľadoch silnejší príbeh ako príbeh Rómea a Júlie. Ak do Verony chodia davy ľudí postaviť sa na balkón, kde Júlia nikdy nestála, pretože nikdy nežila, tak sme presvedčení, že dom, kde Marína takmer celý život skutočne žila, má obrovský potenciál stať sa novým pútnickým miestom pre zaľúbencov z celého sveta.“

V Dome Maríny funguje Epicentrum lásky a sprievodkyňa Alžbeta nám vysvetľuje: „Ide nám predovšetkým o úbozný príbeh a zviditeľnenie básne, sme zážitkové múzeum.“ Celý príbeh medzi básnikom a jeho múzou prezentujú aj „hovoriacimi obrazmi“, teda rafinovanými projekciami, kde okrem Roba Rotha účinkuje Táňa Pauhofová, Ľuboš Kostelný a Emília Vášáryová.

(prevzaté z www.plus7dni.pluska.sk)

8. Označte možnosť, ktorá nevyplýva z ukážky 2.

- ☒ Robo Roth stvárnil úlohu Sládkoviča v národnom divadle v Banskej Štiavnici.
- ☐ Dom Maríny vybudovala nezisková organizácia s názvom Marína a Sládkovič.
- ☐ Sládkovič bol doučovateľom Maríny a zoznámili sa v jej dome.
- ☐ Dom Maríny by mohol konkurovať vymyslenému príbehu zaľúbencov z Verony.

Mária „Marína“ Pišlová a Andrej Sládkovič

9. ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Vyjadrite svoj názor, či má alebo nemá takéto múzeum svoj význam.

Určite áno, pre zaľúbencov, pretože si napríklad dávajú zámky aj na mosty, ale historicky ide hlavne o skutočný dom, kde Marína žila, takže na zachovanie príbehu o takej skvelej básni je to dobrý nápad.

10. KREATÍVNA ÚLOHA

Vytvorte o príbehu Sládkoviča a Maríny báseň cinquain, ktorá má špecifickú štruktúru.

Skladá sa z piatich veršov:

Prvý verš – jedno podstatné meno	Láska.....
Druhý verš – dve prídavné mená	Vášnivá, nekončiaca.....
Tretí verš – tri slovesá	Dúfať, trápiť sa, milovať.....
Štvrtý verš – jedna veta zo štyroch slov	Vlast' i žena spolu!.....
Piaty verš – slovo s emóciou	Navždy.....

11. Láska Sládkoviča a Maríny stroskotala na peniazoch – Marína sa vydala za bohatšieho muža.

Napište niekoľkými vetami svoj názor, ako dnes peniaze ovplyvňujú lásku mladých ľudí.

Individuálna odpoveď – Dnes si už mladí ľudia nemusia vybrať rovnako bohatého partnera, môžu sa brať z lásky. Je veľa možností, ako si zarobiť. Na strane druhej je veľa vzťahov iba pre peniaze.

UKÁŽKA 3

S. Chalupka: Mor ho!

Zleteli orly z Tatry, tiahnu na podolia,
 Ponad vysoké hory, ponad rovné polia;
 Preleteli cez Dunaj, cez tú šírú vodu,
 Sadli tam za pomedzím slovenského rodu.

Duní Dunaj a luna za lunou sa valí:
 Nad ním svieti pevný hrad na vysokom bralí.
 Pod tým hradom Riman—cár zastal si táborom:
 Belia sa rady šiatrov ďalekým priestorom.
 Pokraj tábora sedí cár na zlatom stolci;
 Okoľ neho cárska stráž, tuhí to paholci;
 A pred cárom družina neveliká stojí:
 Sú to cudzí víťazi, každý v jasnej zbroji.
 Pobelavé kaderie šije im obtáča,
 Modré ich oči bystro v okolo si páča.
Rastom sú ako jedle, pevní ako skala:
 Zdalo by sa ti, že ich jedna mater mala.
 Krásna zem — jej končiny valný Dunaj vlačí,
 A Tatru skalnou hradbou okoľ nej sa vlačí:
 Tá zem, tie pyšné hory, tie žirne moravy:
 To vlasť ich, to kolíska dávna synov slávy.
 Slovenský rod ich poslal, zo slávneho snemu,
 Aby išli s pozdravom k cárovi rímskemu.
 Oni čelom nebijú, do nôh nepadajú:
 Taká otroč neznáma slovenskému kraju,
 Lež božie dary nesú, chlieb a soľ, cárovi
 A smelými sa jemu primlúvajú slovy:

„Národ slovenský, kňazstvo i staršina naša,
 Kroz nás ti, slávny cáre! svoj pozdrav prináša.
 Zem tá, na ktorú kročiť mieni tvoja noha,
 To je zem naša, daná Slovanom od Boha.
 Pozri: tu jej končiny valný Dunaj vlačí,
 Tam Tatra skalnou hradbou okoľ nej sa vlačí.
 A zem to požehnaná! Chvála Bohu z neba,
 Máme pri vernej práci voždy svoj kus chleba.
 Zvyk náš je nie napadať cudzie vlasti zbojom:
 Slovan na svojom seje, i žne len na svojom;
 (...)

(...)

Nevzal cár božích darov; z jeho mračnej tvári
 Urazená sa pýcha ľútnym hnevom žiari.
 A zo stolca zlatého takovým sa hoslom
 Ozvali ústa jeho ku slovanským poslom:

„Mocný pán, ktorému Boh celú zem podnožil
 A osudy národov v ruku jeho vložil:
 Ten pán velí: Slovania! pozrite po svete:
 Medzi národy jeho či jeden nájdete,
 Ktorý by putá minul abo nezahynul,
 Akže oproti Rímu prápor svoj rozvinul.
 Skloníte šije i vy. Tie krásne roviny,
 Túto zem vašich dedov dostane ľud iný.
 (...)

(...)

„Mor ho!“ kríkla družina slovanská odrazu
 A meč zasvietil v pästi každému víťazu:
 „Mor ho!“ kríkla a razom na cára sa metá:
 To ti na rímsku pýchu slovanská odvetá. —

No, dokáž teraz, či máš toľko sily v meči,
 Koľko pýchy vo tvojej, cáre, bolo reči. —
 Ale ten nie! — zbroje sa bojí podlá duša:
 A tu ti o slobodu dobrý ľud pokúša. —
 Skočil medzi stráž svoju cár bledý od strachu:
 A zlatý jeho stolec už sa váľa v prachu;

(...)

Zúri boj a našina stala si dokola:
 To vie, že premoc rímsku jej moc nepredolá:
 Lež, brat moja, ak už len padnúť mi máš v boji,
 To že mi padni, ako víťazom pristojí. —

(...)

A cár s okom sklopeným na bojišti stojí:
 A čo? — Azda tých padlých Slovanov sa bojí?
 Nie, lež bezdušné svojich hromady tam vidí
 A zo svojho víťazstva radovať sa stydí.
 No zahyň, studom večným zahyň, podlá duša,
 Čo o slobodu dobrý ľud môj mi pokúša.
 Lež večná meno toho nech ovenčí sláva,
 Kto seba v obeť svätú za svoj národ dáva.
 A ty, mor ho! — hoj mor ho! detvo môjho rodu,
 Kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu:
 A čo i tam dušu dáš v tom boji divokom:
 Mor ty len, a voľ nebyť, ako byť otrokom.

12. Prerozprávajte ukážku formou príbehu v próze.

Rímska armáda na čele s cárom prišla na územie Slovanov. Slovanskí poslovia išli za cárom s posolstvom – zistiť, či prišiel v dobrom, alebo v zlom. Cár sa nazlostil na smelé slová junákov a začal sa krutý boj, kde poslovia statočne padli vo veľkej presile. Cár sa však z víťazstva netešil, lebo videl, že padlo veľa jeho vojakov, a hlavne vedel, že to nebolo čestné víťazstvo.

13. Pomenujte podčiarknuté umelecké prostriedky v ukážke.

symbol, zvukomalba (onomatopoeja, aliterácia, metafora), prirovnanie, symbol, epiteton, básnická otázka

14. Určte v ukážke:

a) literárny druh epika, prvky lyrikyb) literárny žáner hrdinská epická pieseňc) literárnu formu poézia

17. Označte správne tvrdenie.

- ☒ V ukážke je rytmicko-syntaktický paralelizmus, lebo jeden verš predstavuje jednu myšlienku alebo vetný úsek
- ☐ V ukážke je rytmicko-syntaktický paralelizmus, lebo jeden verš má vždy desať slabík.
- ☐ V ukážke je rytmicko-syntaktický paralelizmus, lebo je v nej obkročný rým.
- ☐ V ukážke nie je rytmicko-syntaktický paralelizmus, lebo má viac ako štrnásť veršov.

18. Analyzujte ukážku a uveďte, ktorý veršový systém je v nej použitý.

V ukážke je použitý sylabický veršový systém.

19. Na základe ukážky opíšte slovanských poslov (výzor aj vlastnosti).

VÝZOR	VLASTNOSTI
vysokí, statní, silní, podobní jeden druhému, pekní, bledé vlasy, modré oči	hrdí, statoční, odvážni, čestní rozhodní vlastenci, pracovití, pobožní

Samo Chalupka

20. Na základe úlohy 21 zhodnoťte:

a) Je opis junákov realitou alebo fikciou?

Fikcia, všetci sú priam dokonalí.

b) O aký typ postavy ide podľa opisu vlastností?

Ide o idealizovaný typ postavy.

c) Aký typ hrdinu sa tu nachádza z hľadiska početnosti postáv?

Nachádza sa tu kolektívny hrdina.

21. Vymenujte, ktoré zo znakov romantizmu sa nachádzajú v ukážke.

Idealizovaná postava – národný hrdina, idealizovaná národná história, polárizácia postáv, vplyv ľudovej slovesnosti, výzva za slobodu národa

22. Autor v ukážke nazýva Slovanov víťazmi, hoci prehrali. Zdôvodnite tvrdenie.

Pretože vyhrali morálne.

23. Na základe ukážok pomenujte:

a) tému diela

boj slovanských poslov so silnou rímskou armádou

b) hlavnú myšlienku diela

odvaha slovanských poslov obetovať svoj život za slobodu svojej vlasti

24. Využite svoje dejepisné vedomosti a uveďte príklady, keď sa malá skupinka ľudí či jednotlivec postavili proti presile, proti zlu.

Napr. dvojica Kubiš – Gabčík, ktorí spáchali atentát na Heydricha, a mnohí atentátnici, ktorí sa pokúšali zastaviť Hitlera. Známý je aj Schindler, ktorý zachránil mnoho židov, alebo pán Winton – záchranca židovských detí. Z dávnejšej doby to je napr. Spartakus.

UKÁŽKA 1

S. B. Hroboň: *Slovenské Iskrice*

Slovenské Slavoiskrice,
všebratije záletnice,
liubožiňajte jej srdiec,
že sa zraduje Všeotec.

Do lona svätej Rusie,
pervorodenky Slávie,
do srdca svojej cárice,
pervoliúbosti iskricie
a srdca svojho vekožiar,
Sája slovenský popelvár.

(...)

Nedôstojno to Rusie,
krevodennice Slávie,
cudzím s' plaziť, pochlebovať,
cudzím duchom robotovať.
Hordým Francúzom laskotiť,
neverným Nemcom robotiť.
No dôstojno i slavojno
Bohu slúžiť, Bohu s' kloniť
a všebratoliúbne zvoniť.
Bohu sa klaňaj, cárica,
v Bohu siaj, krevodennica.

1. Vypíšte z ukážky prívlastky spájané s Ruskom ako vzorom Slovanov. Ako ho autor opisuje?

svätá Rusia, pervorodenka Slávie, krevodennica, pervoliúbosti iskrica

2. Vypíšte z textu niekoľko príkladov a pokúste sa ich čo najvýstižnejšie preložiť, napr. všebratije – všebratské, vzájomné. Preklady si navzájom porovnajte.

Slavoiskrice – deti Slávy; laskotiť – líškať sa/zaliečať sa; slavojno – slávne/hodno slávy;

liubožiňajte – s láskou zapalujete

3. Označte autora, ktorý v slovenskej literatúre pracoval s jazykom podobným spôsobom a jeho tvorba je charakteristická neologizmami.

☒ P. O. Hviezdoslav ☐ M. Kukučín ☐ S.H. Vajanský

4. Vyhľadajte prvky lyrickej poézie v ukážke. Konkretizujte ich na príkladoch.

veršovanosť; nesujetovosť – v texte nie je dejová zápleтка; emocionálnosť – vyjadruje

chválu Rusku ako slovanskému národu, oslavný nádych; nie sú uvedené konkrétne

postavy, vystupuje kolektívny hrdina v podobe ruského národa a slovanských

národov; nie je určené konkrétne prostredie ani čas = atemporálnosť; metaforickosť –

Rusko je zobrazené ako žena/matka (do lona Rusie, prvorođená dcéra Slávie)

6. Vyhľadajte v texte prvok odkazujúci na folkloristiku, typickú pre romantickú literatúru. Aký bol jeho význam v kontexte romantickej tvorby?

Popelvár. Postava bola vnímaná ako ideál slovenského človeka. Bol to ľudový hrdina

bojujúci proti drakom, ktorý prekonával prekážky. Je to obyčajný človek z ľudu, od

ktorého sa tento čin neočakáva.

7. ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

„Nie človek je produktom Boha, ale Boh je produktom človeka.“

Prečo je pre mesianistov neakceptovateľné toto Heglovo tvrdenie?

Je to neakceptovateľné, pretože mesianisti verili v spásu a záchranu národa prostredníctvom Boha, upínali sa na príchod mesiáša (od

toho pomenovanie mesinizmus) a táto téma bola dominantným motívom ich básní. Heglovo popieranie boha preto nekorešponduje

so s ich tvorbou a čítaním.

UKÁŽKA 1

J. Kráľ: Krajinská pieseň

Nad našou krajinou započalo svať, bračekovci, podme slobodu si pýtať. Podme pýtať, podme! sami nám núkajú, vtedy si ju berme, keď nám ju dávajú.

Započalo svať nad našou dolinou, podliak, kto nepôjde, i s jeho rodinou. Bračekovci moji, dlho nás moril kat; či dneska, či zajtra jedno nám je skapať.

Hor' sa, chlapci, hor' sa, kým neskape rosa, za rána, za rosy najlepšie sa kosí. Doleťeli chýry zdola na dolinu, huncút, kto viac pôjde od nás na panštinu!

Krajanía, Slováci, dovedna sa berme, kto nás bude tlačíť, dobre ho naperme, nebojme sa v svete žiadnu dušu živú, Pán Boh nám pomoc dá za vec spravodlivú.

socha J. Kráľa v Petržalke

1. Pomenujte umelecké prostriedky.

a) nad našou krajinou započalo svať

metafora

b) braček

zdrobnenina

c) dlho nás moril kat

metafora

d) doľeteli chýry

metafora

e) podme pýtať, podme!

epizeuxa

2. Ktorá možnosť je synonymom k slovu naperme?

☐

vyperme

☐

vyčistíme

☒

zbíme

☐

nájdime

4. Na základe ukážky vyjadrite tému a hlavnú myšlienku.

Témou ukážky je volanie za slobodu národa. Hlavnou

myšlienkou je, že Slováci si spolu vydobyjú slobodu

spravodlivým bojom s Božou pomocou.

3. Na akú udalosť reaguje autor a čo je hlavnou úlohou ukážky?

Autor reaguje na revolučné aktivity pred rokom

1848/1849 a cieľom ukážky je agitácia, presvedčanie do

boja za národné práva.

5. Ktorý veršový systém je použitý v ukážke 1?

☐

časomerný veršový systém

☐

tonický veršový systém

☒

sylobický veršový systém

☐

sylobotonicý veršový systém

6. Koľko oslovení sa nachádza v ukážke 1? Vypíšte ich.

☐

dve

☐

tri

☒

štyri

Dano Heriban ako Janko Kráľ v divadelnom predstavení Národný cintorín na doskách Slovenského komorného divadla v Martine.

7. Vyberte vhodné odpovede na otázku, prečo sa štúrovci inšpirovali hlavne ľudovou slovesnosťou.

☒

Štúr odmietal preklady z nemčiny, hlavne frazeologizmov, preto hľadal slová v ľudovom jazyku.

☐

Štúrovcom sa nepáčili spôsoby a správanie nemeckých šľachticov, obracali sa na jednoduchý ľud.

☒

Štúrovci sa snažili získať pospolitý ľud na svoju stranu, pozdvihnúť jeho úroveň a využiť pritom bohatstvo ľudovej slovesnosti.

☒

Každý národ má svoje ľudové umenie, svoj jazyk, sú to dôležité znaky národa.

UKÁŽKA 2

L. Štúr: K lipě

Ešte, lipka povievaš,
ešte šumiš cez dvor náš?

„Povievam si, smutne dosť,
pozri sa len, drahý hosť!

Pozri, jak som nahnutá,
z ratoľestí spadnutá.

Kde žes milý, kde býval,
dávno sas tu nevídal;“

Dlhé chvíle trávim,
čo po tebe túžime.“

Túži tvoja rodina,
so starýma známyma!

„Býval som tam v cudzine,
rok za rokom sa minie.

Lež na dvore som už zas,
ožije nám starý čas.

Staré dni sa sem spustia,
čo ti listy zašušia.

A pozri len, tam z hora,
jak sa nesú do dvora!

Jak sa na nás dívajú,
túžobne usmievajú.

Usmievajú a rednú,
zas preč letia a bládnú.

Priveje ich, odveje,
škoda našej nádeje.

Prišli, išli jak voda,
škoda že ich, preškoda.

I my, lipka, zmizneme,
snáď sa na raz minieme.

Leš ak čas ťa skôr zlomí,
kdo nado mnou zašumí?“

8. Pomenujte, kto je „hlavnou postavou“ ukážky 2.

Hlavnými postavami sú lyrický subjekt a lipa.

9. Akým spôsobom je vybudovaná kompozícia ukážky 2?

Kompozíciu ukážky buduje dialóg lyrického subjektu a

lipy.

10. Vyjadrite svoj názor, prečo sa ukážka 2 volá K lipě.

Lyrický subjekt sa s ňou rozpráva – lipa symbolizuje

domov, Slovensko.

11. Podčiarknite v ukážke umelecké prostriedky a pomenujte ich.

prvý a druhý verš – básnická otázka, ožije nám starý čas – metafora „starý čas –
epiteton, išli jak voda – prirovnanie, prvý a druhý verš – anafora

12. Určte v ukážke 2:

a) počet strof	15
b) počet veršov	30
c) druh rýmu	združený rým
d) veršový systém	sylobický veršový systém

L. Štúr

13. Určte v ukážke 2:

a) literárny druh	lyrika
b) literárny žáner	autorská pieseň
c) literárnu formu	poézia

14. Vyjadrite svoj názor na základe poznania života a diela L. Štúra, kedy a na základe akých okolností vznikla táto báseň?

Podľa obsahu básne možno predpokladať, že báseň vznikla po návrate Štúra zo zahraničia – z Halle na Slovensko, nakoľko vyjadruje smútok za vlasťou a hovorí, že sa vrátil. Báseň vznikla v roku 1841.

15. Priradte správne k stromom, kto ich uctieval. a5 b3 c4 d2 e1

a) buk	1) Indiáni, Čiňania, Židia
b) lipa	2) Kanaďania
c) breza	3) západní Slovania
d) javor	4) Rusi, Švédí
e) borovica	5) Gréci

16. KREATÍVNA ÚLOHA

Utvorte báseň v niekoľkých veršoch, ktorou vyjadrite svoj vzťah k domovu.

Každé ráno cestou do školy srdce ma často zabolí, keď vidím steny počmárané či zastávky dolámané. Samé autá, stromov málo –
kiesky sa mi to len zdalo. Ako Kali rapuje – Slovensko raz zaboduje! Mám to tu rád, zbožňujem svojich blízkych, svoju zem! Hoci mno-
ho zlého tu je, moje srdce ticho bije za Slovensko, národ môj, duše, srdca veľký boj!

UKÁŽKA 1

T. Blahuta: Nad Tatrou sa blýska:**Príbeh skrývajúci sa za vznikom slovenskej hymny je plný národnej hrdosti**

Presuňme sa myslou do 19. storočia. Pomerne búrlivá storočnica je známa predovšetkým vďaka revolučným rokom 1848/1849. Dochádza k neslávnej maďarizácii, teda snahe vytvoriť z Uhorska krajinu, kde má hlavné slovo Maďar. Naši predkovia sa pomáďarčovali ťažšie, ako sa očakávalo, a na odpor sa dokonca postavila aj naša inteligencia. Keďže našou hlavnou témou je hymna, narážame tak na Ľudovíta Štúra. Jedna z najznámejších postáv našich dejín má „toho na rováši“ veľa. Nakoľko bol veľmi aktívny, jeho činnosť si našla veľa odporcov. Istý čas pôsobil na Evanjelickom lýceu v Bratislave ako zástupca profesora Juraja Palkoviča, bývalého poslanca uhorského snemu.

V samom závere roku 1843 (31.12.) však došlo k momentu, kedy bol Ľudovít Štúr zo svojej pozície odvolaný. Po protestoch i dlhých uvažovaniach, čo a ako ďalej, sa jeho študenti, ktorí ho obdivovali, ocitli v nešťastnej situácii. Dvadsaťdva študentov a dvaja ďalší sa rozhodlo protestne odísť preč. Za svoju cieľovú destináciu si zvolili ďalekú Levoču na Spiši. Vyrazili v marci 1844. Podporil ich aj Ján Francisci. Ako tak putovali slovenskou krajinou (ale stále Uhorskom), v skupine sa nachádzal aj Janko Matúška. Ten započul chytľavú melódiu slovenskej ľudovej piesne z Oravy s názvom Kopala studienku, pozerala do nej. Vytvoril k nej text, ktorého prvotnú verziu zaznamenal Viliam Pauliny-Tóth. Mala názvy ako Prešporskí Slováci, budúci Levočané alebo Ponad Tatrou blýska.

(prevzaté z www.refresher.sk)**1. Ktoré tvrdenie z ukážky nevyplýva?**

- ☐ 19. storočie je známe predovšetkým vďaka revolučným rokom 1848/1849.
- ☐ Ľudovít Štúr bol odvolaný z miesta na Evanjelickom lýceu v Bratislave.
- ☐ Na protest proti Štúrovmu odvolaniu odišlo dvadsať až dvadsaťštyri študentov do Levoče na Spiši.
- ☒ Text slovenskej hymny vytvorili Matúška a Francisci na motívy oravskej piesne.

UKÁŽKA 2

J. Matúška: Nad Tatrou sa blýska

Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú,
zastavme ich, bratia,
veď sa ony stratia,
Slováci ožijú.

To Slovensko naše posiaľ tvrdo spalo,
ale blesky hromu
vzbudzujú ho k tomu,
aby sa prebralo.

Peter M. Bohúň:
Zhromaždenie slovenského ľudu z jari 1848

2. Koľko strof mala pôvodne táto pieseň?

- ☐ tri ☒ štyri
- ☐ päť ☐ šesť

3. V ukážke 2 určte:

- a) literárny druh lyrika
- b) literárny žáner hymna

4. Ako nazývame túto báseň z hľadiska témy a okolnosti vzniku?príležitostná báseň**5. S využitím poznatkov z ukážky č. 1 interpretujte ukážku č. 2.**

Tatry symbolizujú Slovensko, kde je búrka – maďarizácia. Autor vyzýva k bojovnosti, zastaveniu maďarizácie, k boju a potom sa zastavia „ony“ – zlé veci a Slováci budú slobodní. Slovensko bolo dlho neslobodné, ale práve búrka naokolo ich povzbudila k boju za slobodu ducha i národa.

6. ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE**Prečo sa často zamieňa druhý verš a namiesto *ich* sa spieva *sa*?**

Od roku 1918 až do roku 1990 oficiálny text hymny obsahoval slová „zastavme sa, bratia“, ale dnes spievame „zastavme ich, bratia“, pretože keď si štúrovci počas svojej cesty do Levoče pieseň pospevovali, nechceli zastaviť seba, ale „ich“ (tak to bolo aj v pôvodnom texte).

UKÁŽKA 1

A. Sladkovič: Detvan

163

Drumblica svoje hlasy netvorí
v prázdnej diere z medi z dreva:
v ústach si ohlas najprv podvorí
a tak svetom sa rozlieva:
v ústach sa rodí, kde duša celá
v sladké sa slová oblieka,
či znie v jej zvukoch pieseň veselá,
či v pekných žiaľoch narieka:
tam znie, drumblička, ten šum tvoj cintľavý,
kde duša dušu objíme, pozdraví.

164

Pod stenou sedí Elenka mladá,
do tmavej noci sa díva,
drumblice k zúbkom bielym prikladá,
v nich sa jej duša ozýva. –
Počuje krok a hrať si prestane –
ale ten krok je na druhej strane:
počuje krok – to ale je krok strmý –
krpčok Martinkov, ten šumí nehmí –
počuje krok, lež bezhlasý –
milý sa milej ohlásí.

1. Napíšte vlastné meno autora diela, z ktorého je ukážka.

Vlastné meno autora je Andrej Braxatoris.

2. Prečo je Detvan lyrickoepické dielo?

- ☐ lebo vyjadruje city, pocity a nálady autora
☐ lebo je založené na rozprávaní príbehu
☒ lebo sa v ňom prelínajú dej, úvahy autora a opisy prírody
☐ lebo sa do popredia dostáva psychika hlavných postáv

3. Zoradíte spevy tak, ako za sebou nasledujú.

Družina, Lapačka, Martin, Slatinský jarmok, Vohľady

1. Martin ..... 2. Družina ..... 3. Slatinský jarmok .....
 4. Vohľady ..... 5. Lapačka .....

4. Ako sa volá opakovanie slov na začiatku veršov?

- ☒ anafora ☐ epifora
☒ epizeuxa ☐ epanostrofa

5. Určte rým v prvom štvorverší prvej strofy.

- ☐ prerývaný ☐ združený
☐ obkročný ☒ striedavý

D. Milly: Detvanec

6. Nájdite niekoľko príkladov na zdrobneniny.

Zdrobneniny sú – Elenka, drumblička, drumblice, zúbkom, krpčok.

7. Nájdite v ukážke tri slová s rovnakým slovotvorným základom.

Slová s rovnakým slovotvorným základom – drumblica, drumblička, drumblice.

8. Akým básnickým obrazom sú spojenia – v sladké sa slová oblieka, duša dušu objíme?

- ☒ metafora ☒ personifikácia ☐ gradácia ☒ epiteton

9. Napíšte, o akú vetu ide v prvom štvorverší druhej strofy.

- ☐ jednoduchá veta rozvitá
☐ jednoduché súvetie
☒ zložené súvetie
☐ veta s viacnásobným vetným členom

10. Nájdite v ukážke príklad na oxymoron.

- ☐ duša celá
☒ v pekných žiaľoch
☐ pieseň veselá
☐ svetom sa rozlieva

11. Ktorá historická postava vystupuje v diele?

Historickou postavou je kráľ Matiaš = kráľ Matej Korvín.

12. Napíšte nominatív plurálu slova šum.

šumy

13. Ktoré dielo
- nenapísal
- Sladkovič?

- ☐ Marína ☐ Sôvety v rodine Dušanovej ☒ Zverbovaný ☐ Nehaňte ľud môj

14. Po ktorom období nasleduje obdobie romantizmu?

- ☐ po baroku ☒ po klasicizme ☐ po realizme ☐ po humanizme a renesancii

15. Ktorý z útvarov nenesie prvky druhového synkretizmu?

- ☐ lyrická balada ☒ epická poviedka ☐ historická pieseň ☐ román vo veršoch

16. V ktorom roku uzákonili Štúr, Hurban a Hodža spisovnú slovenčinu?

- ☐ 1787 ☐ 1852 ☐ 1863 ☒ 1843

17. Doplňte do viet vhodné slová.

Romantizmus sa v slovenskej literatúre začína formovať v tridsiatych rokoch .....^{19.} storočia.
Doznieval v .....^{70.} rokoch 19. storočia. Slovenskí romantickí autori vo svojej tvorbe kladú dôraz
najmä na lásku k .....^{vlasti} a .....^{národu}. Na .....^{umeleckú} (platí to pri lyrickej aj
epickej tvorbe) tvorbu slovenských romantikov má silný vplyv ústna .....^{ľudová} .....^{slovesnosť}.
V dielach sa vyskytuje aj .....^{historická} tematika. Tematizované sú napríklad turecké vpády a postava Juraja
.....^{Jánošíka}. Pre slovenský literárny romantizmus je typický žánrový .....^{synkretizmus}.

18. Do ktorej skupiny jazykov patrí slovenčina?

- ☐ východoslovanské jazyky ☐ južnoslovanské jazyky
☒ západoslovanské jazyky ☐ severoslovanské jazyky

19. Nájdite synonymum k slovu kodifikácia.

- ☐ schválenie
☒ uzákonenie

20. Kto je autorom hymnickej básne Nad Tatrou sa blýska, ktorá je dnes súčasťou štátnej hymny Slovenskej republiky?

- ☐ Ľudovít Štúr ☐ Samo Chalupka
☐ Samo Tomášik ☒ Janko Matúška

21. Ktorý z autorov nepatrí do obdobia romantizmu?

- ☐ Janko Kráľ ☒ Martin Kukučín
☐ Samo Chalupka ☐ Ján Botto

22. V ktorej kombinácii je správne priradené dielo k autorovi?

- ☐ Smrť Jánošíkova – Ján Kalinčiak
☒ Duma bratislavská – Janko Kráľ
☐ Mor ho! – Ján Botto
☐ Reštavrícia – Samo Chalupka

23. Aký veršový systém používali slovenskí romantici?

- ☐ časomerný
☒ sylabický
☐ tonický
☐ sylabotonický

24. Ktorý z uvedených výrokov charakterizuje romantického hrdinu?

- ☐ pochádza výlučne z vyššej spoločnosti
☒ v boji za svoje ideály často zomiera
☐ je presvedčený, že rozumom ovládne umenie
☐ je typickým charakterom svojej doby

25. V akom vzťahu sú Samo Chalupka a Ján Chalupka?

Sú to bratia.

26. Akým súhrnným názvom nazývame slovenských romantických autorov?

Súhrnné meno pre slovenských romantických spisovateľov je štúrovci.

UKÁŽKA 1

Ľ. Kubáni: Valgatha

Valgatha bol najmilší podveliteľ Jiskrov, na všetko odhodlaný, vykonávajúci rozkazy svojho veliteľa navlas, bez odporu; pri tom všetkom bol človek chladnej krvi a rozvahy, kališník, oddaný dušou a telom husitizmu, žijúci a mrúci za jeho slávu a rozšírenie, junák osobnej hrdinskosti a zmužilosti – k podriadencom svojim prísny síce, lež spravodlivý veliteľ, majster v nečakaných útokoch a v použití dobytého víťazstva, taktiež v obrane zámkov, zverených jeho moci – slovom, chlap a junák v opravdivom zmysle slova, na ktorého sa mohol Jiskra bezpečne spoľahnúť. Súc od niekoľko rokov vdovcom, pečoval s neporovnateľnou otcovskou útlosťou o budúcnosť svojich dvoch dcér, strativších matku, z ktorých staršia, teraz asi šestnásťročná Milica prechádzala do kvetu mladosti, mladšia Želmíra však, asi osemročné dieťa, útlý to púчок, bezstarostne trávila svoj mladučký život v detinských rozkošiach.

J. Huňad

1. Ktoré postavy z diela Valgatha sú známe historické osobnosti? Pomôžte si internetom.

☒ Ján Jiskra z Brandýsa	☒ Lacko Huňad (Huňady)
☐ Milica	☐ rytier Krask
☐ Valgatha	☒ Ladislav Pohrobok

2. Vypíšte z ukážky výrazy, ktoré prezentujú Valgathu ako idealizovaného hrdinu.

oddaný dušou a telom husitizmu, žijúci a mrúci za jeho slávu a rozšírenie, junák osobnej hrdinskosti a zmužilosti,
chlap a junák v opravdivom zmysle slova

3. Dielo je historickou alegóriou na vtedajšiu politickú situáciu a na zmierenie Slovákov a Maďarov. Akým slovom môžeme nahradiť slovo alegória?

- ☒ inotaj   ☐ podobenstvo   ☐ protiklad   ☐ zosobňovanie

4. Usporiadajte umelecké literárne smery chronologicky.

- ☒ 3 postromantizmus   ☒ 4 realizmus   ☒ 1 preromantizmus   ☒ 2 romantizmus

5. Priradte k rokom udalosti. 1B, 2C, 3A, 4D

1) 1863	a) revolučný rok
2) 1852	b) založenie Matice slovenskej
3) 1848	c) vydanie Krátkej mluvnice slovenskej (Martin Hattala)
4) 1861	d) Memorandum národa slovenského

6. V ktorom meste sa konalo Memorandové zhromaždenie?

v Turčianskom Svätom Martine

7. ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Čo bolo cieľom Memoranda slovenského národa? Kto bol jeho autorom? Aký bol jeho význam v dobovom kontexte?

Autorom Memoranda bol Š. M. Daxner. Bol to programový dokument slovenských štátoprávných, politických a kultúrnych požiadaviek.

Mal národno-emancipačný význam.

UKÁŽKA 1

J. Palárik: Zmierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkoch

Výstup 3.

Capková a Pišta k predošlým.

GRÓFKA: To mi je, Štefanko, radostná novina, že mladý pán barón dnes bude u mňa hosť: (K Capkovej.) Prineste, komorná, chytro pohár vína pre tohoto posla; (Capková odíde) sadniže si, Štefko! Rozprávaj nám niečo o mladom pánovi, či je on podobný svojemu apkovi, či je dobrý človek a postava pekná?

PIŠTA: Ponížene ruku bozkávam, konteska! Ale si vyprosím — ja som nie viac Štefko: už mám krajšie meno práve len oddneska — ja som Pišta husár, tak kérem alásan![1]

MILUŠA: Ha, ha, Pišta husár!

To ho ten mladý pán iste tak pokrstil!

PIŠTA: On ver', kišasonka!

S nikým v celom dome nechce sa zhovárať ani po nemecky, ani po slovensky, taký z neho zostal Maďar sakramentský!

Takže sa mrzela i stará barónka, jeho mamuška, keď i jej dohovárať počal, že sa ešte tak drží nemčiny, čo ju šupom ženú už z celej krajiny —

MILUŠA (pretrhne ho):

Ha, ha, to je pekne! Ten mladý pán barón Kostrovický Lajoš hrozný je maďarón!

PIŠTA: Ver' sa naľakali i sluhovia naši, kočiš, frajcimerky i záhradník panský, keď im riekol, že ich pokolba[2] odpráši, ak sa nenaučia za rok po maďarsky: Že si on obstará až hen z Debrecína tiszta magyar fajtu szobaleányokat.[3] Tiež magyar kočišov, magyar huszárokat.[4] S derék maďarskými bojtarov bajúsy,[5] od ktorých celý dom, ba celá dedina o dva, o tri roky zmaďarčiť sa musí a zhynúť tá naša buta[6] slovenčina.

CAPKOVÁ: (príde s vínom):

Pravdu máte, husár, zapite si vína.

(prevzaté z www.zlatyfond.sme.sk)

[1] maď. prosím ponížene [2] maď. do pekla [3] maď. chybné čistej maďarskej fajty [4] maď. maďarských kočišov a husárov [5] maď. slov. s driečnymi honelníckymi maďarskými fúzmi. [6] maď. hlúpa slovenčina

Zmierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkoch v podaní hercov divadla J. Palárika v Trnave

1. Uvedte slovne počet postáv, ktoré vystupujú v treťom výstupe.

štyri

2. Označte správne pomenovanie žánru ukážky.

- ☒ veselohra
☐ tragédia
☐ dráma
☐ poviedka

3. Vo forme prídavného mena pomenujte jazyk, ktorý ako jediný uznával barón Kostrovický.

maďarský

4. Vypíšte z textu pozdrav, ktorý použije postava Pištu pri prvom kontakte s grófkou.

ponížene ruku bozkávam / bozkávam

5. Porovnajte slová: peklo – pokol a uveďte samohlásku, ktorú maďarčina na rozdiel od slovenčiny v danom slove nepoužila.

samohláska krátke

6. Napíšte meno postavy vystupujúcej v úryvku, ktorá vyjadruje súhlas s pomaďarčovaním.

Capková

7. Označte správne pomenovanie literárneho druhu ukážky.

- ☐ veselohra
☐ lyrika
☒ dráma
☐ epika

8. Zapište správne rýmovú schému poslednej repliky Pištu z ukážky.

ABABCDDEFEF

9. Uvedte slovom, koľko scénických poznámok v danej ukážke sa nachádza v replikách Milušky.

jedna

10. Označte pravdivosť/nepravdivosť nasledujúcich tvrdení.

P	N	TVRDENIE
X		Pišta bol poslom baróna Kostrovického.
	X	Grófka požiadala Capkovú, aby priniesla víno pre baróna Kostrovického.
X		Barón Kostrovický chcel zmenami na svojom panstve zmeniť dedinu zo slovensky hovoriacej na dedinu používajúcu výlučne maďarčinu.
X		Grófka sa opýtala Pištu na postoj baróna Kostrovického k slovenskému národu, a preto Pišta charakterizuje vzťah baróna k maďarčine.
	X	Matka baróna Kostrovického nezdiala synovo nadšenie maďarčinou, pretože bola národne uvedomelá Slovenka a používala slovenčinu.

11. Uvedte v nominatíve singuláru spisovné slovo k ponemčenému hovorovému slovu frajcimerka a doplňte skloňovací vzor, podľa ktorého by sa dané slovo ohýbalo.

chyžná – gazdiná

12. Doplňte správne nominatív plurálu k slovám v tabuľke.

NOMINATÍV	NOMINATÍV PLURÁLU
záhradník	záhradníci
maďarský kočiš	maďarskí kočiši
konteska	kontesky
komorná	komorné
Pišta	Pištovia

Busta Jána Palárika v Majcichove

13. Označte pravdivosť/nepravdivosť nasledujúcich tvrdení.

P	N	TVRDENIE
	X	Ján Palárik sa nenarodil na Kysuciach.
X		Ján Palárik patrí medzi slovenských národných buditeľov.
X		Ján Palárik žil v 19. storočí.
	X	Ján Palárik patrili ku generácii štúrovcov.
	X	Ján Palárik nebol katolíckym kňazom.
X		Ján Palárik je autorom veselohry s názvom Drotár.
X		Ján Palárik študoval v Ostrihome.
	X	Ján Palárik nepísal divadelné hry.
X		Ján Palárik sa venoval osvetovej činnosti.
X		Ján Palárik patrili spolu s Jonášom Záborským a Jánom Chalupkom k najvýznamnejším predstaviteľom slovenskej drámy 19. storočia.

14. Do nasledujúcej tabuľky doplňte maďarské slová, ktoré podľa kontextu korešpondujú s tými slovenskými.

SLOVENSKÉ	MAĎARSKÉ
prosím	kérem
hlúpy	buta
maďarský	magyár
fúzy	bajúsy

15. Na základe prečítaného textu charakterizujte niekoľkými prídavnými menami postavu Pištu.

zdvorilý, rázny, národne odrodilý, promaďarský, ...

.....

.....

.....

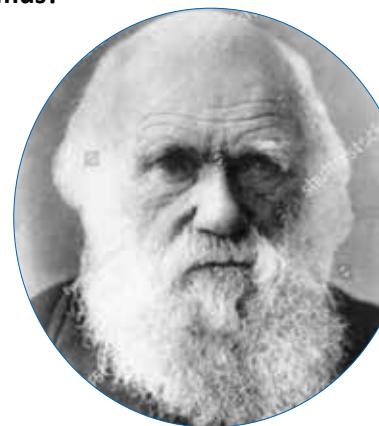
.....

1. V ktorom období sa začína rozvíjať svetový realizmus?

- ☐ začiatok 19. storočia
☐ koniec 18. storočia
☒ druhá polovica 19. storočia
☐ začiatok 20. storočia

2. V ktorých krajinách vznikol realizmus?

- ☒ Anglicko
☐ Španielsko
☒ Francúzsko
☐ Taliansko

Charles Darwin

3. V tvrdeniach podčiarknite správnu možnosť.

Realizmus sa zameriaval na skutočný/vymyslený život.

Realizmus zobrazuje typické postavy zo všetkých/z niektorých spoločenských vrstiev.

4. Roztriedte znaky romantizmu a realizmu.

námety zo súčasnosti – námety z minulosti; prevaha rozumu – prevaha citu; sen, fantázia – všedná skutočnosť; objektívnosť podania – subjektívnosť podania; poetický jazyk – hovorový jazyk; prevaha prózy – prevaha poézie

ROMANTIZMUS	REALIZMUS
prevaha poézie, poetický jazyk, námety z minulosti, prevaha citu, sen, fantázia, subjektívnosť podania	prevaha prózy, hovorový jazyk, námety zo súčasnosti, prevaha rozumu, všedná skutočnosť, objektívnosť podania

5. Realizmus vychádzal z myšlienok filozofického smeru, ktorý hlásal, že pravdivé je iba to, čo si môžeme overiť zmyslami alebo skúsenosťami. O aký smer ide?

- ☐ idealizmus ☒ pozitivizmus ☐ symbolizmus ☐ senzualizmus

6. Nájdite dve synonymá k slovu reálny. naozajstný, skutočný

7. Čo viete o týchto slávnych osobnostiach? V prípade potreby si pomôžte internetom.

Charles Darwin britský prírodovedec, ktorý sa zapísal do dejín ako pôvodca teórie evolúcie prirodzeným výberom

Louis Pasteur francúzsky chemik, biológ a lekár; zakladateľ mikrobiológie, lekárskej imunológie a stereochemie

Edouard Manet francúzsky maliar, ktorý sa venoval témam moderného života, autor známeho obrazu Raňajky v trávě

Auguste Comte francúzsky filozof, zakladateľ pozitivizmu

8. Čo je typické pre obdobie vzniku realizmu?

P	N	POJMY	P	N	POJMY
☒		priemyselná revolúcia	☒		zánik feudalizmu
	☒	napoleonské vojny		☒	budovanie knižníc
	☒	rozvoj osvietenstva	☒		rozvoj kapitalizmu
☒		vedecko-technická revolúcia	☒		rozvoj idey slovanskej vzájomnosti
☒		rozvoj automobilizmu	☒		impresionizmus v umení

Jeanne – Edouard Manet

UKÁŽKA 1

N.V. Gogol: Mŕtve duše

– Ja . . . ? Ale nie . . . prečo by som, – odvetil Manilov, – no akosi nerozumiem . . . prepáčte . . . prirodzene, že mne sa nedostalo takej skvelej výchovy, ktorá sa takrečeno odzrkadľuje v každom vašom pohybe; neovládám ani umenie vznešene sa vyjadrovať . . . Možno tu . . . možno tým výrazom, čo ste práve vyslovili . . . myslíte čosi iné. . . Nemysleli ste azda to, ako ste sa ráčili vyjadriť, len nejak o obrazne?

– Nie, – ubezpečoval Čičikov, – vôbec nie, nazval som vec pravým menom, čiže naozaj mi ide o duše, ktoré už umreli.

Manilov ostal bez seba. Uvedomoval si, že by mal niečo spraviť, na niečo sa spýtať, no parom vie, na čo sa spýtať. Napokon aspoň znova vypustil dym, lenže tentoraz nie ústami, ale cez nosné dierky.

– Takže ak už niet prekážok, môžeme v mene božom spísať kúpnopredajnú zmluvu, – povedal Čičikov.

– Čože? Zmluvu na mŕtve duše?

– Ale čoby! – upokojil ho Čičikov. – Napíšeme, že žijú, tak ako je to zapísané aj v revíznom súpise. Moja zásada je vo všetkom dodržiavať občianske zákony, aj keď som si tým v úrade poškodil. Musíte mi prepáčiť, mne sú však občianske povinnosti nadovšetko a zákon uznávam ako Sväté písmo.

(preložila: D. Lehutová)

1. a) Charakterizujte satirický román.

Satirický román je epický žáner veľkého rozsahu, ktorý uštipačne kritizuje spoločenské nedostatky.

b) Vyhľadajte prvky satiry v ukážke.

Satira sa v ukážke prejavuje prostredníctvom konania Čičikova. Autor sa prostredníctvom neho vysmieva z fungovania dobovej ruskej spoločnosti.

2. Prečo chce Čičikov kúpiť mŕtve duše?

- ☐ Čičikov chce kúpiť mŕtve duše, aby uľahčil pozostalým starosti s pohrebom.
- ☐ Čičikov chce kúpiť mŕtve duše, aby si mohol vybudovať vlastný cintorín.
- ☒ Čičikov chce kúpiť mŕtve duše, aby sa obohatil a mohol s nimi kšeftovať.
- ☐ Čičikov chce kúpiť mŕtve duše, aby pomohol chudobným nevoľníkom.

P. M. Boklevsky: Manilov

3. Kto sú „mŕtve duše“?

- ☒ osoby, na ktorých možno zarobiť
- ☒ osoby, ktoré zomreli
- ☐ osoby, ktoré sa stratili

4. Akým združeným pomenovaním označujeme osobu v podobnej situácii, ako je vykreslená v diele?

- ☒ biele kone ☐ červené barety
- ☐ modré ruže ☐ čierne ovce

5. Nájdite v ukážke príklad na antonymá. mŕtve – živé

6. Akú funkciu má výskyt troch bodiek v ukážke?

Tri body patria k interpunkčným znamienkam, naznačujú nedokončené výpovede, používajú sa na označenie elipsy, čiže výpustky.

7. Revízny súpis, občiansky zákon, občianske povinnosti, Sväté písmo – ako nazývame tieto viacslovné pomenovania?

- ☐ frazeologizmy ☒ združené pomenovania ☐ eufemizmy ☐ homonymá

8.

KREATÍVNA ÚLOHA

Napište jednoduchú kúpnopredajnú zmluvu na „mŕtve duše“ na základe ukážky. Údaje, ktoré neviete, si vymyslite.

Kupujúci: Pavel Ivanovič Čičikov, úradník, Moskva

Predávajúci: Manilov, statkár, Petrohrad

Predmet kúpy: Mŕtve duše

Počet: 100

Cena: 1000 rubľov

Stav: mŕtvi nevoľníci

Dátum: 20. 10. 1842

UKÁŽKA 1

H. de Balzac: Otec Goriot

Jean Joachim Goriot bol pred revolúciou obyčajný cestovinársky robotník, zručný, sporivý a dosť podnikavý, aby si mohol kúpiť závod svojho majstra, ktorý sa náhodou stal obeťou prvého povstania roku 1789... Ak ho niekto videl, ako vedie obchod, vysvetľuje zákony o vývoze a dovoze obilia, študuje ich zmysel, postihuje ich chyby, bol by usúdil, že je schopný stať sa štátnym ministrom. Bol trpezlivý, činný, energický, vytrvalý, rýchly v podnikaní, mal orlí zrak, všetkému predišiel, všetko predvídal, všetko vedel, všetko tajil; bol diplomat v rozhodovaní, vojak pri postupe... Jeho žena, jediná dcéra bohatého nájomcu z Brie, bola pre neho predmetom zbožného obdivu, bezhraničnej lásky. Goriot v nej obdivoval jemnú a silnú povahu, citlivú a dobrú, ktorá bola pravým opakom jeho vlastnej povahy. Ak v srdci muža jestvuje nejaký vrozený cit, či to nie je hrdosť, že v každej chvíli poskytuje ochranu nejakej slabej bytosti? Pridajte k tomu ešte lásku, tú vrúcnu povďačnosť úprimných duší voči zdroju ich radosti, a pochopíte množstvo čudáctiev. Po siedmich rokoch neskaleného šťastia stratil Goriot na nešťastie ženu... Čo aké skvelé boli ponuky veľkoobchodníkov alebo nájomcov, usilujúcich sa dať mu svoje dcéry, chcel zostať vdovcom... Prirodzene, obe dcéry vychovával nerozumne. Goriot vyvýšil dcéry medzi anjelov, no rozhodne nad seba – úbožiaka. Miloval aj bolesť, čo mu neraz zapríčinili.

Keď už dcéry boli súce na vydaj, mohli si vybrať mužov podľa chuti: každá mala dostať do vena polovicu otcovho majetku. Anastasie, ktorej pre jej krásu dvoril gróf de Restaud, mala aristokratické sklony, a tak opustila otcovský dom, aby sa vyšvihla do vysokých spoločenských kruhov. Delphine mala rada peniaze; vydala sa za Nucingena, bankára nemeckého pôvodu, ktorý sa stal barónom Svätej ríše rímskej.

(preložil: Ľ. Novák)

1. Po prečítaní ukážky uveďte, či sú nasledujúce tvrdenia o otcovi Goriotovi pravdivé (P) alebo nepravdivé (N).

P	N	TVRDENIE
X		Obaja jeho zaťovia mali šľachtický titul.
X		Svoj prvý závod na výrobu cestovín získal ako robotník.
	X	Bol myslou ťarbavý, mal pomalý úsudok, slabšie logické myslenie.
X		Po smrti ženy mal ponuky znova sa oženiť, no on ich odmietol.
	X	V čase obchodovania potreboval právnik, lebo ako bývalý robotník sa nevyznal v zákonoch.
	X	Vychovával dcéry sám menej ako 7 rokov.

2. Prečítajte si podčiarknutú vetu v ukážke a niekoľkými vetami objasnite (zamyslite sa), ako charakterizuje autor mužov a ich lásku.

Muž je hrdý vtedy, keď môže poskytnúť ochranu slabšiemu, v tomto prípade žene. Táto vlastnosť je zakódovaná v génoch muža – potreba chrániť, ochraňovať slabších, najmä ženy. A ak sa ešte k tomu muž zalúbi, vykoná tie najzvláštnejšie a najčudnejšie veci, ktoré by od neho nikto nikdy nečakal.

3. Uveďte, ktorý kompozičný postup používa autor v prvej časti ukážky.

☒ chronologický   ☐ retrospektívny   ☐ pásmovitý   ☐ reťazový

4. Napíšte pravopisne správne pomenovanie ženy s francúzskou národnosťou.

Francúzka

5. Otec Goriot je typickou literárnou postavou obdobia realizmu. Na základe ukážky vytvorte definíciu realistického hrdinu.

Typický realistický hrdina je človek, ktorý môže pochádzať z ktorejkoľvek spoločenskej vrstvy, je vykresľovaný bez príkras, taký, aký v skutočnosti je.

6. Zapíšte slovom pravopisne správne rok povstania spomínaného v ukážke.

tisíc sedemstoosemdesiatdeväť

Honoré de Balzac

UKÁŽKA 2

H. de Balzac: Otec Goriot

„Že by ani jedna z dcér neprišla?“ zvolal Rastignac.

„Ani jedna,“ povedal starec a vystrel sa na posteli. „Majú svoje starosti, spia, neprídu. Vedel som to. Človek musí umierať, aby poznal, čo sú to deti... Ach, priateľ môj, nežeňte sa, nemajte deti! Vy im dáte život, ony vám dajú smrť. Vy ich uvediete do sveta, ony vás z neho vyženú. Nie, neprídu! Viem to už desať rokov. Všet som si to hovorieval, ale netrúfal som si tomu veriť.“ Z každého oka mu vyhrkla slza na červený okraj viečka, no nespádla z neho. „Ach, keby som bol bohatý, keby som si bol nechal majetok, keby som im ho nebol dal, to by tu boli, oblizovali by mi líca svojimi bozkami. Býval by som v paláci, mal by som krásne izby, sluhov, teplo; a ony by sa rozplývali v slzách aj so svojimi mužmi a deťmi. To všetko by som mal. Ale takto nič! Za peniaze je všetko, ešte aj dcéry. Ó, kdeže sú moje peniaze? Dcéry moje, dcéry moje! Anastasie! Delphine! Chcem ich vidieť. Pošlite po ne žandárov, privedte ich násilím! Spravodlivosť je na mojej strane, všetko je na mojej strane, príroda, občiansky zákonník. Protestujem! Vlast' zahynie, ak sa takto šliape po otcoch. To je jasné. Spoločnosť, svet sa krúti okolo otcovstva, všetko sa zrúti, ak deti nebudú milovať svojich otcov. Ó, len ich vidieť, počuť ich, nech by mi už povedali hocičo, len aby som počul ich hlas, to by utišilo moje bolesti. Najmä Delphine. No keď prídu, povedzte im, aby sa na mňa neďivali tak chladne, ako to robievajú.

Venoval som im celý život a ony mi dnes nevenujú ani hodinu! Som smädný, som hladný, srdce mi horí, neprídu mi uľahčiť v smrteľnom zápase, a ja umriem, cítim to. No či naozaj nevedia, čo je to ísť cez mŕtvolu vlastného otca? Jestu Boh na nebesiach, on sa pomstí za nás otcov i proti našej vôli. Och, ony prídu! Príďte, drahé moje, príďte ma pobozkať, dať mi posledný bozk, posilu na poslednú cestu otcovi, ktorý sa bude modliť k Bohu a povie mu, že ste boli dobré dcéry, ktorý bude za vás orodovať! Napokon, vy ste nevinné.“

(preložil: Ľ. Novák)

7.

KREATÍVNA ÚLOHA

Po prečítaní druhej ukážky uveďte, ako by ste dcéry vychovávali a čo by ste urobili na mieste otca Goriota vy, aby sa jeho život končil v blízkosti tých, ktoré má najradšej.

individuálna odpoveď

8.

Prečítajte si podčiarknutú vetu v druhej časti ukážky a uveďte, aký typ pásma rozprávača zastupuje táto veta.

nepriama reč

polopriama reč

autorská reč

nevlastná priama reč

9.

V druhej časti ukážky sa nachádza aj pásmo postáv. Uveďte, o ktorý typ pásma postáv ide.

dialóg, potom monológ (obidve odpovede sú teda správne)

10.

Uveďte, prečo sa tento typ románu nazýva sociálnym románom.

Lebo zobrazuje, ako sociálne postavenie v spoločnosti ovplyvňuje dokonca vzťahy otca a jeho dcér, ktoré sa k otcovi nechcu priznať.

Zroveň zobrazuje, ako sa Otec Goriot z obyčajného robotníka vypracoval na človeka, ktorého dcéry boli dobrou partiou aj pre vyššie postavenú spoločnosť.

11.

Pozrite si nasledujúcu dvojicu slov a doplňte na chýbajúce miesto dve slová na základe rovnakého jazykového javu, ako sa vyskytol v prvom prípade.

dve dcéry – jedna dcéra / dve deti – ..jedno.....dieťa.....

12.

Objasnite dôvod použitia ypsilonu vo vete: Och, ony prídu.

V zámene ony sa vyskytuje ypsilon, pretože zámeno zastupuje podstatné meno ženského rodu (dcéry).

UKÁŽKA 3

Obálka knihy z roku 1836

Ch. Dickens: Pamäti klubu Pickwickovcov

„O štvrt hodinku som dolu, Sam,“ povedal pán Pickwick svojmu obľúbenému sluhovi, keď mu na Kristovo narodenie doniesol ráno džbán vody.

„V poriadku, pane,“ odpovedal Sam. „Čakajú ich dvaja mäsiari.“

„Dvaja čo?!“ zvolal pán Pickwick a sadol si na posteľ.

„Dvaja mäsiari,“ zopakoval Sam.

„Akí mäsiari?“ spýtal sa pán Pickwick. Nebol si istý, či ide o ozajstných mäsiarov, alebo či je to len taký Samov výraz.

„Čože! Vy neviete, kto je mäsiar, pane?“ začudoval sa pán Weller. „No predsa felčiar.“

„Mäsiar ako chirurg, tak si to myslel?“ s úsmevom pokračoval pán Pickwick.

„Akurát,“ odpovedal Sam, „ale tí dolu ešte nie sú riadni doktori, to sú iba učni.“

„Inými slovami študenti, však?“ povedal pán Pickwick. „Teším sa na nich. Medici sú slušní mládenci. Pozorovaním a úvahou si vypestovali úsudok, čítaním a štúdiom si vylepšili vkus.“

„Pri kuchynskom sporáku cmúľajú cigary,“ povedal Sam. „Jeden z nich si vyložil nohy na stôl a pije čistú brandy, a ten druhý s okulárom, ten sa dusí ustricami, truhličku s nimi si drží medzi kolenami a škrupinami triafa do nášho budkáčika, ktorý spí na prípecku ako zabitý.“

„Výstrelky génia, Sam,“ poznamenal pán Pickwick. „Môžeš odísť.“

13. Charakterizujte typ rozprávača nachádzajúceho sa v ukážke.

vševediaci rozprávač – autorský; v tretej osobe singuláru, je nezainteresovaný, objektívny voči vonkajšiemu aj vnútornému svetu postáv, vie všetko o všetkom

14. Určte vzťah medzi Samom a pánom Pickwickom. Napíšte, v ktorom diele renesančnej literatúry sú dve podobné postavy. Uvedte ich mená a autora.

pán a jeho sluha; paralela k Donovi Quijotovi a Sanchovi Panzovi (M. de Cervantes Saavedra – Dômyselný rytier...)

15. Prečítajte si ukážku. Aký prvok humoru sa v nej rozvíja? Vybranú odpoveď vysvetlite na príkladoch.

☐ satira   ☐ karikatúra   ☒ irónia   ☐ paródia

Príklad 1: chirurgovia – mäsiari;

Príklad 2: študent (sčítaný, s dobrým vkusom) – študenti sediaci s vyloženými nohami na stole popíjajúci čistú brandy a napchávajúci sa jedlom

16. Vyberte typ románu, ku ktorému patrí dielo z ukážky a vypíšte jeho znaky.

☐ Dielo patrí k životopisnému románu. Tiež nazývaný spoločenský. Autor v ňom rieši problémy spoločnosti (ľudu) a zároveň poukazuje na život obyčajných ľudí.

☒ Dielo patrí k spoločenskému románu.

☒ Dielo patrí k pikaresknému románu. Pikareskný román je parodizujúci román, ktorý vznikol v Španielsku ako reakcia na niekdajší vážny rytiersky román.

☐ Dielo patrí k dobrodružnému románu.

17. Označte možnosť, v ktorej sú správne uvedené diela od Ch. Dickensa.

☐ Oliver Twist, David Copperfield, Otec Goriot, Príbeh dvoch miest

☒ Vianočná koleda, Oliver Twist, Malá Doritka, Veľké nádeje

☐ David Copperfield, Pamäti klubu Pickwickovcov, Pani Bovaryová, Červený a čierny

☐ Príbeh dvoch miest, Mŕtve duše, Veľké nádeje, Jana Eyrová

18. Rozdeľte ukážku na pásmo postáv a pásmo rozprávača a charakterizujte obe časti. Uvedte, čím sa vyznačujú a ako sú znázornené.

V pásmo postáv vystupujú pán Pickwick, sluha Sam a pán Weller. Pásmo postáv je dynamické, založené na pravidelnom striedaní prehovorov (dialóg). Uplatňuje sa v ňom priama reč, oznamovacie, opytovacie aj zvolacie vety. V pásmo rozprávača vystupuje vševediaci rozprávač, objektívny, v tretej os. sg., v minulom čase.

UKÁŽKA 4

Ch. Dickens: *Príhody Olivera Twista*

Vychádzali práve z úzkeho dvora neďaleko námestia, ktoré sa dodnes ktovie prečo nazýva Lúčka, keď sa Lišiak zastavil, položil si prst na ústa a obozretne stiahol svojich spoločníkov naspäť.

„Čo sa stalo?“ začudoval sa Oliver.

„Psst,“ šepol Lišiak. „Vidíš tamtoho starého pred stánkom s knihami?“

„Toho starého pána na druhej strane?“ spýtal sa Oliver. „Hej, vidím ho.“

„Ten je dobrý,“ riekol Lišiak.

„Príma typ,“ prikývol aj mladý Bates.

Oliver pozrel nanajvýš prekvapene z jedného na druhého, ale nemal kedy vypytovať sa, lebo obaja chlapci sa už ticho prešmykli cez ulicu a prikradli sa tesne za starého pána, na ktorého ho predtým upozornili. Oliver pokročil za nimi, ale pretože nevedel, či má ísť ďalej alebo sa vrátiť, ostal v tichom úžase stáť.

Starý pán vyzeral veľmi úctyhodne, mal napudrovanú hlavu a zlaté okuliare. Oblečený mal fľaškovozelený kabát s čiernym zamatovým golierom a biele nohavice. Pod pazuchou stískal elegantnú bambusovú paličku. Vzal si zo stánku knihu a tak sa pohrúžil do čítania, ani čo by sedel v kresle vo svojej pracovni.

No ako sa len Oliver zrazu zľakol a vydasil! Stál od chlapcov na pár krokov a vytriešťal oči, lebo videl, ako Lišiak pchá ruku starému pánovi do vrečka a vyťahuje z neho vreckovku! A hneď ju podáva Charleymu Batesovi! Nakoniec videl aj to, ako obaja šibli za roh a fujazdia preč.

Chvíľu tam stál, strpnutý od hrôzy, a potom v zmätku a strachu vzal nohy na plecia a nevediac ani, čo robí, uháňal preč...

„Zlodej! Chyťte ho!“

Hlboko v ľudskom vnútri číha vášeň niečo ulovíť, niečo naháňať. Hoci aj úbohé uštvané dieťa, ktoré od vyčerpania ledva lapá dych. Dieťa so zdeseným výrazom a smrteľnou úzkosťou v očiach, ktorému po tvári stekajú veľké kvapky potu. Dieťa, ktoré napína každý sval, aby uniklo svojim prenasledovateľom. A tí, čo sú mu v päťkách a už-už ho doháňajú, jasajú nad ochabovaním jeho síl a ešte hlasitejšie jačia a výskajú od radosti: „Chyťte zlodeja!“

A už ho majú! Správny úder a chlapec leží na dlažbe a okolo neho sa dychtivo zhŕkol huf ľudí. Každý ďalší zvedavec sa predieral dopredu, aby chlapca zazrel.

(preložila. M. Príbúsová)

19. Označte, či sú uvedené tvrdenia pravdivé (P) alebo nepravdivé (N).

P	N	TVRDENIE
	X	Oliver bol zlodejom vreckovky.
	X	Oliver veľmi dobre vedel, čo sa bude diať.
	X	Lišiakovi a Batesovi bol pán so zlatými okuliarmi sympatický.
X		V úryvku vystupuje aspoň jedno zviera.
X		Meno Charley (vo výslovnosti Čárli) skloňujeme podľa vzoru chlap.
X		V texte sa strieda pásmo postáv s nevlastnou priamou rečou.
X		Vo zvýraznenej časti sa nachádza výkladový makrokompozičný postup.

Ilustrácia z knihy *Príhody Olivera Twista*

20.

ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Cieľom sociálneho románu je zobrazíť človeka v komplikovaných spoločenských situáciách; typický je výskyt viacerých postáv a zložitých vzťahov medzi nimi, boj protichodných síl. Ako sa táto definícia prejavuje v danom úryvku?

Oliver netušil, že idú kradnúť, ostal zhrozený, no zároveň sa zľakol a začal utekať, hoci on sám nič neurobil.

UKÁŽKA 1

F. M. Dostojevskij: Zločin a trest

Z deja: Petrohradský študent Raskolnikov zastáva názor, že výnimoční ľudia majú právo dopustiť sa zločinu v záujme dosiahnutia vyššieho cieľa.

Kvôli finančnej núdzi spácha dvojnásobnú lúpežnú vraždu. Podarí sa mu zahľadiť stopy a skutok utajiť. Trýzni ho však vlastné svedomie a má strach z odhalenia. Spomedzi mnohých postáv románu si nájde spriaznenú dušu Soňu, ktorá je dcérou notorického alkoholika Marmeladova. Ťažká sociálna situácia ju núti živiť sa prostitúciou. Raskolnikov sa Soňu prizná k zločinu, ktorý vykonal. Soňa ho ako jediná dokáže presvedčiť, že pokoj jeho duši prinesie iba priznanie sa k svojmu činu a odpýkanie si trestu.

A čo sa týka môjho delenia na ľudí obyčajných a neobyčajných, uznávam, že je trochu ľubovoľné, ale veď na presných číslach nenástojím. Verím len svojej hlavnej myšlienke. Tkvie v tom, že ľudia, podľa prirodzeného zákona, delia sa na dve kategórie: na nižšiu (obyčajných), čiže, takrečeno materiál, ktorý slúži len na plodenie sebe podobných, a na vlastných ľudí, čiže na takých, čo majú dar alebo schopnosť povedať vo svojom okolí nové slovo.

Rozdielne črty oboch kategórií sú dosť zreteľné: prvý druh, čiže materiál, sú ľudia povahou konzervatívni, pracovití, žijú v poslušnosti a radi sú poslušní. Oni sú aj povinní byť poslušnými. Lebo je to ich údel. Z druhej kategórie všetci porušujú zákon, sú boritelia, alebo majú k tomu sklon, keď usudzujeme podľa schopností.

Zločiny týchto ľudí sú samozrejme relatívne a veľmi rozličné. Rozličnými prejavmi žiadajú zničenie toho, čo jestvuje, v mene lepšieho. Ale ak je potrebné pre jeho ideu ísť hoci aj cez mŕtvolu, cez krv, tak on, v sebe, vo svojom svedomí, myslím, môže si dovoliť prekročiť cez krv – ostatne podľa myšlienky a jej veľkosti – to zdôrazňujem.

Prvá kategória je vždy – pánom prítomnosti, druhá – pánom budúcnosti. A tí aj tamtí majú úplne rovnaké právo na existenciu.

(upravené, krátené, preložila: Z. Jesenská)

1. Na základe prečítaného textu charakterizujte jednotlivé kategórie ľudí podľa toho, ako ich rozdeľuje Raskolnikov.

PRVÁ KATEGÓRIA	DRUHÁ KATEGÓRIA
Obyčajní ľudia sú podľa Raskolnikova stvorení len na to, aby pracovali, boli úslužní a komformní, ničím nevybočujú z davu.	Neobyčajní ľudia sú podľa Raskolnikova nositelia nových ideí, zavádzajú do spoločnosti nové, lepšie pravidlá. V záujme vyšších spoločenských cieľov sú oprávnení konať zločinne.

2. ZAMYSLITE SA A DISKUTUJTE

Súhlasíte Raskolnikovým delením ľudí? V čom vidíte silné a slabé stránky jeho teórie o delení ľudí? Svoj názor zdôvodnite.

Modelové riešenie: S delením ľudí podľa Raskolnikova nesúhlasím. Ľudia sa nedajú zjednodušene deliť do kategórií a žiadna kategória alebo skupina ľudí by nemala v sebe živiť pocit nadradenosti a uzurpovať si právo relativizovať pravdu. V opačnom prípade hrozí spoločnosti katastrofa, ktorá má svoju historickú paralelu napr. v podobe genocíd, rómskeho či židovského holokaustu a pod.

3. Pomôžte si obsahom celého diela a vytvorte definíciu psychologického románu.

Psychologický román je druh románu, v ktorom je hlavnou témou bohatý, často komplikovaný vnútorný svet postáv. Dej nie je najhlavnejší, môže byť v úzadí.

4.

V tvorbe F. M. Dostojevského vrcholí epocha európskeho literárneho realizmu. Doplňte nasledujúcu tabuľku, v ktorej porovnáte znaky romantizmu a realizmu.

ZNAKY	ROMANTIZMUS	REALIZMUS
Literárne žánre	Poézia – baladické piesne, lyrické skladby, hrdinské eposy Próza – kratšie útvary	Poviedka, novela, román Próza – spoločenský román, spoločenská novela, realistická dedinská poviedka Poézia – lyrické cykly
Typ literárnej postavy	výnimočný hrdina, silný jednotlivec, ktorého vzbura voči spoločnosti vrcholí v osobnej vzbure, preto sa uňho objavujú pocity tragiky a osamelosti	obyčajný človek pochádzajúci zo všetkých spoločenských vrstiev od vznešenej aristokracie až po podsvetie
Tematika	historická, alegorická	súčasná
Konflikt	sen – skutočnosť	dve objektívne skutočnosti, ktoré spolu existujú v realite a často sú v napätí
Časová perióda	koniec 18. storočia až prvá polovica 19. storočia	druhá polovica 19. storočia až začiatok 20. storočia

5.

KREATÍVNA ÚLOHA

Inšpirujte sa zvýraznenou časťou ukážky a napíšte krátku úvahu na tému: *Hranice slobody človeka*, v ktorej sa zamyslíte nad nasledujúcimi otázkami:

1. Má ľudská sloboda limity?
2. Kto/Čo tieto limity určuje?
3. Je možné v záujme všeobecného dobra spáchať zločin?

Napr. Sloboda človeka určite má svoje limity. Hranica slobody človeka je tam, kde začína sloboda druhého. Hranice slobody určuje svedomie, výchova a viera každého z nás. V záujme dobra nie je možné konať zločinne, pretože dobro nemôže plodiť zlo a naopak.

UKÁŽKA 2

F. M. Dostojevskij: Idiot

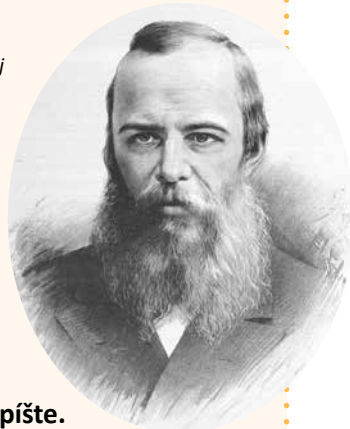
Sedel som vo vlaku a dumal: 'Teraz idem k ľuďom; možno nič neviem, ale nastáva nový život.' Zauzumenil som si, že obstoím čestne a pevne. Možno mi bude s ľuďmi nudno a ťažko. Pre začiatok som si zauzumenil byť ku všetkým zdvorilý a úprimný. Veď nik nebude chcieť odo mňa viacej. Hádám ma budú i tu pokladať za dieťa – ale nech! Všetci ma pre čosi považujú aj za idiota, a naozaj som bol voľakedy taký chorý, že som sa na idiota ponášal, ale ako môžem byť teraz idiot, keď chápem sám, že ma za takého pokladajú? Vstupujem a myslím si: 'Vidia vo mne idiota, a ja som predsa rozumný, ale oni sa nedovtípiu...' Často na to myslím. Až keď som v Berlíne dostal pár maličkých listov, ktoré mi už deti stačili napísať, pochopil som, ako som ich miloval. Veľmi ťažké je dostať prvý list. Aké boli smutné, keď sa so mnou lúčili! Každý večer sme sa zišli pri vodopáde ako predtým a stále sme hovorili o tom, ako sa rozídeme. Niekedy bývali také veselé ako prv; len keď sa rozchádzali spať, začali ma tuho a vrúčne objímať, čo predtým nerobili. Niektoré príbehli za mnou ukradomky, aby nik nevedel, po jednom, len preto, aby ma objali a bozkali osamote, nie pred všetkými. Keď som sa už vystrojil na cestu, odprevádzali ma všetky v celom húfe na stanicu. Železničná stanica bola asi na verstu od našej dediny. Zdržovali plač, ale mnohé sa nemohli premôcť a hlasne nariekali. Ponáhľali sme sa, aby sme nezmeškali, ale odrazu sa niektoré z toho húfu vrhlo ku mne, objímalo ma drobnými ručičkami a bozkávalo, a preň musel zastať celý krdlik; a hoc sme sa i ponáhľali, predsa sme zastali a počkali, kým sa rozlúči. Keď som nasadol do vlaku a vlak sa pohol, všetky mi zakričali 'hurá!' a stáli na mieste tak dlho, kým vlak celkom nezašiel. I ja som sa díval...

(preložila: M. Rázusová-Martáková)

6. Prečo je hlavný hrdina „idiot“?

- ☐ Hlavný hrdina je obmedzený, jeho prejav je na nízkej úrovni.
- ☒ Hlavný hrdina je úprimný a idealistický, hovorí pravdu.
- ☐ Hlavný hrdina je temperamentný, nerozmýšľa nad tým, čo povie.
- ☐ Hlavný hrdina sa správa ako dieťa, verí každému.

F. M. Dostojevskij

7. Nájdite tri synonymá k slovu idiot. Pomôžte si synonymickým slovníkom.

sprosták

blázon

somár

8. Nájdite v ukážke dve vety, ktorých súčasťou je myslený, nevyslovený prehovor. Vety napíšte.

Teraz idem k ľuďom; možno nič neviem, ale nastáva nový život. Vidia vo mne idiota, a ja som predsa rozumný, ale oni sa nedovtípiu...

9. Meno Lev Myškin predstavuje:

- ☒ paradox ☐ epiteton
- ☒ metaforu ☐ alegóriu

10. Ako nazývame nahlas nevyslovený prehovor postavy?

- ☐ priama reč ☐ dialóg
- ☒ vnútorný monológ ☐ neverbálna komunikácia

11. Dielo Idiot je psychologický román. Čo je typické pre tento druh románu?

P	N	TVRDENIE
X		Autor zobrazuje psychickú stránku postáv.
X		Vznikol v Rusku.
	X	Autor sa vracia do minulosti.
	X	Zobrazuje historickú udalosť a postavy.
X		Dianie je oslabené v prospech úvah.
	X	Vznikol vo Francúzsku.
X		Vnútorný monológ je jedným zo základných prostriedkov.
	X	Rieši problémy spoločnosti.
X		Jeho zakladateľom je F. M. Dostojevskij.

12. Aký je hlavný rozdiel medzi psychologickým a sociálnym románom?

- ☐ psychologický má zvyčajne menej postáv ako sociálny
- ☐ psychologický sa zameriava na mestské prostredie, sociálny sa zameriava na dedinské prostredie
- ☐ psychologický vychádza z vymyslených príbehov, sociálny vychádza z reálnych príbehov
- ☒ psychologický si všíma prežívanie pocitov postáv, sociálny rieši spoločenské problémy

UKÁŽKA 3

L. N. Tolstoj: Anna Kareninová

Vronskij nevnímal nikoho a nič. Prichodil si ako kráľ, nie preto, že by veril, že spravil na Annu dojem – tomu ešte neveril – ale preto, že dojem, akým zapôsobila ona na neho, naplňal ho šťastím a hrdosťou. Ako sa to všetko vyvinie, nevedel, a ani na to nemyslel. Zastal pri svojom vozni a čakal, keď Anna vystúpi. „Ešte ju uvidím,“ hovoril si s mimovoľným úsmevom, „uvidím jej chôdzu, jej tvár; niečo povie, otočí hlavu, usmeje sa, možno.“ No prv, ako uvidel ju, uvidel jej muža. „Ach naozaj! Manžel!“ Vedel síce, že má muža, ale neveril v jeho existenciu, a celkom uveril v neho, až keď ho videl na vlastné oči. Chôdza Alexeja Alexandroviča, pri ktorej akoby krútil spodnou časťou tela i plochými nohami, Vronského mimoriadne urážala. Iba sebe priznával nesporné právo ju milovať. Videl, ako sa manželka zvitla, a vďaka ostrozraku zaľúbenca mu neušlo, že Anna je pri rozhovore s mužom rozpačitá. „Nie, nemiluje ho, a ani nemôže milovať,“ povedal si.

„Gróf Vronskij,“ predstavila ho Anna.

„Á! Tuším sa poznáme,“ ľahostajne podotkol Alexej Alexandrovič a podal mu ruku. „A čo, veľa síz sa prelialo v Moskve pri rozlúčke?“ oslovil ženu žartovným tónom.

Tým, že oslovil ženu, dával Vronskému najavo, že si želá, aby odišiel, lenže Vronskij sa Anny Arkadievynej spýtal:

„Smiem dúfať, že sa mi dostane cti vás navštíviť?“

Alexej Alexandrovič pozrel ustatými očami na Vronského.

„Bude mi potešením,“ odpovedal chladne, „v pondelok prijímame.“

(preložila: N. Szabová)

13. Označte tvrdenia o kompozícii románu, ktoré je možné identifikovať v ukážke.

☐ priamy rozprávač	☐ rozprávač oko kamery	☒ vševediaci, prípadne personálny rozprávač
☐ nevlastná priama reč	☐ polopriama reč	☐ nepriama reč
☒ chronologická kompozícia	☐ retrospektívna kompozícia	☐ rámcová kompozícia

14. Aké spoločenské aspekty reflektuje román Anna Kareninová?

neveru, vzťah vydatej ženy so slobodným mužom, konflikt so spoločnosťou, postavenie ženy vo vyššej spoločnosti v 19. storočí

15. Prečítajte si ukážku. Interpretujte vzťah Anny, Vronského a Alexeja Alexandroviča na základe prvého spoločného stretnutia.

Vronskij si uvedomuje svoje city k Anne, obdivuje ju a túži ju vidieť. Voči jej manželovi necíti žiadnu úctu, spochybňuje jeho právo/schopnosť ju milovať a verí, že ona nemiluje jeho. Alexej Alexandrovič vystupuje voči manželke zdvorilo, ale neprejavuje hlbšie city, voči Vronskému sa správa ľahostajne až nadradene, čo sa prejaví v jeho odpovedi za manželku, ktorou zároveň ukazuje svoje nadradené postavenie aj nad ňou.

.....

.....

.....

.....

.....

16. Ktorý slohový postup je uplatnený v ukážke?

☒ rozprávací	☐ výkladový	☐ informačný	☐ opisný

17. Označte pravdivé tvrdenia alebo opravte prípadné chyby.

☐ Anna súhlasila, že prijme Vronského v pondelok na návštevu.	Alexej Alexandrovič povedal, že v pondelok prijímajú návštevy.
☐ Vronskij veril, že na Annu spravil hlboký dojem, rovnako, ako ona zapôsobila naňho.	Vronskij ešte neveril, že spravil dojem.
☒ Annin postoj k manželovi bol pri stretnutí na stanici rozpačitý.	
☐ Alexej Alexandrovič Vronského pri stretnutí zrejme nepoznal.	Alexandrovič Vronského zrejme poznal.

UKÁŽKA 4

G. Flaubert: *Pani Bovaryová*

Myšlienky sa jej sprvoti naverímboha túlali bez cieľa ako jej chrtica, čo behala dokola po poli, brechala na žlté motýle a pritom obhrýzala maky na kraji tably obilia. Potom sa Emmine myšlienky pomaly sústredili a sediac na pažiti, do ktorej pomaličky rýpala koncom slnečníka, opakovala si:

– Bože môj, prečo som sa len vydala?

Spytovala sa v duchu, či by náhodou za iných okolností nebola mohla stretnúť iného muža, a usilovala sa predstaviť si udalosti, čo sa nestali, dajaký inakší život, manžela, ktorého nepoznala. Nikto sa mu totiž nepodobal. Akiste by bol krásny, duchaplný, vznešený, príťažlivý, ako boli bezpochyby tí, za ktorých sa vydali jej niekdajšie priateľky z kláštora. Čo robili teraz? V meste s hlučnými ulicami, rušnými divadlami, jagavými plesmi žili životom, v ktorom sa srdce povznáša a zmysly rozvíjajú. No jej život je studený ako povala s oblôčikom na sever a nuda, ten mlčanlivý pavúk, snuje si v temnote pavučinu v každom kútiku jej srdca. (...) Zavolala Džali, chytila ju medzi kolená, hladila ju medzi prstami po dlhej jemnej hlave a vravela jej:

– Nože si bozkaj paniu, aspoň ty nepoznáš žiaľ.

Potom sa zadívala na zádumčivú tvár štíhleho zvieraťa, ktoré pomaly zívalo, rozcítla sa a porovnávala ho so sebou, nahlas sa mu prihovárala, ako keď tešíme niekoho zarmúteného.

(preložili: S. Hollá a Ľ. Navrátil)

18. Na základe ukážky rozhodnite, aký typ románu predstavuje *Pani Bovaryová*:

☐ historický ☒ psychologický ☐ dobrodružný ☐ sociálny

Zdôvodnite svoj výber.

Ide o psychologický román; v ukážke je Emmine premýšľanie, jej pocity, spomienky, predstavy, ...

19. Pri čítaní celého románu *Pani Bovaryová* zistíme, že rozprávač pozná nielen pocity Emmy Bovaryovej, ale aj pocity a myšlienky jej manžela, jej otca, jej svokry atď. Pomenujte tento typ rozprávača.

vševvediaci

20. Vypíšte z ukážky metaforu, ktorou autor opisuje nudu. mlčanlivý pavúk

21. Nájdite a podčiarknite v texte dve prirovnania.

myšlienky sa túlali bez cieľa ako jej chrtica, jej život je studený ako povala s oblôčikom na sever

22. V slovnom spojení „povala s oblôčikom na sever“ sa nachádzajú:

☒ dva nezhodné prívlastky
☐ jeden nezhodný prívlastok a jedno príslovkové určenie miesta
☐ jeden predmet a jedno príslovkové určenie miesta

Stavovské divadlo Praha. Scéna z posledného obrazu — pani Bovaryová na smrteľnej posteli

23. V texte ukážky sa nachádzajú dva prechodníky. Vypíšte ich: sediac, porovnávať

24. Akým slovným druhom je podčiarknuté slovo z ukážky?

☒ príslovka ☐ predložka ☐ častica ☐ podstané meno

Ako by sa zmenil pravopis tohto slova, keby sme chceli napísať jednotlivé slová, z ktorých vzniklo, oddelene?

na verím v Boha (veľké B)

25. Napíšte, z koľkých viet sa skladá zvyraznené súvetie, a odôvodnite písanie čiarky pred spojkou a.

päť (žiakov je dobré upozorniť, že počítame podľa prísudkov, nie podľa čiarok); pred a sa píše čiarka preto, lebo časť súvetia či by náhodou

za iných okolností nebola mohla stretnúť iného muža je vloženou vedľajšou vetou predmetovou, ktorú oddelujeme čiarkami bez ohľadu

na spojkou, ktorá nasleduje potom. Zlučovacia spojka „a“ v tomto prípade spája vety Spytovala sa v duchu a usilovala sa predstaviť si...

UKÁŽKA 5

E. Brönteová: Búrlivé výšiny

Pod zámkou, že sa chcem informovať, čo potrebuje pre domácnosť, požiadal som pani Deanovú, ktorá mi doniesla večeru, aby si na chvíľku sadla, kým sa najem. Dúfal som, že ma klebetami alebo zabaví, alebo uspi. „Žijete tu už dlho,“ začal som. „Spomínali ste tuším šestnásť rokov?“

„Osemnásť, pán Lockwood. Prišla som sem s paňou, keď sa vydala. Po jej smrti si ma pán nechal ako gazdinú.“

Pomyslel som si, zavediem rozhovor na rodinu môjho prenájomcu. Toto je dobrá príležitosť! S týmto úmyslom som sa opýtal pani Deanovej, prečo Heathcliff odišiel z Thrushcross Range a býva radšej na horšom mieste na Búrlivých výšinách v nepohodlnom dome.

„Či nie je dosť bohatý, aby majetok udržiaval v poriadku?“ vyzvedal som sa.

„Dost bohatý!“ odpovedala. „Nikto nevie, koľko má peňazí, a každý rok mu pribúda. Áno, je dosť bohatý, ale je veľmi skúpy... ozajstný držgroš. A ako sa vám páčil pán?“

„Naoko trochu ostrý človek, pani Deanová. Či nie je takej povahy?“

„Ostrý ako píla a tvrdý ako kameň. Čím menej sa s ním budete stýkať, tým lepšie.“

„Iste dostal od života mnoho úderov, že je taký tvrdý. Viete niečo o ňom?“

„Je to kukučka, pane, viem o ňom všetko okrem toho, kde sa narodil, kto boli jeho rodičia a kde vzal prvé peniaze.“

„Pani Deanová, urobíte dobrý skutok, keď mi povieť dačo o mojich susedoch.“

„Veľmi vďačne, pán Lockwood.“ Pani Deanová sa vrátila o chvíľu, nesúc košík so šitím a šálku, z ktorej sa parilo.

„Prv než som prišla sem,“ začala, ani nečakajúc na vyzvanie, „bola som takmer vždy na Búrlivých výšinách...“

(preložila. M. Žáryová)

26. Označte, či sú uvedené tvrdenia pravdivé (P) alebo nepravdivé (N).

P	N	TVRDENIE
	☒	Heathcliff žije na panstve Thrushcross Range.
	☒	Pani Deanová je Heathcliffova príbuzná, ktorá sa mu stará o domácnosť.
☒		Heathcliff je vdovec.
	☒	Búrlivé výšiny sú pohodlnejším a krajším panstvom ako Thrushcross Range.
☒		Pán Lockwood je podnájomcom Heathcliffa.

E. Brönteová

27. Vysvetlite frázu pani Deanovej o Heathcliffovi: „je to kukučka“.

sirota, najdúch, odvrhnutý rodičmi

28. Akým typom postavy je Heathcliff? Pomôžte si obsahom románu a opisom pani Deanovej v ukážke.

☒ trpiaci antihrdina ☐ satirická karikatúra ☐ realistický hrdina ☐ romantický hrdina

29. Vypíšte spôsoby prehovoru nachádzajúce sa v ukážke.

dialóg, vnútorný monológ

30. Ktorá postava svetovej drámy typom zodpovedá zvýraznenému opisu? Uveďte aj autora a dielo.

Harpagon; Molière – Lakomec

31. Uveďte rozdiel medzi retrospektívnou a chronologickou dejovou kompozíciou románu.

RETROSPEKTÍVNA	CHRONOLOGICKÁ
dej príbehu sa odvíja od konca, vysvetľuje/rozpráva sa spätným pohľadom	dodržiava časovú postupnosť deja; v Búrlivých výšinách je retrospektívna kompozícia, spätné rozprávanie pani Deanovej

32. Charakterizujte postavu Heathcliffa. Informácie z ukážky doplňte vedomosťami o diele.

Heathcliff je antihrdina, temná postava, čiastočne na okraji spoločnosti (jeho pôvod nie je celkom jasný, je prijímaný len ako sluha),

ale bojuje s tým, je odmietaný spoločnosťou, rodinou, v túžbe po pomste voči tým, čo ho odmietali, hromadí bohatstvo, stane sa krutým,

pomstychtivým, tvrdým, nelútosťným. Je opisovaný ako démon, čo korešponduje s nadprirodzenou atmosférou, v ktorej je román

vybudovaný, aj s jeho zaradením ku gotickému žánru.

UKÁŽKA 1

A. P. Čechov: Stálice

„Hm!... Dobre...“ hovorí Očumelov prísne, pokašliava a vraští obrvy. „Dobre... Čí je ten pes? Ja to tak nenechám. Ukážem vám, ako treba psov rozmaznávať. Je načase venovať pozornosť podobným pánom, ktorí sa nechcú riadiť predpisom! Keď dostane pokutu, oplán jeden, potom bude vedieť, čo to je pes a podobná túlava háved'. Ved' ja ho naučím po kostole hvízdať!... Jeldyrin,“ obrátil sa inšpektor k strážnikovi, „zisti, či je to pes a zostav zápisnicu! A psa treba skántriť! A to hneď! Možno je besný... Čí je to pes, pýtam sa?“

„Tuším, že generála Žigalova!“ vraví ktosi v zástupe. „Generála Žigalova? Hm!... Daj mi dolu plášť, Jeldyrin... Hrozná horúčava! Asi bude pršať... Len jednému nerozumiem: ako ťa mohol pohrýzť?“ spýtal sa Očumelov Chriukina. „Či ten dočiahne na prst? Je malý, a ty si veru poriadny kolohnát! Tak sa mi vidí, že si si dokrvavil prst klincom, a potom ti toto prišlo na um, aby si za to niečo dostal. Ved' sa poznáme! Viem, čo ste zač, čertovo plemeno!“

(preložil Š. Graf a kol.)

1. Charakterizujte poviedku.

Poviedka patrí k malým epickým žánrom, stredobodom pozornosti autora je jedna udalosť, vystupuje v nej málo postáv, ktoré sa už nevyvíjajú, sú vykreslené ako skutočné ľudské charaktery. Na rozdiel od novely realizuje lyrický, nie dramatický princíp. Ten sa prejavuje v množstve opisov, v pokojnom plynutí deja.

2. Vytvorte správne dvojice.

a) Očumelov	1) generál
b) Chriukin	2) strážnik
c) Žigalov	3) inšpektor
d) Jeldyrin	4) zlatník
- a3, b4, c1, d3

3. Akým slovným druhom je slovo hm?

- ☐ častica
☒ citoslovce
☐ predložka
☐ spojka

4. V rámci členenia textu predstavujú vety v úvodzovkách.

- ☒ priamu reč
☐ polopriamu reč
☐ nevlastnú priamu reč
☐ vnútorný monológ

5. K akému incidentu, podľa ukážky, došlo?

Neznámy pes pohrýzol zlatníka. Incident rieši inšpektor, ktorý sa správa podľa toho, ako sa situácia mení. Pokiaľ si myslí, že pes nemá pána, chce ho utrátiť, akonáhle sa však dozvie, že patrí generálovi, viní z incidentu zlatníka.

6. Nájdite v ukážke tri citovo zafarbené slová, ktoré majú hanlivý význam. Ako také slová nazývame?

.....
 oplán, háved', skántriť – sú to pejoratíva

7. Aký druh viet z hľadiska modálnosti prevláda v prvom odseku ukážky?

- ☐ rozkazovacie ☒ zvolacie ☐ oznamovacie ☐ želacie

8. Aký je obrazný význam slova chameleón?

- ☐ Človek, ktorý sa nevie uplatniť v živote.
☒ Človek, ktorý mení svoje správanie podľa toho, ako mu situácia vyhovuje.
☐ Človek, ktorý často strieda zamestnania.
☐ Človek, ktorý má inú farbu pleti.

Socha A. P. Čechova v Rusku v meste Tomsk

9. Ktorá z postáv je chameleón a prečo?

Očumelov, pretože pokiaľ si myslí, že pes nemá pána, chce ho utrátiť, akonáhle sa však dozvie, že patrí generálovi, viní z incidentu zlatníka, jeho správanie sa mení v závislosti od situácie.

UKÁŽKA 2

N.V. Gogol: Nos

Zlostne stisol pery a vyšiel z cukrárne. Rozhodol sa, že proti svojmu zvyku na nikoho nepozrie, ani sa neusmeje. Odrazu zastal pri dverách jedného domu ako primrznutý; jeho oči sa ukázal nevysvetliteľný zjav: pred vchodom zastal koč, dverka sa otvorili, zohnúc sa vyskočil pán v uniforme a vybehol hore schodmi. Aké bolo zdesenie a zároveň údiv Kovaľova, keď zistil, že to bol jeho vlastný nos. Pri tomto nezvyčajnom pohľade ako keby sa mu bolo pred očami všetko prevracalo; cítil, že ledva stojí na nohách, a celý sa triasol ako v zimnici. Ale rozhodol sa stoj čo stoj čakať, kým sa nos vráti do koča. O dve minúty nos naozaj vyšiel von. Bol v uniforme, vyšívanej zlatom, s veľkým stojatým golierom, mal semišové nohavice a pri boku kord. Podľa klobúka s chocholom sa dalo usúdiť, že mal hodnosť štátneho radcu. Zo všetkého bolo vidieť, že sa vyberal niekde na návštevu. Pozrel na obe strany, nasadol, zakričal kočišovi „Rušaj!“ a odišiel.

(preložila: V. Dovinová)

10. V čom vidíte absurdnosť situácie v ukážke?

Absurdnosť situácie je v tom, že sa major Kovaľov zobudil bez nosa a potom ho stretol v meste, kde vystupoval ako štátny radca, dokonca bol oblečený aj v uniforme a major sa s ním potom aj rozprával.

11. Koho sledoval Kovaľov?

- ☐ drožkára
☐ štátneho radcu
☒ svoj nos
☐ žobráka

12. Aké vety prevládajú v ukážke?

- ☐ jednoduché súvetia
☒ zložené súvetia
☐ jednoduché vety
☐ jednočlenné vety

13. Akým slovesným tvarom je zohnúc sa?

- ☒ prechodník
☐ trpné prídavné
☐ prítomné prídavné
☐ minulé prídavné

14. Nahradte slová súčasnými slovami s rovnakým významom.

- kord ..... meč, šabľa
 rušaj ..... ponáhľaj sa, hýb sa
 chochol ..... chumáč
 zjav ..... úkaz, jav, zjavenie
 ledva ..... sotva, temer, len-len
 zimnica ..... triaška
 hodnosť ..... šarža, titul, funkcia

15. Priradte názvy diel N. V. Gogoľa k literárnym žánrom.

- a) Mŕtve duše ..... 1) poviedka
 b) Taras Bul'ba ..... 2) divadelná hra
 c) Revízor ..... 3) novela
 d) Bláznove zápisky ..... 4) román
 a4, b3, c2, d1

16. Ktorý ruský autor napísal úvod k poviedke Nos? Nápoveda: je autorom románu Kapitánova dcéra.

Autorom úvodu je A. S. Puškin.

17.**KREATÍVNA ÚLOHA**

Nakreslite, ako si predstavujete nos podľa opisu z ukážky. Aký iný názov by ste vybrali pre poviedku vy?

Názov: .....

UKÁŽKA 1

G. de Maupassant: Gulôčka

Gulôčka bola ráno taká vystrašená a tak sa ponáhľala, že nemohla na nič myslieť; teraz roztrpčene pozerala na všetkých, čo si pokojne zajedali, a zadúšalo ju od hnevu. Pochytil ju najprv srd a už otvorila ústa, aby im vykričala, čo sú, čo si o nich myslí; príval urážok sa jej tisol na pery; ale zlosť ju dusila tak, že už nemohla ani hovoriť. Nik na ňu nepozeral a ani na ňu nemyslel. Cítila sa ako utopená v pohrdaní tých počestných lotrov, ktorí ju najprv obetovali, potom zavrhlí ako nečistú, mrzkú vec. Tu si pomyslela na svoj košík plný dobrôt, ktoré pažravo zhltili, na dve ligotavé kurčatá v rôsole, na paštétu, hrušky, na štyri fľaše bordeauxskeho vína. A náhle ju prešla zlosť, ako keď praskne priveľmi napätá struna, a bolo jej do plaču. Vynaložila všetko úsilie, zvrtila sa, prehlŕavala vzlykanie ako dieťa, ale plač sa jej dral do hrdla, okraje mihalníc sa zaleskli, čoskoro sa skotúľali dve

ohromné slzy a gúľali sa pomaly po lícach. Za nimi nasledovali ďalšie, rýchlejšie, ktoré tiekli ako kvapky vody zo skaly a padali na vypätú krivku prs. Ostala vzpriamená, s pohľadom upretým do prázdna, s nehybnou a bledou tvárou, a dúfala, že ju nik nezbada.

Ale grófka to videla a upozornila posunkom muža. Ten mykol plecom, akoby chcel povedať: „Čo ma do toho! Ja za to nemôžem!“ Pani Loiseauová s nemým víťazoslávnym úsmevom zahundrala: „Plače nad svojou hanbou!“

Mníšky zabalili do papiera zvyšok safaládok a začali sa modliť.

Tu Cornudet, ktorý zjedol vajcia, vystrel nohy pod lavicu oproti, oprel sa, založil si ruky, potom sa usmial ako človek, ktorý prišiel na dobrý žart, a začal písať Marseillaisu.

(preložil: Š. Horváth)

1. Guy de Maupassant je predstaviteľom naturalizmu, ktorý chápe človeka iba ako pudovú bytosť obmedzenú na svoje biologické prejavy. Na základe toho napíšte, ako sa jednotlivé postavy správajú.

Grófin manžel – je ľahostajný, je mu to jedno, zbavuje sa akejkoľvek zodpovednosti, Pani Loiseauová – pohŕdava, pokrytecká, opovrhuje

Gulôčkou, tvári sa povýšenecky, Mníšky – nezáleží im na tom, čo sa deje, venujú sa modleniu, nevyjadrujú sa, Cornudet – robí to, čo sám

uzná za vhodné, spieva si, nič nerieši, neberie ohľad na ostatných

2. Aký kompozičný postup je použitý v ukážke?

- ☐ retrospektívny
☒ chronologický
☐ reťazový
☐ paralelný

3. Ktorý zo znakov naturalizmu najlepšie vystihuje táto veta? „Cítila sa ako utopená v pohrdaní tých počestných lotrov, ktorí ju najprv obetovali, potom zavrhlí ako nečestnú, mrzkú vec.“

- ☐ osud postáv je stanovený a nemenný
☒ rozdiely medzi nižšou a vyššou vrstvou

5. Čo zapríčinilo zmenu nálady Gulôčky?

- ☐ spolucestujúci pojedli všetko, čo mala v košíku
☐ spolucestujúci skryli jej košík s jedlom
☒ spolucestujúci jedli a ničím ju neponúkli
☐ spolucestujúci sa s ňou nerozprávali, pretože im všetko zjedla

6. Nájdite v druhom odseku ukážky vetu, ktorá vyjadruje pohrdanie Gulôčkou.

Nik na ňu nepozeral a ani na ňu nemyslel. Prípadne...

Cítila sa ako utopená v pohrdaní tých počestných lotrov...

7. Ktoré scény na vás pôsobia najviac naturalisticky (prirodzene, realisticky, drsne, neskresľujúco)?

Modelová úloha – napr. opis

Gulôčky; jej plač; opis jedla, ktoré

bolo v košíku; opis činností

Cornudeta

8. Ktorí svetoví autori patria do toho istého obdobia ako Maupassant?

- ☒ A. P. Čechov ☒ Stendhal ☒ H. de Balzac
☐ V. Hugo ☐ W. Scott ☒ N. V. Gogol'

9. Čo je hlavným motívom diela?

- ☒ pokrytectvo ☐ obetavosť
☐ nezodpovednosť ☐ priateľstvo

UKÁŽKA 1

A. P. Čechov: Višňový sad

LOPACHIN: Rád by som vám povedal niečo veľmi príjemného, radostného. (Pozrie na hodinky.) O chvíľu odídem, niet kedy na dlhé reči... no, poviem to pár slovami. Už viete, že sa višňový sad predáva pre dlžoby, licitácia bude dvadsiateho druhého augusta, ale nemusíte sa obávať, moja drahá, spíte si spokojne, východisko sa nájde... Mám svoj plán. Vypočujte ma láskavo! Váš majetok je iba dvadsať vierst od mesta, popri ňom postavili železničnú trať, a keby ste rozparcelovali višňový sad a pozemky pri rieke a tie parcely prenajímali letným hosťom na vilky, budete mať najmenej dvadsaťpäťtisíc ročitého dôchodku.

GAJEV: Prepáčte, čo to tárate!

ĽUBOV ANDREJEVNA: Nepochopila som vás dobre, Jermolaj Alexejič.

LOPACHIN: Od letných hostí môžete brať najmenej po dvadsaťpäť rubľov ročite za jutro, a ak to rozhlásite hneď teraz, ručím za to, že vám do jesene nezostane ani jedna voľná parcielka, všetko rozchytajú. Slovom, gratulujem, ste zachránená. Poloha je utešená, rieka hlboká. Len, pravda, treba to dať trochu do poriadku, vyčistiť... napríklad, povedzme, zrucať všetky staré chajdy, aj tento dom, ktorý je už aj tak nanič, vyrúbať starý višňový sad...

ĽUBOV ANDREJEVNA: Vyrúbať sad? Môj milý, odpusťte, ale vy neviete, čo hovoríte. Ak sa v celej gubernii nájde niečo zaujímavého, ba jedinečného, tak je to len a len náš višňový sad.

LOPACHIN: Jedinečné na tomto sade je len to, že je veľmi veľký. Višne obrodia každý druhý rok, aj vtedy neviete, čo s ovocím, nikto ho nekupuje.

GAJEV: Tento sad sa spomína aj v Náučnom slovníku.

Lopachin (pozrie na hodinky): Ak nič nevymyslíme a na ničom sa neustálime, dvadsiateho druhého augusta aj višňový sad, aj celý majetok príde na bubon. Rozmyslite si to! Iného východiska niet, čestné slovo. Niet! Nijakého!

FIRS: Voľakedy višne sušili, máčali, nakladali, zavárali...

GAJEV: Čuš, Firs.

FIRS: A potom celé vozy sušených višní posielali do Moskvy a do Charkova. Peňazí bolo ako pliev! Vtedy vedeli... taký recept...

ĽUBOV ANDREJEVNA: A kde je teraz ten recept?

FIRS: Zabudli ho. Nik sa naň nepamätá.

(preložila: Z. Jesenská)

1. Prečítajte si ukážku a podľa textu interpretujte názov diela. Čo predstavuje?

Višňový sad je symbol ruskej nižšej šľachty, ktorá postupne ako ten sad stráca význam, musí sa zmeniť, pretransformovať, inak zanikne.

2. Porovnaj, aký význam mal višňový sad pre jednotlivé postavy.

GAJEV:	ĽUBOV ANDREJEVNA:	LOPACHIN:
Sad je podľa neho dôležitý, pretože sa dostal aj do kníh, do slovníka.	Sad je zaujímavý, pekný, jedinečný, spojený pre ňu so spomienkami (z celkového kontextu diela).	V sade vidí príležitosť pre modernizáciu krajiny, rozvoj turizmu a úžitok pre budúcnosť.

3. Označte tvrdenia vyplývajúce z ukážky. V ostatných opravte prípadné chyby.

☒ Višňový sad by bol vhodným miestom pre rozvíjanie turizmu.

☐ Majetok sa predáva 22. augusta na licitácii kvôli rozširovaniu výstavby železnice.
kvôli dlžobám

☐ Višňový sad nechcú predať kvôli každoročnému zisku z predaja ovocia.
kvôli tomu, že ho považujú za svoj majetok, je významný a pekný

☒ Lopachin navrhuje rozparcelovanie pozemkov, aby pomohol Ľubov Andrejevne.

☐ Podľa Gajeva sa višne v minulosti vyvážali do Moskvy a Petrohradu a rodina z toho mala zisk.
podľa Firsu, do Moskvy a Charkova

UKÁŽKA 2

A. P. Čechov: Višňový sad

LOPACHIN:

Ja som ho kúpil! Višňový sad je teraz môj! Môj! (Smeje sa.) Keby môj otec a starý otec vstali z hrobu a videli, čo sa tu dnes stalo, ako ich Jermolaj, ten bitý, neučený Jermolaj, čo aj v zime behal bosý, ako tento Jermolaj kúpil majetok, ktorý nemá na svete páru! Ja som kúpil majetok, kde môj otec a starý otec boli otrokmi, kde ich nepúšťali ani len do kuchyne. Podťe sa všetci podívať, ako Jermolaj Lopachin zatne sekerou do višňového sadu, ako budú stromy padať na zem! Nastavia tu viliek, a naši vnuci a pravnuci tu uvidia nový život...

Muzika, hraj!

(Uprostred ticha zaznejú tupé údery sekier o stromy, znie to osamelo a smutne. Počúť kroky. Z dvier vpravo vyjde Firs. Má, ako vždy, frak a bielu vestu, na nohách papuče. Je chorý.)

Firs (pristúpi ku dverám, stisne kľučku):

Zamknuté. Odišli... (Sadne si na diván.) A na mňa zabudli... To nič... tuná si posedím... A Leonid Andrejič si iste nevzal kožuch, išiel len tak v kabáte... (Utrápene vzdychne.) Tak je to, keď ja nedozriem... Mladosť pochabosť! (Mumle čosi nezrozumiteľného.) Život prešiel, akoby som ani nebol žil... (Ľahne si.) Poležím si... Nič, sily už nemáš, nič ti neostalo, nič... Ech, ty... motovidlo!... (Leží nehybne.)

(Počúť vzdialený zvuk, akoby z neba, zvuk puknutej struny, zmierajúci, smutný. Nastane ticho a počúť len, ako ďaleko v sade sekerami rúbu do stromov.)

(preložila: Z. Jesenská)

4. Porovnajte analógiu receptu vo zvýraznenej časti ukážky s významom višňového sadu a ruskou spoločnosťou v danom období. Čo majú spoločné?

Oba boli v minulosti významné, bohaté a dôležité, ale v čase, keď žil Gogol, upadajú do zabudnutia a stávajú sa bezvýznamnými.

5. Definujte žáner tragikomédie.

Žáner, v ktorom sa prelinajú prvky tragédie a komédie. Komika v nej preniká do vážnych sfér v záujme obojstranného prospechu v závere.

6. Na základe textovej ukážky aj obsahu celého diela sformulujte, prečo je Višňový sad považovaný za tragikomédiu.

Ako celok sa zaoberá vážnou sociálnou témou, kritikou a úpadkom ruskej šľachty, spoločnosti a stavovského systému. Komické prvky sa objavujú v spôsobe riešenia situácie, charaktere postáv aj v celkovej ľahostajnosti šľachtických postáv v závere.

7. Vyberte jav, ktorý sa v textových ukážkach nenachádza.

☐ apoziopéza

☐ personifikácia

☐ prirovnanie

☐ enumerácia

A. P. Čechov číta svoje dielo Čajka členom Moskovského umeleckého akad. divadla.

8. Podľa dvoch ukážok charakterizujte postavu kupca Lopachina.

Bývalý poddaný, sedliak z chudobnej rodiny, jeho predkovia pracovali na majetku vo Višňovom sade. Ako dieťa bol chudobný, nevzdelaný, ale neskôr sa vypracoval, zbohatol a kúpil majetok vo Višňovom sade. Bol pokrokový, hľadel do budúcnosti, chcel využiť príležitosť a zároveň pomôcť pánom – nebol voči nim zlomyselný.

9. Opíšte atmosféru v závere diela, pomôžte si scénickými poznámkami a prehovorom sluhy Firsu. Ktoré adjektíva sú pre túto scénu najvýstižnejšie? Uvedte niekoľko príkladov.

tichá, zabudnutá, upadajúca, zomierajúca, starnúca, nepodstatná, smutná

10. Hra Višňový sad je napísaná na princípe monologizácie dialógov. Aká je ich funkcia? Pomôžte si prehovorom Firsu.

Dokresľujú charakter postáv, umožňujú hlbší ponor do ich povahy a správania, napomáhajú realizácii scény.

UKÁŽKA 1

H. Ibsen: Peer Gynt

Kráľovská sála Dovreského starca. Veľké zhromaždenie dvorných trollov, škriatkov a podzemných bytostí. Dovreský stavec na tróne s korunou a žezlom. Peer Gynt stojí pred ním.

DVORNÍ TROLLI:

Najkrajšiu vílu kráľa trollov
nám zvedol! Zabiť kresťana!

MALÝ TROLL:

Môžem ho porezať?

INÝ MALÝ TROLL:

Pomazať smolou?

TROLLIA DIEVKA:

Uhryznem do stehna – posypem soľou!

TROLLIA BOSORKA: /s varechou/

Uvarím ako barana!

INÁ BOSORKA: /so sekáčom/

Na ražni by bol lepší... Čo vy na to?

DOVRESKÝ STAREC:

Pre vodu v krvi! Dost! Dost už bolo!

/Kývne na svojich dôverníkov, aby podišli bližšie./

Ani my nie sme akurát zlato.

Hej, upadli sme v posledný čas.

I sám si vravím: čo bude z nás?

Zišla by sa nám pomoc, moji milí –

v tom sme si hádam všetci načistom.

Chlapec je veľký, zdravý, plný sily.

Že má len jednu hlavu? Nezaškodí.

Veď moja dcéra takisto.

Trojhľaví trolli už vychodia z módy.

Už sa ich ani deti neboja.

Ono, tie hlavy za moc nestoja.

/Peerovi Gyntovi/

Tebe sa teda páči moja dcéra.

Chceš ju.

PEER GYNT:

A kráľovstvo.

DOVRESKÝ STAREC:

Počkaj, pomaly!

Polovicu s ňou dostaneš teraz,

a polovicu, keď ma vyvalí.

PEER GYNT:

Pristávam.

1. Prečítajte si ukážku a interpretujte ju. Vypíšte účinkujúce postavy, uveďte, kde sa scéna odohráva a čo zobrazuje.

dvorní trollovia, trollie dievky, trollie bosorky, dovreský stavec, Peer Gynt.....

scéna sa odohráva na zámku kráľa trollov, kde ho Peer Gynt žiada o ruku jeho

dcéry a polovicu kráľovstva k tomu. Ukážka zobrazuje scénu, pri ktorej sa

dvorná spoločnosť trollov búri proti tomu, že človek/kresťan im chce odvieť

princeznú. Kráľ však nemá výrazné námietky, neprekáza mu, že Peer Gynt je

človek, a dcéru je mu ochotný dať za ženu.

2. Podľa ukážky vyberte epický literárny žáner, ktorému sa podobá.

☐ horor ☒ rozprávka

☐ óda ☐ legenda

3. Ktoré prvky majú spoločné? Vypíšte ich.

fantazijné prvky, nadprirodzené bytosti – trollovia, bosorky, motív žiadosti o ruku (princezná + pol kráľovstva)

4. Nájdite v texte:

a) zvolanie

Zabiť kresťana!/Dost už bolo!

b) rečnícku otázku

I sám si vravím: čo bude z nás?

c) zisťovaciu otázku

Môžem ho porezať?/Pomazať smolou?

d) vetu s elipsou

Uhryznem do stehna – posypem soľou!/ Uvarím ako barana!

e) doplňovaciu otázku

Čo vy na to?

5. Označte, ktorý jav sa v texte nenachádza.

☒ elipsa ☐ enumerácia

☒ paronomázia ☐ apoziopéza

6. Vyhľadajte v texte príklad scénickej poznámky. Akú plní funkciu?

/s varechou/ /so sekáčom/ /Peerovi Gyntovi/ Scénické poznámky vyjadrujú autorove upozornenia na dôležité momenty v správaní alebo konaní postáv, popisujú dianie na scéne, slúžia hercom pri dramatizácii textu.

7. Prečítajte si znovu ukážku. Prečo kráľ trollov súhlasil dať Peerovi Gyntovi svoju dcéru za ženu? Vysvetlite.

Súhlasil, lebo potrebuje jeho pomoc. Vníma ho ako prínos, oživenie, ktoré rase trollov pomôže, lebo sa ich už nikto nebojí, trojhľaví trollovia vyšli z módy a Peer Gynt je zdravý, urastený, šikovný. Pre kráľa je to „nová krv“.

UKÁŽKA 1

N. V. Gogol': Revízor

MESTSKÝ KAPITÁN: Páni, dal som si vás zavolať, lebo vám chcem oznámiť veľmi nemilú novinu. Do nášho mesta príde revízor.

SUDCA: Aký revízor?

SPRÁVCA: Čo za revízor?

M. KAPITÁN: Nuž revízor z Hlavného mesta. V prestrojení, páni! A vraj má aj tajné pokyny.

SPRÁVCA: Už len to nám k šťastiu chýbalo.

M. KAPITÁN: Pozrite, ja som si už niektoré svoje veci dal do poriadku a to isté radím aj vám. Najmä vám, pán správca. Keď úradník príde, určite bude chcieť vidieť predovšetkým niektorý z ústavov, buď nemocnicu, alebo chudobinec. Tak sa, prosím, postarajte, aby tam bolo všetko, ako sa patrí. Dajte pacientom celkom čisté župany, nech si ich nepamýlia s kováčmi.

SPRÁVCA: Prosím, to je najmenej.

M. KAPITÁN: A nad každú posteľ treba napísať po latinsky alebo v nejakej inej cudzej reči všetko o chorobe... Vaši pacienti by nemali fajčiť taký tuhý tabak, človeku až nos vykrúca. A bolo by lepšie, keby ich nebolo tak veľa. Aj vám, pán sudca, by som odporúčal, aby ste sa trochu poobzerali po súdnej budove. Z čakárne pre stránky si dozorcovia urobili hotovú husiu farmu.

SUDCA: Ešte dnes ich prikážem zarezať a šup s nimi na pekáč.

M. KAPITÁN: A pokiaľ ide o to maslo na hlave, o ktorom píše môj príbuzný, k tomu nemám nijaké pripomienky. Hádám ani nejestvuje človek, ktorý by nemal nejaké maslo na hlave. Myslím, že je to čosi ako božia vôľa a voľnomyšlienkári nadarmo proti tomu broja.

SUDCA: Ide len o to, čo vy označujete za maslo na hlave. Povieť tu prítomným z mosta do prosta, i ja beriem, akože! Ale aké sú to úplatky? Šteniatka poľovníckych psov. Nuž a to je rozdiel!

(preložili: D. Lehutová a J. Štrasser)

1. Prečítajte si ukážku. Opíšte, aký postoj zaujali predstavitelia mesta k ohlásenej návšteve revízora?

Nemali z toho radosť, začali sa obávať, prečo revízor prichádza a čo všetko je potrebné zariadiť, aby zakryli svoje nečestné konanie v úrade.

2. Charakterizujte situáciu v meste a mestských inštitúciách pred príchodom revízora.

Mestskí úradníci boli skorumpovaní, brali úplatky, nestarali sa o im zverené funkcie, ale iba o svoj prospech. Mestské inštitúcie ako nemocnice, chudobince, súdy boli zanedbané, preplnené, špinavé a neudržiavané. Nestarali sa v nich o potrebné záležitosti. Pred návštevou revízora sa vylakali, museli začať uvažovať, ako zakryť nedostatky v inštitúciách, ktoré riadia.

3. Opíšte, ako bola v meste poskytovaná zdravotná starostlivosť.

Nemocnice a chudobince boli preplnené pacientmi, nemali poriadne ani čisté oblečenie. Napriek tomu, že pacienti boli v nemocniciach, fajčili silný tabak a nikto nevedel ich chorobopisy. Liečenie bolo na nízkej úrovni.

4. Vyberte správne tvrdenie.

- ☐ Hra Revízor je žánrom tragikomédie.
- ☐ Revízor paroduje sociálno-spoločenské pomery ruskej šľachty vo veľkomeste.
- ☐ Cieľom hry je morálne poučenie: lož má krátke nohy.
- ☒ Hra komickým spôsobom tematizuje hlúposť, obmedzenosť, faloš a lakomstvo.

5. Doplňte do viet vhodné slová.

Revízor je satirická komédia (žánr). Humor v hre je založený na princípe situáciej komiky, ktorá sa realizuje zámenou postáv.

Plagát z divadelnej hry

N. V. Gogol': Revízor

CHVASTAKOV: Ak sa nemýlim, pokladajú ma za vládneho úradníka. Musel som včera riadne tárať. Bože, či sú len trpáci! Musím to všetko hneď oznámiť priateľovi Poškrabkinovi do Hlavného mesta. Písava zavše články do novin, nech ich tam len poriadne pozvrta. Koho si Poškrabkin raz vezme na mušku, tomu je amen. Ani s vlastným otcom nemá zľutovanie, ak ide o vtíp. Tým skôr, že mu to vtípkovanie ešte aj vynáša. Napokon, títo úradníci sú fajn ľudia. Vlastne je to od nich celkom pekné, že mi požičali toľko peňazí. Tuto je tristovka od sudcu, od prednostu pošty tiež tristo, tak by to bolo šesťsto, sedemsto, osemsto... Aha, táto je aká uchytaná. Osemsto, deväťsto... Hoho! Už je to vyše tisícky...

(preložili: D. Lehutová a J. Štrasser)

UKÁŽKA 2

6. Vysvetlite pojmy satira a irónia.

SATIRA	IRÓNIA
Ostrý, útočný, bezohľadný výsmech, ktorým sa poukazuje na negatívne stránky v živote ľudí.	Jazykový prostriedok založený na posune významu – kladný výraz má pejoratívny význam. Je to jemný, zastretý alebo aj ostrý výsmech.

7. Vysvetlite, akým spôsobom sa v hre Revízor uplatňuje satira a irónia.

Zosmiešňuje negatívne ľudské vlastnosti, nečestné správanie.
Humoristicky ich pranieruje.

UKÁŽKA 3

Obálka ruského originálu knihy Revízor

N. V. Gogol: Revízor

CHVASTAKOV: No vidíš, ty chmuľo, ako ma hostia a ako ma berú vážne?

JOZEF: Veď hej, sláva bohu! Ale viete čo, pán môj milý?

CHVASTAKOV: No čo?

JOZEF: Ihneď odtiaľto odíďte. Namôjdušu, je najvyšší čas!

CHVASTAKOV: Táraš! Prečo?

JOZEF: No preto. Čo vás po nich! Dva dni ste sa tu dobre mali, tak nech vám to stačí. Čo by ste sa tu s nimi ešte naťahovali? Kašlite na nich. Ešte do toho príde niekto iný... no to by bolo, namôjdušu, pán môj. A kone tu majú skvelé. Tie by s nami leteli fujasmatias.

CHVASTAKOV: Nie, mne sa tu celkom páči. Ešte tu ostanem. Hádam zajtra.

JOZEF: Prečo až zajtra? Dajte si povedať, poďme hneď. Aj keď si vás tu tak nesmierne vážia, jednako bude lepšie, ak sa stratíme čím skôr: veď vás naozaj pokladajú za niekoho iného... Aj otecko sa budú hnevať, že sme sa tak zdržali. Videli by ste, ako by sme po anglicky zdúchli. Ešte aj najlepší záprah by nám dali.

CHVASTAKOV: Dobré. Ale najprv odnes tento list na poštu a hneď teda tam objednaj aj poštový koč.

(preložili: D. Lehutová a J. Štrasser)

8. Interpretujte rozhovor medzi Chvastakovom a sluhom Jozefom. Čo a prečo mu Jozef radí?

Jozef rozmýšľa racionálnejšie ako jeho pán, radí, aby odišli – bojí sa odhalenia, lebo žiadna pretváрка nevydrží dlho. Chvastakov sa nechce vzdať pohodlia a výhod, ktoré mu ponúka jeho falošné postavenie, ale nakoniec súhlasí, nechá sa presvedčiť racionálnym uvažovaním svojho sluha.

9. Aký jazykový štýl je v tejto ukážke uplatnený? Zdôvodnite na konkrétnych príkladoch.

☒ hovorový   ☒ umelecký   ☐ rečnícky   ☐ informačný

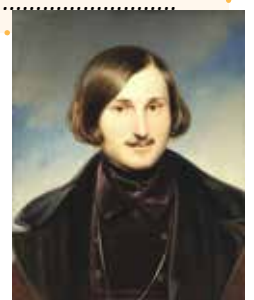
Hovorový štýl – používa expresívne slová, pejoratíva, familiárne, frazeologizmy, prehovory sú postavené na dialógoch odpozorovaných z reality.

10. Podľa ukážok charakterizujte postavu Chvastakova. Vysvetlite komiku uplatnenú v jeho mene.

Mladý úradník, ktorý cestuje so sluhom za rodinou. Pomýlia si ho s revízorom a Chvastakov sa potom pred spoločnosťou vychvaľuje svojim vplyvom a funkciami, ktoré nemá – chvastá sa. Veľá tára, využíva hlúposť, naivnosť, obmedzenosť a strach skorumpovaných úradníkov vo svoj prospech. Od každého si požičal peniaze. Má rád pohodlie, je zlomyselný, baví sa na účet iných.

11. Ktorá zo slovenských hier z 19. storočia je postavená na princípe zámeny postáv?

- ☒ J. Palárik – Zmierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkoch
☐ P. Karvaš – Absolútny zákaz
☐ J. G. Tajovský – Statky-zmätky

N. V. Gogol

UKÁŽKA 1

A.P. Čechov: Pytačky

ČUBUKOV (Lomovi): Čo ste to povedali, milostivý pán?

NATÁLIA STEPANOVNA: Volie Lúčky sú naše, a ja neustúpim, neustúpim, neustúpim.

LOMOV: Však uvidíme! Ja vám na súde dokážem, že sú moje.

ČUBUKOV: Na súde? Nech sa páči, žalujte si milostivý pane, a tak ďalej! Nech sa vám páči! Ved' vás ja poznám, veď vy všakáno len striehnete, kde by ste sa mohli súdiť a podobne... Fiškál! Celá vaša rodina bola taká, len sa pravotiť! Celá rodina!

LOMOV: Neráňte urážať moju rodinu! Lomovci všetci boli statoční ľudia a nikoho z nich nesúdili pre defraudáciu ako vášho strýca!

ČUBUKOV: Ale vo vašej rodine boli všetci blázni!

NATÁLIA STEPANOVNA: Všetci, všetci, všetci!

ČUBUKOV: Váš starý otec pil ako dúha a najmladšia tetuška Nastázia Michajlovna všakáno ušla s architektom a podobne...

LOMOV: A vaša matka bola hrbatá. (Chytí sa za srdce.) V boku ma pichlo... Do hlavy udrelo... Pomoc!... Vody!

ČUBUKOV: A váš otec bol kartár a bruchopasník.

NATÁLIA STEPANOVNA: A tetka klebetnica, že jej nebolo páru!

LOMOV: Ľavú nohu si necítim... A vy ste intrigán... Och, srdce! A to je verejná tajnosť, že ste pred voľbami podplá... Kruhy pred očami... Kde mám klobúk? (Ide ku dverám.)

ČUBUKOV (za ním): Aby vaša noha viac nevškročila do môjho domu!

NATÁLIA STEPANOVNA: To je lotor! A potom verte dobrým susedom!

ČUBUKOV: A tá pačmaga, tá všakáno prašina sa ti ešte opováži prísť na pytačky a podobne! Čo na to povieš? Na pytačky!

NATÁLIA STEPANOVNA: Na aké pytačky?

ČUBUKOV: Nuž na aké! Prišiel ťa pýtať o ruku.

NATÁLIA STEPANOVNA: Mňa? O ruku? Ach! (Padne do kresla a stene.) Vráťte ho! Vráťte ho. Ach, vráťte ho.

(preložil: J. Ferenčík)

1. Identifikujte a vypíšte vzťahy medzi postavami.

Čubukov – Natália Stepanovna

otec a dcéra

Čubukov – Lomov

susedia, resp. otec a pytač

Lomov – Natália Stepanovna

snúbenci

2. Aký bol dôvod Lomovej návštevy u Čubukova?

- ☐ vyriešenie sporu o pozemky
- ☒ žiadosť o ruku Natálie Stepanovny
- ☐ zdvorilostná návšteva
- ☐ pomoc v otázke zdravotného stavu

3. V texte vyhľadajte príklady metonymie.

aby vaša noha viac nevškročila do môjho domu; pýtať o ruku

4. Prečítajte si ukážku a zamerajte sa na výskyt apoziopézy. Vysvetlite jej časté uplatnenie a význam v dráme.

Zdôrazňuje, že je to spontánna reč postáv, lebo rozhovor

býva nepripravený, často vyjadruje emócie postáv, ktoré im neumožňujú dokončiť výpoveď.

5. Napíšte, čo v ukážke predstavuje predmet sporu medzi postavami?

Predmetom sporu sú pozemky na Volích Lúčkach.

7. V slovníku vyhľadajte, aký príznak expresivity sa spája s nasledujúcimi slovami z ukážky.

všakáno zastarávajúce

pravotiť sa zastarané

pačmaga pejoratívne

fiškál hovorové aj zastaralé

6. Vyberte možnosť správne popisujúcu formu jednoaktovky v dráme.

- ☐ Žáner spájajúci dramatický text s hudbou.
- ☐ Žáner zobrazujúci komický vzťah k svetu s cieľom vyvolať smiech.
- ☒ Jedna scéna s jednoduchým príbehom.
- ☐ Typ komédie využívajúci karikatúru.

8. SKUPINOVÁ PRÁCA

V skupine zinscenujte vybranú časť z diela Pytačky. Inšpirujte sa videom na www.youtube.com

UKÁŽKA 1

M. Twain: Dobrodružstvá Toma Sawyera

Kapitola prvá

Tom sa hrá, bije a skrýva

„Tom!“

Ticho.

„Tom!“

Ticho.

Rada by som vedela, čo sa s tým chlapcom stalo!

„Héj, Tom!“

Stará pani si trochu stiahla okuliare a pozrela ponad ne po izbe, potom si ich potisla nahor a pozrela popod ne. Zriedka, ba hádam nikdy nepozerala cez ne po takej daromnici, akou bol chlapec. Boli to jej parádne okuliare, pýcha jej srdca, a zhotovené boli „na okrasu“, nie na úžitok – práve tak sa mohla dívať aj cez dve kolieska zo sporáka.

„Takého chlapca, takého nezbedníka som ešte nevidela!“

Išla k otvoreným dverám, stala si do nich a pozerala von medzi popínavé paradajkové priesady a „vlčie jablká“, čo rástli v záhrade. Toma nikde nebolo. Zosílnela hlas, aby ju bolo ďaleko počuť a skríkla: „Hééééj, Tom!“

***

Za chrbtom začula slabý šuchot a zvrtila sa práve včas, aby schmatla chlapca za kabátec a zabránila mu utiecť.

„Aha! To som si mohla myslieť, že si v komore. Čo si tam robil?“

„Nič.“

„Nič? Pozri si na ruky! A pozri si na ústa! Čím si sa zababral?“

„Ja neviem, teta.“

„Tak ja teda viem. Lekvárom... Sto ráz som ti povedala, ak ten lekvár nenecháš na pokoji, z kože ťa zderiem!

Podaj mi ten prút!“

Prút vyletel dohora – hrozilo nebezpečenstvo.

„Jaj! Obzri sa, teta!“

Stará pani sa zvrtila a schytila sukne, aby si ich uchránila pred škodou. A Tom medzitým utiekol, vyškriabal sa na vysoký doštený plot a stratil sa za ním. Tomova teta Polly chvíľu prekvapene stála a potom sa dobrácky rozosmiala.

Tom Sawyer

(preložil: A. Bednár)

1. V rámci odstupňovania textu identifikujte zvýraznenú vetu v ukážke (typ pásma).

☐ pásmo postáv, monológ	☒ chronologický
☒ pásmo rozprávača, nevlastná priama reč	☐ retrospektívny
☐ pásmo rozprávača, nepriama reč	☐ reťazový
2. Označte, ktorý kompozičný postup je použitý v danom úryvku.

☒ chronologický
☐ retrospektívny
☐ reťazový
3. Vetu po vete identifikujte v odseku odčlenenom prerušovanou čiarou všetky pásma postáv a rozprávača.

pásmo rozprávača, nepriama reč: od slova: za po slovo: utiecť / pásmo postáv, dialóg: od slova: aha po slovo: prút / pásmo rozprávača, nepriama reč, od slova: prút po slovo: nebezpečenstvo / pásmo postáv, monológ, od slova: Jaj po slovo: teta / pásmo rozprávača, nepriama reč: od slova: Stará po slovo: rozosmiala
4. Ktoré vnútorné zložky horizontálneho členenia textu neobsahuje daný úryvok?

☐ kapitolu	☐ odsek	☒ spev
-----------------------------------	--------------------------------	--
5. Vypíšte slovné spojenia, ktoré napriek prítomným úvodzovkám nie sú priamou rečou.

na okrasu / vlčie jablká
6. Vymedzte charakterové vlastnosti tety Polly a dokážte svoje tvrdenia citátmi z úryvku.

prísna – chcela Toma za jeho neposlušnosť potrestať prútom / dobrosrdečná a nedokázala sa dlho hnevať – keď Tom ušiel, zasmiala sa, hnev kvôli lekváru ju prešiel / malomeštiacka, rada sa tvárila dôležite – keď používala okuliare, ktoré jej boli v skutočnosti nanič, alebo keď si chránila sukňu, aby sa v prvom rade tej nič nestalo, keď Tom ušiel

7. Doplňte definíciu.

Realizmus (z latinského *realis* = reálny.....) je umelecký..... smer a zároveň metóda uplatňujúca sa od polovice 19... a v priebehu 20... storočia, založená na kritickom..... poznávaní skutočnosti, ktoré vychádza z pravdivého..... zobrazenia ľudskej osobnosti s jej rozmanitými vzťahmi k realite.

8. Porovnajte romantizmus a realizmus. Podčiarknite znaky realizmu.

námety zo súčasnosti – námety z minulosti; prevaha rozumu – prevaha citu; sen, fantázia – všedná skutočnosť; poetický jazyk – hovorový jazyk; prevaha prózy – prevaha poézie

9. Čo je typické pre realizmus?

- ☐ skreslené zobrazenie skutočnosti ☐ nadnesené zobrazenie skutočnosti
☐ subjektívne zobrazenie skutočnosti ☒ objektívne zobrazenie skutočnosti

10. Čo hlásal pozitivizmus, z myšlienok ktorého vychádzal realizmus?

- ☒ pravdivé je iba to, čo si môžeme overiť zmyslami alebo skúsenosťami
☐ je dôležité uprednostňovať cit pred rozumom
☐ namiesto priamych pomenovaní máme používať nepriame – symboly
☐ opierať sa o city a citové zážitky je základom realistickej línie

11. Ktoré tvrdenie o románe a poviedke nie je pravdivé?

- ☐ líšia sa rozsahom a počtom postáv
☒ román má jednu dejovú líniu, poviedka niekoľko dejových línií
☐ v poviedke sa postavy nevyvíjajú
☐ román zobrazuje veľký počet udalostí

Raskolnikov a Marmeladov, ilustrácia Michaila Klodta, 1874

12. Priradte postavu k dielu. A3, B2, C1, D4

- A) Rastignac 1. Mŕtve duše
 B) Raskolnikov 2. Zločin a trest
 C) Čičikov 3. Otec Goriot
 D) Chvastakov 4. Revízor

13. Napíšte názov najznámejšieho psychologického románu európskej realistickej literatúry.

Zločin a trest

15. Ktorý autor sa považuje za zakladateľa psychologického románu? F. M. Dostojevskij

14. Charakterizujte spoločenský román.

Sociálny/ Spoločenský román je epický žáner veľkého rozsahu. Realisticky stvárňuje skutočnosť, spoločenské a kultúrne prostredie, dominantné postavenie mal v 19. storočí v období realizmu. Prevláda v ňom sociálna tematika, uplatňuje sa kritika spoločnosti.

16. Ku každej krajine napíšte mená dvoch autorov svetovej realistickej literatúry.

Anglicko

sestry Brontëové, Ch. Dickens

Francúzsko

H. de Balzac, Stendhal, G. de Maupassant, G. Flaubert

Rusko

F. M. Dostojevskij, L. N. Tolstoj, A. P. Čechov, N. V. Gogol'

1. Doplňte prívlastky, ktorými sa označujú dve vlny realizmu v slovenskej literatúre.

1. vlna 1880 – 1900 ..... *opisný* ..... realizmus2. vlna 1900 – 1918 ..... *kritický* ..... realizmus

2. Rozdeľte nasledujúcich autorov podľa príslušnosti k jednotlivým vlnám.

S. H. Vajanský, M. Kukučín, B. Slančíková Timrava, Ľ. Podjavorinská, T. Vansová, P. O. Hviezdoslav, J. G. Tajovský, E. M. Šoltéssová

PRVÁ VLNA	DRUHÁ VLNA
Vajanský, Hviezdoslav, Kukučín, Vansová, Šoltéssová	Timrava, Tajovský, Podjavorinská

3. Druhá polovica 19. storočia bola charakteristická zakladaním a pôsobením spolkov a aktívneho spolkového života. Uveďte niektoré spolky, ktoré vznikli v tomto období.

Detvan, Živena, Slovenský spevokol, Muzeálna slovenská spoločnosť

4. Vyberte udalosť, ktorú možno považovať za nástup literárneho realizmu v našich podmienkach.

☐ Narastajúca industrializácia a politická liberalizácia☒ Vydanie almanachu Napred☐ Vydanie zbierky Tatry a more od Svetozára H. Vajanského☐ Založenie spolku Detvan v Prahe

5. Vypíšte literárne časopisy vychádzajúce v tomto období. V prípade potreby si pomôžte internetom.

Hlas, Orol tatranský, Slovenské pohľady

6. Označte mesto, ktoré bolo kultúrnym centrom Slovákov v 19. storočí.

☒ Turčiansky sv. Martin☐ Trnava☐ Prešporok☐ Liptovský sv. Mikuláš

7. Vyberte znaky charakteristické pre slovenskú realistickú tvorbu.

☒ sylabotonický veršový systém☒ propagácia slovenčiny a zameranie na hovorový jazyk☐ inšpiračné zdroje vo svetovej, najmä západoeurópskej literatúre☐ uplatnenie sylabického veršového systému☒ príklon k súdobým témam – kritika zemanstva, alkoholizmus, dedinská tematika, podnikateľská činnosť, manželstvo...☐ častá náboženská tematika s prvkami moralizovania☒ neprikrášlený pohľad na najnižšie vrstvy spoločnosti so zameraním na sociálne problémy

8. Určte, v ktorej možnosti sú správne uvedení autori a ich diela.

☐ M. Kukučín – Rysavá jalovica, Letorosty☒ B. S. Timrava – Ľapákovci, Skon Paľa Ročku☐ E. M. Šoltéssová – Statky-zmätky, Moje deti☐ P. O. Hviezdoslav – Ežo Vlkoľínsky, Maco Mlieč

Logo najstaršieho slovenského spolku žien

9.

SKUPINOVÁ PRÁCA

Pomocou internetu zistíte, aký význam mal tento spolok v minulosti, a diskutujte, aký je jeho význam v súčasnosti.

Cieľom spolku bolo vzdelávať slovenské ženy vo financiách, varení, výchove detí, kultúre, vydávanie časopisov, šírenie osvetu. Význam v súčasnosti – individuálne odpovede.

UKÁŽKA 1

P. O. Hviezdoslav: Zuzanka Hraškovie

Zuzanka Hraškulča: púpavka, žubrienka.
 Ubije mater ju: zaplače, postenká,
 v kútik sa utúliac, metla kde, u dverí;
 zodvihne z úchytka
 posúcha úlomček, upadlý materi:
 zúbky naň vycerí...
 Zabudne na bitku.
 Mať však je macocha.
 „Kdes' bolo, fagane?“
 „Vonku... len... na ceste.“ „A nohy zbabrané
 po členky prečo, há!?...“ „Troška len — u päty...
 Jarček hneď uloví...“
 „Ja tebe! vlačň... na!“ Scupkali buchnáty:
 geglo až v chúdati.
 „Joj!... Poviem ňaňovi —“

S povykcom bežalo k otcovi. V stodole
 vial nové žitočko; kúdol hnal na pole —
 „Ňaničko! ňañ...“ „Čo je? Čo vrieskaš?...“ „Ubila
 mam' ma... Tu bôl, joj i...“
 „Ťapla ak —“ „Bacla, ver'! V chrbátik, do tyla...“
 „Iste si šantila;
 čuš!... To sa zahojí.“

(...)

Podvečer, tuliti! ulicha, víchrenie —
 Strhlo sa, skríklo — brnk! vtáča jak splašené
 pod strechu... Ručajom hučí to popred dom:
 rev, vresk, jak: brud zas... prút!...
 „Jaj, umyť nožičky!...“ Nahlo sa, črplo: vtom
 závrat — či poklzkom,
 čľup!... Vzal ho besný prúd.

(...)

1. Určte, aké znaky realizmu sú reflektované v ukážke.

sociálna téma, reálny neprikrášlený obraz spoločnosti, hovorový jazyk

2. Interpretujte rodinné vzťahy znázornené v texte.

Zuzanka ako sirota má náročný vzťah s macochou, ktorá je voči nej
 krutá, týra ju, odstrkuje, je voči nej nespravodlivá a nemá ju rada —
 uprednostňuje svojho syna Juraja. Zuzanka hľadá pomoc u rodiny, ale
 otec jej neverí, zľahčuje situáciu a nespraví nič, aby Zuzanke pomohol.

3. Doplňte do textu správne slová.

Text je napísaný vo forme dialógu.

K hlavným znázorneným sociálnym motívom patria
násilie a ochrana, ktoré
 vzájomné vytvárajú kontrast.

4. Identifikujte v texte typické hviezdoslavovské básnické prostriedky a uveďte po jednom príklade.

inverzia — mať však je macocha/ubije mater ju; apostrofy — kdes' bolo,
 fagane; hromadenie synonym na zdôraznenie — Ručajom hučí to
 popred dom, rev, vresk/zaplače, postenká

5. Zdôvodnite na základe textu.

a) Prečo toto dielo označujeme ako epickú básnickú skladbu?

Má dej a je písané viazanou básnickou rečou, čiže vo veršoch.

b) Prečo môžeme Zuzanku Hraškovie zaradiť k balade?

smutný, tragický záver, jednoduchý ľudový jazyk, dynamický priebeh
 deja, epický príbeh

6. Napíšte spôsoby, ktorými sa v texte prejavuje expresivita.

elipsy, pestrá modalita viet — otázky, zvolania, apoziopézy, emocionálne slová kladné (púpavka, žubrienka, chrbátik, ňaničko) aj záporné (fagane)

7. Vyberte, ktorý typ stopy použil Hviezdoslav v textovej ukážke, a graficky ju znázornite.

daktyl

spondej

jamb

trochej

—uu

8. Na ukážke vysvetlite ďalšie znaky a princípy sylabotonického veršového systému.

rovnoslabičnosť (izosylabizmus) — 12 a 6 slabičné verše; striedanie prízvukných a neprízvukných slabík

9. Vysvetlite, ako a prečo v ukážke zomiera postava Zuzanky.

Zomiera po páde do potoka, lebo si chcela umyť nohy pred príchodom domov, strach z bitky a macochy viedol k jej
 smrti, ktorá však nebola úmyselná — bola to nehoda, ku ktorej ju však dohnali okolnosti.

M. Chrastinová ako Zuzanka
 Hraškovie v rovnomennom
 filme z roku 1991

UKÁŽKA 1

M. Kukučín: Dom v stráni**Ešte tá fiera a čo na nej bolo**

Okolo štvrtrej rozhlaholili sa zvony a urobili koniec tejto trme-vrme. Námesť sa odrazu vyprázdnilo, akoby ho bol vymietol; šiatre sa zatvorili a svet vtiahol do kostola, a čo nenašli miesta dnu, obstúpili ho v nekonečnom húfe. Po večerni, ktorá netrvala dlho, začína sa rozvíňovať procesia. Svet sa hrnie z chrámu, vlní sa, mätie sem a tam, až konečne začína sa stavať do radu. Najťaž sa pohnúť...

Štyria mládenci v bielych talároch, na pleciach nesú sochu Márie Panny, vyňatú z hlavného oltára. Sedí majestátne na pozlátenom tróne s usmievavým dieťaťom na kolenách. Na jej hlave skvie sa koruna z čistého zlata, ako i na hlave Syna, ktorý rozhodil buclaté rúčky, akoby vo vytržení, že sa dostal z pošmúrneho výklenku oltára na skvúce slnce. Rúcho zo zlatohlavu splýva v malebných záhyboch na soche Matky Božej, šperky a drahokamy, ktorými je ovešaná, ligocú sa, blýskajú a oslepujú oči.

Veľkolepá je taká procesia! A k tomu zvonenie neprestajné, naliehavé na všetkých zvonoch: cifrované, drobné, trasľavé, vyvádzané tak, že zvonár drží srdce v pästi a trasúc rukou tľče srdcom o zvon. Každý ju čaká, každý sa na ňu teší týždne i týždne. Zúčastňuje sa jej každý domáci, kto len vládze hýbať údmi; i vetší starci, ktorí sa ledva vlečú, i deti, ktoré sa len-len počali stavať na nohy. Nemlúvňatá nosia matere samy na rukách, aby ani ony nechybovali... Nie div, že dľa procesie, jej veľkosti, nádhery a dľa množstva účastníkov sa posudzuje, či fiera vypadla dobre, alebo menej dobre: čo je vec nie ľahostajná. Každý mešťan sa tým vynáša nad druhými mestami, keď je v jeho meste fiera rozchýrená na široko a ďaleko...

1. Ktorý z nasledujúcich znakov realizmu sa vyskytuje v danej ukážke?

- ☐ Kritika nedostatkov spoločnosti.
- ☐ V popredí je národný život, problematika zemanstva.
- ☒ Snaha o objektívny obraz skutočnosti, detailný opis zvykov a tradícií.
- ☐ Postavy sa vyvíjajú, menia v závislosti od toho, čo prežívajú.

2. Opíšte sochu, ktorú nesú počas procesie na slávnosti fiery.

Zobrazuje sochu Panny Márie, ktorá sedí na pozlátenom tróne s usmievavým dieťaťom na kolenách. Na jej hlave skvie sa koruna z čistého zlata. Rovnaká koruna sa nachádza aj na hlave jej Syna. Ten má roztvorené buclaté rúčky. Rúcho zo zlatohlavu splýva v záhyboch na soche Matky Božej, šperky a drahokamy, ktorými je ovešaná, ligocú sa a blýskajú.

3. Uvedte, kedy nezneli zvony:

- ☐ pred večerňou   ☒ počas večierne   ☐ po nej

4. Zdôvodnite, prečo sa procesie zúčastňovali deti, ktoré sa len-len počali stavať na nohy?

Podľa množstva účastníkov sa posudzuje, či fiera dopadla dobre alebo menej dobre.

5. Čo je predmetom rozprávania a opisu v uvedenej ukážke?

fiera + čo na nej bolo

6. Zapíšte čas v tvare HH:MM, kedy sa v úryvku rozozvučali zvony.

16:00

7. Uvedte slovne a lingvisticky správne, koľko zlatých korún sa objavilo v sprievode procesie počas fiery.

dve

8. Použite Synonymický slovník slovenčiny a zakrúžkujte príslovky, ktoré neoznačujú spôsob, akým zneli zvony počas fiery:

nástojčivo – neisto – ozdobne – málo – nepretržite – nonstop – ohlúšujúco

UKÁŽKA 2

M. Kukučín: Dom v stráni

Za ním stojí priateľ Zandome. Hľadá mu rovno do očí svojimi sivými očima, v ktorých ustavične pohráva úsmev, neraz figliarsky.

„Či ti môžem gratulovať?“ pýta sa ho ticho.

„K čomu?“ A Niko žmurká tuho, aby vyhol tomu posmešnému, prenikavému pohľadu.

„Noženo! Len sa nepretvarujeme! Starí kamaráti — neznáme sa vari! Gratulovať k tvojmu najnovšiemu triumfu!“

„Áno,“ odpovedá Niko cele vážne, niečo chladno. A poberá sa do chodby, kde nieto nikoho a dá sa bez svedkov zhovárať. Zandome ide za ním, zakvačiac sa mu pod ruku. „Len aby si tento triumf, ako ho ty zovieš, neprirovnával k tým, kde sme boli kamaráti,“ doložil Niko tým istým tónom. „Často, vyznám ti úprimne, hanbím sa za ne. Bolo by aspoň omnoho lepšie, keby ich nebolo bývalo.“

„A ja — ja nebanujem,“ odpovedá Zandome. „Život nám podáva najviac trnie: prečo by neodtrhnul i kvietok, keď sa mi nadhodí? Bolo by to tak jednotvárne — samá korektnosť, prísnosť! Ináč ti neverím — nie! Ty si šelma!“ A hrozí mu prstom s tým istým úsmevom v očiach... „A máš veru pravdu, svätú pravdu — predošlé triumfy nemožno prirovnávať tomuto. Preturuša — to ti je perla, hviezda, diamant, skvost jedným slovom!“ A oči mu zaihrali zvláštnym bleskom a nosové krídla sa zimnične dvíhajú.

„Ty sa mylíš, môj sokole. Krivdíš Katici a naostatok i mne. Vec je cele seriózna.“

Zandomemu vyhasol blesk v očiach. Hľadá na priateľa kosmo, v nedorozumení.

„Veru tak, priateľu. Na takto rok budeš hľadiť na vec druhým okom. Vtedy už bude ona ženou Nikolu Dubčica.“

9. Označte možnosť, ktorá nevyplýva z ukážky 3.

- ☐ Niko je odhodlaný Katicu si do roka vziať za ženu.
- ☐ Niko pred Katicou získal už srdce nejednej ženy.
- ☐ Zandome neverí, že pre Nika nie je Katica len ďalším dobrodružstvom bez záväzkov.
- ☒ Niko neľutuje, že sa predtým so ženami zahrával a dával im zbytočné nádeje.

10. Vychádzajte z textu ukážky a prostredníctvom prídavných mien charakterizujte postavy Zandomeho a Nika.

ZANDOME	NIKO
sivooký, nedôverčivý, objektívny, ...	pravdovravný, pokorný, úprimný, ...

11.

SKUPINOVÁ PRÁCA

Pomocou internetu zistíte, aká je súvislosť medzi osobnosťou M. Kukučina a humanitárnou organizáciou Červený kríž.

Znaky medzinárodného
hnutia Červeného kríža a
Červeného polmesiaca

Súvislosť medzi osobou Martina Kukučina a humanitárnou organizáciou Červený kríž je v tom, že Kukučín pôsobil ako vôbec prvý lekár tejto organizácie na území Patagónie.

UKÁŽKA 3

S. H. Vajanský: Suchá ratolesť

Tichý sa vzpriamril a dychtivo očakával, čo povie Stanislav. „Nuž,“ odhodlal sa Stanislav po chvíli k slovu, „v zemi, v ktorej milióny nevedia čítať, divne sa vyníma rúcanie škôl. Myslím, že vám tým neurobili nijakú škodu. Načo sú vám vlastne gymnáziá? Zakladajte abc-školy. Tie vám nezoberú, lebo sám ľud pobije exekútorov kolmi. No stratu gymnázia necíti... **Rujete sa o jeho jazyk** – to on nepochopí a hovorí ďalej svojím jazykom, zdedeným po otcoch. Čo ho do toho, či vyberajú dane podľa maďarských, kitajských alebo slovenských protokolov? Začnite od abc!“

Tichý sa rozsmútil. Jemu bola strašnou myšlienkou, že Slováci, učivší svet, by mali začať od abc a jedine od abc. Vanovský vstal a **oprel čibuk o stĺp**. „Veď dobre, jedni sa majú učiť abc, iní však siahať vyššie. Bez vyššieho vzdelania nebude ani abc! Národ je zložitý, nie jednoduché teleso. Potrebuje i tehlu i diamant, i zemiak i ružu, i hnojovú jamu i múzeum! Národ ako taký nezačína s abc!“

„Národ?“ spýtal sa so sarkazmom na jemne krojených perách Rudopoľský a odhrnul vlasy za ucho.

Tichý ožil. Karolove rozumné reči ho tešili. Pravda, jeho potešenie by bolo veľmi kleslo, keby bol videl, že Vanovského dôvody záúčinkujú na Stana tak málo ako Žúrikove kotrmelce.

postavenie postáv z úryvku: Stanislav Rudopoľský – zeman, Karol Vanovský – statkár, Albert Tichý – učiteľ

12. Prečítajte si ešte raz zvýraznené časti viet. Pomocou Krátkeho slovníka slovenského jazyka preštylizujte vety tak, aby boli zrozumiteľné dnešnému mladému čitateľovi aj bez výkladu v slovníku.

Zápasíte o jeho jazyk. Oprel fajku o stĺp.

13. Označte, ktorý z nasledujúcich znakov opisného realizmu sa prejavuje aj vo vybranom úryvku.

P	N	TVRDENIE
	X	Vzrastá úloha roľníkov a sedliakov, stráca sa postavenie zemanov.
X		Autor zobrazuje postavy zo všetkých spoločenských vrstiev.
	X	Autor zobrazuje schopnosť zemianstva stáť na čele národa.
X		V popredí záujmu spisovateľa je národný život.
	X	Autori zobrazujú skutočnosť, názory, ale neponúkajú riešenie problémov.

14. Vypíšte krstné mená postáv, ktoré boli proti rušeniu slovenských gymnázií a na základe vedomostí uveďte mestá, v ktorých sa prvé tri slovenské gymnáziá nachádzali.

postavy: Albert, Karol

mestá: Revúca, Martin, Kláštor pod Znievom

15. K akému makrokompozičnému postupu by ste priradili monológ Vanovského?

☐ opisný   ☐ rozprávací   ☒ výkladový   ☐ informačný

16. Pomocou voľne prístupných zdrojov zistite o Vajanskom nasledujúce údaje:

a) Čím bol pre slovenský národ významný otec S. H. Vajanského (ako sa volal?)

otec – Jozef Miloslav Hurban. Spolu s Ľ. Štúrom a M. M. Hodžom sa v júli 1843 dohodli na novej podobne spisovnej slovenčiny. J. M. Hurban vydával aj almanach Nitra a Slovenské pohľady.

b) Čím bola pre slovenský národ významná matka S. H. Vajanského (ako sa volala?)

matka – Anička Jurkovičová-Hurbanová, prvá slovenská herečka

c) Ako sa volá časopis, do ktorého prispieval aj S. H. Vajanský?

Časopis vychádza dodnes, založil ho otec S. H. Vajanského.

časopis – Slovenské pohľady

UKÁŽKA 4

T. Vansová: Sirota Podhradských

Často cez večer bolo vidieť Hermínku a Violu vedľa seba. I bolo možné porovnávať. Tu bujná, živá, sebavedomá krásavica, ktorá vždy mala v pamäti, čo jej tvári a pleti sluší a ako to vyzerá, tam Viola, ktorá málo rozmýšľala o svojich toaletných potrebách. A predsa Violina krása bola pútavejšia, sympatickejšia. Krása z tejto devy pozostávala celkom z iného ako Hermínkina, z niečoho, čo sa nedalo bližšie určiť. Pohľad jej očí, ten tichý, pravda, v jej okolnostiach zriedkavý úsmev, pohyb hlavy, nepovedomá, preto nevystihnuteľná grációznosť kroku zvyšovali pôvabnosť tejto odstrkovanej devy. Okrem toho i Viola šatila sa vždy veľmi vkusne. Hoci jej toalety nebývali skvostné, ba boli často dosť chudobné, vedela si každý kus šatstva tak usporiadať, že bola oblečená takmer vždy elegantne.

17. Akým typom románu je Sirota Podhradských?

- ☐ dobrodružný ☐ historický ☐ psychologický ☒ spoločenský

18. Čo platí pre tento román?

- ☐ Je to prvý román, ktorý si všíma postavenie sirôt v spoločnosti.
☒ Je to prvý slovenský román napísaný ženskou spisovateľkou.
☐ Je to prvý román, ktorý si všíma psychiku hlavnej postavy.
☐ Je to prvý román, ktorý je generačný a čiastočne autobiografický.

T. Vansová, obálka knihy
Sirota Podhradských

19. Aký druh opisu je použitý v prvej časti ukážky?

V prvej časti ukážky je použitý opis porovnávaním.

20. V akom význame je použité slovo toaleta v ukážke?

- ☒ dámsky spoločenský úbor ☐ úprava zovňajšku
☐ miestnosť slúžiaca na úpravu zovňajšku ☐ WC

21. Ako nazývame **slová**, ktoré sa rovnako píšú, ale majú iný význam?

homonymá

22. Nahradte zastarané slová súčasnými výrazmi.

deva, pôvabnosť, grációznosť, šatila sa, skvostné

deva	dievča
pôvabnosť	pôvab
grációznosť	elegancia
šatila sa	obliekala sa
skvostné	vynikajúce, nádherné

23. Ktoré prídavné mená charakterizujú hlavnú hrdinku? Podčiarknite.

24. Na základe prečítaného textu napíšte vnútornú charakteristiku Violy.

Viola je charizmatická, tichá a elegantná.

25. V diele sú udalosti príbehu usporiadané podľa časovej následnosti. Aký kompozičný postup použila autorka?

- ☐ retrospektívny ☒ chronologický ☐ paralelný ☐ reťazový

26. Čím **nebola** Terézia Vansová?

- ☐ redaktorkou časopisu Dennica ☐ funkcionárkou Živeny ☐ etnografkou ☒ lekárkou

27. Ktorá známa recitačná súťaž je pomenovaná podľa Vansovej?

- ☐ Vansovej Bystrica ☐ Vansovej Slatina ☒ Vansovej Lomnička ☐ Vansovej Lipa

28. Ktorí autori spolu s Vansovou patria do prvej vlny slovenského realizmu?

- ☒ Vajanský ☐ Tajovský ☒ Hviezdoslav ☒ Kukučín ☐ Čajak ☐ Timrava

UKÁŽKA 1

M. Kukučín: Keď báčik z Chochoľova umrie

Ondrej Tráva, gazda v Kameňanoch, zavesil gazdovanie na klinec a oddal sa na špekuláciu. Gazdovstvo viedol jeho syn a on prevádzkal kupectvo. S čím vlastne kupčil, ťažko zejména povedať. Ako mešťan mení dľa sezóny a módy obleky, tak Ondrej Tráva menil dľa okolností články svojho obchodu. Niet vari plodiny, ani výrobku, ktoré by za čas svojho pôsobenia nebol dovážal na trh. A čo je zvláštne a svedčí o jeho nadaní: vždy vedel, kedy treba tento článok opustiť a tamten miesto neho pochytiť, aby z toho povstal úžitok a nie škoda. Tak sa hlásili u Ondreja ľudia, keď mali dačo na predaj a peniaze potrebovali. Túto okolnosť vedel znamenite využiť. Keď mu dakto dačo ponúkol, Ondrej nikdy neukázal veľkú ochotu do kúpy. Ľudia ho vychvaľovali, že je dobrý človek, že hodno s ním kupčiť, lebo že nie je lakomý. A Ondrej chodil si po jarmokoch a dedinách, kupčil a bohatol.

Zo všetkých jarmočných známostí najlepšie zostal mu v pamäti pán Aduš Domanický. Videl ho od rokov na každom jarmoku, ale nezoznámil sa s ním, ani jeho mena nevedel. Ostatne, načo by sa s ním zoznamoval, keď nemali medzi sebou žiadneho obchodu? Ale čo im bolo súdenô, predsa ich neminulo. Zoznámili sa znamenite.

Bolo to vlni, na Ondreja, v Podhradí na jarmoku. Ondrej predával valaské súkno na rínku. Hneď ráno videl pána Aduša chodiť popod šiatre. Obzeral bundy, čapice, vôbec kožušiny. Tak chodil od šiatra k šiatru sťa trhový gazda, akoby chcel každého kušnieru ošacovať. Sprobúval bundy futrované vlčinou i tureckou barančinou, ale ani jednej nekúpil. Nemohol sa iste s majstrom pohodnúť. Po obede už nechodil samotný: pridružili sa k nemu druhí, bohvieškade ľudia. Všetko mladí, zdraví, veselí; ale pán Aduš bol predsa len nad všetkých. Okrúhly klobúčik s kosou tetovovou sedel nad uchom, ponad ktoré boli vlasy sčesané, že zakrývali celé sluchy. Fúzy vykrútené pyšne dohora, oči sa ligotali, ústa usmievali — vôbec pán Aduš nemá páru v celom jarmoku.

„Taká je moja Diana! — kričal pán Aduš, búchajúc na stôl. „Vlni chytila diviaka za ucho — vážil vyše troch centov — a došikovala ho ku mne na polianku... —

(prevzaté z www.zlatyfond.sme.sk)

1. Označte možnosť, v ktorej sa nachádza odpoveď vyplývajúca z ukážky.

- ☐ Ondrej Tráva skončil s gazdovstvom, keď sa dal jeho syn na kupectvo.
☐ Ondrej Tráva bol kupec známy tým, že roky obchodoval v jednom odvetví.
☒ Ondrej Tráva predstieral nezáujem o kúpu, pretože tak mohol vyjednať cenu.
☐ Aduš pochádzal z inej spoločenskej vrstvy ako Ondrej.

Fotografia z filmu Keď báčik z Chochoľova umrie, 1990

2. Označte, ktorým tovarom sa zaoberá kušnier.

- ☐ súkno ☒ kožušina ☐ látky ☐ vlna

3. Charakterizujte postavy z ukážky.

Ondrej Tráva – kupec (podnikateľ), prispôsobivý, šikovný, pracovitý, Aduš – pán (šľachtic, zeman), fešák, veselý, rád sa zabáva

4. Na základe úlohy 3 určte typ postavy.

- ☐ charakterový typ
☒ sociálny typ
☐ idealizovaný typ

5. Určte typ rozprávača v ukážke.

- ☒ vševediaci
☐ priamy
☐ personálny

Martin Kukučín

6. Vypíšte prvé slovo, ktorým začína:

a) pásmo rozprávača: Ondrej

b) pásmo postáv: Taká

7. Určte význam frazeologizmu „zavesiť niečo na klinec“.

- ☒ Skončiť s niečím, nevenovať sa už začatej činnosti.
☐ Rozbehnúť vlastnú spoločnosť.
☐ Odmietnuť spolupracovať.
☐ Zavesiť niečo na klinec, aby sa nám to nestratilo.

8. Uvažujte, akým spôsobom zobrazuje autor postavu Aduša.

Láskavým zobrazením jeho zlých vlastností, nekritizuje ostro, jemne naznačuje problém.

9. Nahradzte nasledujúce slová súčasnými synonymami.

- a) rínok ..... trh, jarmok
- b) futrované ..... podšíť
- c) ošacovať ..... ohodnotiť
- d) sprobúval ..... skúšal

10. Označte, či je tvrdenie o realistickej poviedke pravdivé (P) alebo nepravdivé (N).

P	N	TVRDENIE
X		Zaoberá sa slovenskou dedinou a životom v nej.
	X	Hlavnou postavou nebýva obyčajný človek z jednoduchších pomerov.
X		Realistická postava je zobrazená v nejakom úseku zo života.
X		Realistická postava je už sformovaná, nevyvíja sa, jej charakter je daný.
X		Dôležitú úlohu zastáva rozprávač – zobrazuje príbeh.
X		Pásmo rozprávača býva prerušované priamymi vstupmi do deja.

11. Pretransformujte druhý odsek ukážky 1 do podoby priameho rozprávača.

Zo všetkých jarmočných známostí najlepšie zostal mi v pamäti pán Aduš Domanický. Vidal som ho od rokov na každom jarmoku, ale nezoznámil sa s ním, ani jeho mena som nevedel. Ostatne, načo by som sa s ním zoznamoval, keď sme nemali medzi sebou žiadneho obchodu? Ale čo mi bolo súdené, predsa nás neminulo. Zoznámili sme sa znamenite.

12. Analyzujte názov na základe poznania štandardizovaného diela Keď báčik z Chochoľova umrie.

Aduš Domanický často používa vetu, že zaplatí/zbohatne po smrti uja – „keď báčik z Chochoľova umrie“, chváli sa cudzím majetkom.

UKÁŽKA 2

M. Kukučín: Keď báčik z Chochoľova umrie

Ondrej sa hlboko zamyslel. Rozvažoval, koľko sa nabehá, natrpí hladu a smädu, koľko ráz sa nevyspí, čo sa natrápi, kým zarobí desiátku. Veď nie každý deň býva taký ako včerajší. Často príde i strata na čase a ustávaní. Život kupca nie je ver na závidenie — zvlášte u nás, v krajine roľníckej, kde kupectvo vzala do ruky kasta ľudí, ktorí ho znížili a zanesli špinou. A tu má darovať svoju prácu, krvavé mozole človeku ľahkému, ktorý z nich nemá iste osohu: najviac niekoľko hodín zábavy. To mu bolo kruté. Podlosť, bezbožnosť Adušova dotkla sa hlboko jeho duše. V tomto okamihu zhnusila sa mu ľudská spoločnosť, ktorá dá šliapať po svojich zákonoch človeku ľahkému, bez všetkých mravných zásad. Čo sa ho nesproští — či nemá na to prostriedkov?

(prevzaté z www.zlatyfond.sme.sk)

13. Argumentujte, či možno ukážku 2 aktualizovať na súčasné pomery. Vyjadrite svoj názor – odpoveď na poslednú vetu z ukážky 2.

Áno, možno, je to o spoločnosti, ktorá si nectí zákony a nerešpektuje pravdu a dobro. Aj na Slovensku či vo svete vládne skupinka ľudí a nie vždy spravodlivo a dobre. Ľudská spoločnosť je na vrchole rozvoja, ale napriek tomu hodnoty pravdy a dobra a riešenia základných otázok ľudského postavenia vo svete nie sú vyriešené. Spoločnosť ako celok nenašla spoločný konsenzus, ako bojovať proti zlu a zbaviť sa ho. Rozvoj spoločnosti často určujú peniaze a politická moc. Všetko je však o jednotlivcovi. Kto očakáva zmenu, musí začať so zmenou u seba.

UKÁŽKA 3

J. Gregor-Tajovský: Maco Mlieč

„Mliečnik, a koľkože ste vy to už u richtárov?“ vše zastavil som sa pri starom richtárovi kraviarovi, keď pásal pod cestou kravy.

Maco vytiahol zaslinenú fajočku z úst, popravil na sebe vrece a jednu ruku pridvihol k oku, akoby na pozdrav. Poďakoval som mu a Maco díval sa, či sa ho dačo opytujem, lebo bol hluchý zpoly.

Zopakoval som hlasnejšie otázku, on dával pozor aj na ústa, a potom sme sa už shovárali.

Vedel, či som, aj ma poznal, lebo som mu vše podal ohorok, alebo aj celú cigaru.

On mi bol za to dôverným a mňa zaujímal, že vídal som ho voľakedy na bystrých vraníkoch v ľahkom vozíku s gazdom lebo gazdinou do mesta, do poľa; alebo zase seno svážať, drevo voziť. Potom, keď okrível, chodil s volmi za pluhom a teraz, že už aj ostarel, zoslabnul, pasie už tretie leto kravy.

„A, pán môj, ktože to ráta?! Nuž od chlapectva,“ odpovedal hlasom, ako keby bol mal plné ústa fučky, starý Mliečnik, pravým menom Maco Mlieč, ale tak ho už od štyridsať rokov nikto nepovolal, a na priemeno počúval tak, ako keď ho mamka voľakedy Macíkom pozvala.

14. K akému literárnemu druhu a literárnemu útvaru patrí ukážka?

- ☐ dráma, poviedka
☐ epika, novela
☒ epika, poviedka
☐ lyrika, poviedka

15. Zdôvodnite svoj výber odpovede k úlohe č. 14.

Epika má dej a poviedka rozvíja príbeh jednej postavy, obsahuje opisné pasáže, dej má pokojný spád.

16. Aký kompozičný postup rozprávania je uplatnený v ukážke?

- ☐ retrospektívny
☐ chronologický
☒ in medias res
☐ paralelný

17. Zdôvodnite svoj výber odpovede k úlohe č. 16.

Autor nás vovádza rovno „do stredu deja“ – „in medias res“. Pozn: ŠVP uvádza len chronologický, kronikársky a retrospektívny kompozičný postup rozprávania. Je preto možné žiakom uznať aj inú odpoveď na základe pojmov, ktoré preberajú na hodinách literatúry.

18. Je v texte ukážky dlhšie pásmo rozprávača alebo pásmo postáv? Naznačte obe pásma v úryvku.

Dlhšie je pásmo rozprávača. Pásmo postáv nachádzame len v prvom a poslednom odseku ukážky.

19. Určte, o aký druh rozprávača v texte ide.

- ☒ priamy
☐ nepriamy
☐ vševediaci
☐ oko kamery

20. Zdôvodnite svoj výber odpovede k úlohe č. 19.

Používa 1. osobu singuláru.

21. V texte ukážky sa nachádzajú štyri slová napísané podľa starších pravidiel slovenského pravopisu. Nájdite ich v ukážke, vypíšte a napíšte ich podľa súčasných pravidiel.

zpoly	spola, spoly, napoly, spolovice
shovárali	zhovárali
svážať	zvážať
zoslabnul	zoslabol

22. Pracujte s internetom. Nájdite na dostupných stránkach informácie o vývine spisovnej slovenčiny a o rôznych vydaniach Pravidiel slovenského pravopisu. Na základe získaných informácií určte, v ktorom období mohla byť vydaná kniha, z ktorej je ukážka 1. Svoje tvrdenie zdôvodnite.

Do roku 1953, keď vyšli Pravidlá slovenského pravopisu, ktoré upravovali pravidlá písania predpôn s/z.

23. Aký význam má posledné slovo ukážky? K akému typu slov z hľadiska členenia slovnej zásoby (podľa dobového výskytu) toto slovo patrí?

prezývala – zastarané/archaizmus

24. Maco Mlieč sa počas svojej služby u gazdu staral o rôzne druhy domácich zvierat. V akom poradí ich vystriedal?

- ☒ kone, voly, kravy, teliatka
☐ kone, kravy, teliatka, voly
☐ teliatka, kone, kravy, voly

25. Nájdite v texte pojem, ktorý je synonymom k slovu prezývka.

- ☐ Macík
☒ priemeno
☐ prímenie
☐ prímeno

26. Poradie služby Maca Mlieča pri domácich zvieratách nebolo náhodné. Čo hralo hlavnú úlohu?

- ☐ Najprv sa musel naučiť pri malých teliatkach a potom mohol robiť pri väčších zvieratách.
☒ Raz sa kone splašili, Maco sa zranil a už nikdy nevládal tak ako predtým, postupne upadal a vracal sa tam, kde začínal ako malý chlapec, no nevedomoval si to.
☐ Gazda si ho postupne chcel odskúšať pri všetkých zvieratách a potom ho nechal najdlhšie tam, kde sa mu najviac darilo.

27. Vymyslite vhodný názov pre obrázok, ktorý sa nachádza na tejto strane (iný ako má poviedka).

individuálna odpoveď

KREATÍVNA ÚLOHA

Dočítajte si príbeh Maca Mlieča do konca. Napíšte beletrizovaný životopis Maca Mlieča v prvej osobe tak, ako by ho mohol vyrozprávať Maco o sebe:

Nepamätám si presne, kedy som sa narodil... A nepoznám ani mená svojich súrodencov, ba dokonca vám ani nepoviem, či nejakých mám.

Z detstva si pamätám len to, že mamička ma volala Macík. Azda preto sa mi ani dnes, na sklonku života, nezdá čudné, že ma ľudia volajú jednoducho – Maco. Bývam u richtára, bývam tu už dlho. Odkedy som bol malým chlapcom. Mám rád zvieratká. Kone, kravy, teliatka... Možno sú mi bližšie ako ľudia, lebo niekedy sa mi ľudia smejú. Život ma dosť ťažko skúšal, no ja si myslím, že iní sú na tom aj horšie ako ja.

Len jedno ma trápi: Bude ma mať pán richtár za čo pochovať?

UKÁŽKA 4

J. Gregor-Tajovský: Apoliena

Prišla; lenže aká!

Nie to, že bolo dievča z hôr a sedliača, ale že malo vraj pätnásť rokov a bolo len ako päšť. Taký krč opálený a ruky ako zápalky. Oči ako plánky, a ono zelené, biedne, začuchrané a hluché.

Pani by ho ani nebola vzala, ale jeho mať prosila, že ono spraví a že pláca – aká bude; len na nejaké hábočky, aby si vyslúžilo.

S Apolienou, či – ako sme ju my prezvali – s Polenom sme sa chytro skamarátili, ale zato musela obsluhovať spočiatku ešte i nás. Ak nám niečo kázali, čo ktorý z toho mohol, rád potisol na ňu. A ona, sprosták, všetko spravila, a keď bolo zle a nás vytýkli, vyhrážali sme sa jej, nadúvali proti nej líca, buchnátovali ju alebo rozvrteli na dvorci a – pustili. (...)

A nielen my učni, ale ako takého sprostáčka nemala ju rada ani pani, že jej nemohla len povedať, rozkázať, ale musela všetko ukazovať, ako sa čo robí.

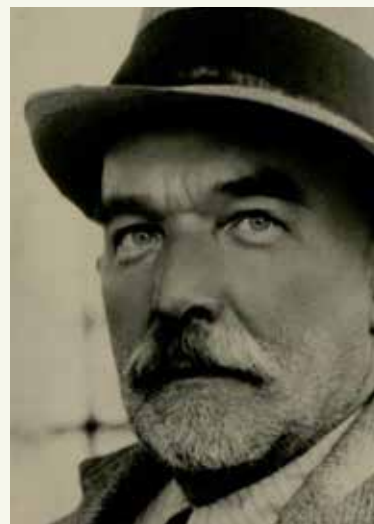
29. Zaraďte ukážku k literárnemu druhu a literárnemu útvaru.

- ☐ epika, román
☒ epika, poviedka
☐ epika, bájka
☐ epika, novela

30. Na základe textu určte, ako chlapci prezývali Apolienu.

- ☐ Sprosták
☐ Sprostáček
☒ Poleno
☐ Plánka

J. G. Tajovský

31. Prečo asi ju tak nazvali?

Pretože nepočula.

32. Nájdite medzi slovenskými frazeologizmami taký, ktorý môže podporiť vaše tvrdenie.

Prezývka: Poleno

Zdôvodnenie: bola hluchá

Frazeologizmus: hluchý ako poleno

33. Porovnajte Maca Mlieča a Apolienu ako postavy. Nájdite aspoň tri spoločné a tri odlišné vlastnosti.

Spoločné	Odlišné
napr. obaja sú v pozícii sluhu, obaja majú prezývky,	napr. vek, pohlavie, Apolienu rozprávač poznal v detstve,
obaja sú nejakým spôsobom hendikepovaní, ľuďom z ich okolia sú	Maca v dospelom veku, pri Macovi poznáme aj záver jeho života,
aj na posmech; no zároveň vzbudzujú u iných súcit...	o Apolienke nevieme, čo sa s ňou stalo...

34. SKUPINOVÁ PRÁCA

V dejinách literatúry (najmä v období realizmu) sa často stretávame s tým, že autori svoje diela pomenúvajú podľa hlavných postáv. Rozdeľte sa do skupín a napíšte čo najviac názvov diel pomenovaných podľa hlavných postáv, k dielam priradiť autorov a zaraďte ich k literárnym útvarom. Pozn. Diela môžu byť aj zo súčasnej literatúry, nielen z obdobia realizmu alebo z diel doteraz preberaných na hodinách literatúry.

Napr. H. de Balzac: Otec Goriot, Ch. Brontëová: Jana Eyrová, J. G. Tajovský: Mamka Pôstková...

UKÁŽKA 2

M. Kukučín: Rysavá jalovica

„Starý, pozor na kapce, aby si ich nepotratil; na cukor, kávu, med, bryndzu, mak, piepor, papriku, olej a sviečky nezabudni. A nechže sa ti hrnčeky nepobijú!“ volala Eva za mužom svojím Adamom Krtom, ktorý práve poberal sa na jarmok.

„Nezabudnem, starká, nič, ani mak. Ó, ja kúpim všetko, keby som len mal dobrú trž na kapce.“

„Nezabudneš, horký nezabudneš! Najtiah ťi trochu oblznúť, nebudeš ani vedieť, či si. Keby tak ja s tebou šla, nerečiem, že by sa nevykonalo, ale...“

„Šla, šla! Obidvaja budeme krky lámať v tom stisku?“

Žena dohliada naň sťa na papľuha, takže Adam Krt nikdy si nemôže kopýtkom vyhodit. Nuž či potom div, keď spod ženej ferule tiaha sa na jarmok!

* * *

Adam Krt so zvesenou hlavou kráča k svojej dedine, Adamovciam. Hlava mu oťažela od užitých oldomášov a od starostí a trápenia. Jalovica, kmotor Trnka sú tie predmety, ktoré v jeho hlave strašia; niekedy zjaví sa mu i Eva, a vtedy mráz ho predchodí. Kráča zvolna, z nohy na nohu, a odvráva si:

„Ty si kmotor? Hej, zlodej, psovi budeš kmotrom a nie mne! Preňho predať kozu, a teraz ma pripraví i o tridsať. — Ozaj, koľko som mu vyplatil? Tridsať, jeden, dva, tri; hej, tridsať. Oldomáš s ním tri rimské a so Šmálkom dva, to je päť. Tak, tak, päť rimských. Ale Trnka je zlodej, cigáň, mrcha človek, o peniaze ma pripravil. Ten zlo-“ Nedopovedal, lebo sa mu noha pošmykla. „Ale kde je? Či ide, či zostal v meste? Nože sa obzrime!“ A Krt, obzrúc sa, videl Trnku asi na dve strelenia kráčať.

Krt dochodí k plotu, nad ktorým úzka lavička; na druhom brehu stojí stará, bútlavá vrba. Krt, pozerúc na lavičku, vidí, že mu pred očima tancuje. Nemôže nijako vykročiť na ňu. Čo raz podvihne nohu, to mu kročí mimo.

„Lavička, netancuj, pekne stoj, aspoň kým ja prejdem. Ale tamtoho, čo príde za mnou, zhod' ta, do vody!“

(prevzaté z www.zlatyfond.sme.sk)

35. Na základe textovej ukážky charakterizujte postavy Adama Krta a jeho ženy Evy. Ktoré vlastnosti ich vystihujú?

ADAM KRT	EVA KRTOVÁ
manžel podriadený žene, rád si vypije a vyhodí z kopýtka, je naivný, dá sa ľuďom oklamať	prísna, energická, kontroluje muža, je hlavou v dome

36. Označte tvrdenia, ktoré vyplývajú z ukážky.

- ☒ Adam Krt išiel na jarmok predávať kapce. ☐ Krt a Trnka sa spolu vracali z jarmoka v Adamovciach.
☐ Na jarmoku minul za oldomáše osem rimských. ☒ Eva Krtová nerada púšťala muža samého na jarmok.

37. Vypíšte z ukážky témy, ktorým sa autor venoval.

dedinské prostredie a vzťahy ľudí v ňom, alkoholizmus

38. Charakterizujte jazyk diela, svoje tvrdenia podložte príkladmi z textu.

Jazyk diela je ľudový, hovorový (blízky ľuďom, o ktorých písal – kapce, oldomáš), využíva frazeologizmy (úl. 5), prirovnania (dohliadať sťa na papľuha), zastarané slová/nárečové – trž, piepor.

UKÁŽKA 3

M. Kukučín: Rysavá jalovica

Jeho čierne očičky, aj inak dosť malé, od užitého nápoja ešte väčšmi sa zúžili a blyštali ani u opravdivého krta, čo pod zemou ryje. Na ušiach stiahnutá veľká čapica, že iba koniec jeho dlhého, chudého nosa spod nej vykukuje. Krt, hoci nebol ešte starý, predsa nemal ani jedného zuba. Jeho chôdza je taká, akoby pravou nohou stúpал na stolček a ľavou do jamky; lebo pravá bola asi o dva palce dlhšia než nebožiatko ľavá, preto sa musí zahadzovať v chôdzi.

39. Podľa opisu vysvetlite komiku mena Adama Krta.

Podľa vzhľadu pripomína zviera krta, má malé
ligotavé čierne očka, dlhý nos, kríva a pohybuje
sa pomaly, namáhavo, je bezzubý.

UKÁŽKA 5

B. Slančíková-Timrava: Ľapákovci

U Ľapákov národa je veľa. Štyria bratia so ženami a deťmi, piaty, najmladší, Mišo, ešte mládenec. Dievka jedna, Anča, tridsaťročná – nevydatá. Nevydala sa – je mrzáčkou. Lámka jej telo pokazila ešte za malička. Nechodí, len po dlaniach a kolenách, čo sa vláči po chyži. Po drien je pekná; tvár má krásnu dosiaľ, ale nohy vystrieť nemôže...

Veľa je ľudí u Ľapákov... Keď sa všetci zídu, temer nestačia lavice. A keď obsadnú stôl na obed, čo len po sedem ráz začnú do misy lyžicami, už sa i vyprázdni... Ľudu dosť, ale to je chyba, že nie je hlavy v dome. Ešte kým stará gazdiná, ich mať, žila, bolo ako-tak. Ale ako ona v pominulú zimu zložila ustaté kosti do hrobu, jej pozostalí sú ako ovce bez pastiera. Otec umrel dávno – nie je, kto by viedol veľkú čelad. Chlapi síce sa znášajú, oni pristali, aby gazdom bol najstarší brat Paľo, ako sa i patrí; ale ženy uzahodnúť sa nemôžu. Najstaršia nevesta, Iľa, od Jablonckov braná, myslí si, že jej náleží veslo, i drží ho v ruke, no z ostatných ani jedna nie je spokojná s tým, a najnespokojnejšia mrzáčka Anča peknej tváre. Ona k nenávisti popudzuje ešte i ostatné. Ona chce rozkazovať a vždy to chce, čo nechce Iľa. Nechce Iľu nik, lebo sa vyvyšuje nad všetky. Je i v obecnej službe: je babicom. Bola na kurze v Sobote zo dva mesiace a odvtedy drží sa nad ostatné povýšene, akoby bola nie zo sedliackeho, ale z panského rodu. Nič sa jej odvtedy nepáči v dome, s ničím nie je spokojná. Naučia, majstruje a chce zruťiť staré obyčaje, odjakživa u Ľapákov zakorenené.

1. Aký typ rozprávača nachádzame v texte ukážky?
  - ☐ priamy
  - ☐ nepriamy
  - ☒ vševediaci
2. Vysvetlite slovné spojenie „nie je hlavy v dome“. Vychádzajte z textu ukážky.
  - ☒ Chýba im vedúca osobnosť, ktorú by rešpektovali.
  - ☐ Chýba im niekto múdry, vzdelaný.
  - ☐ Nikto nie je doma, v dome je prázdno.
3. Nájdite a označte v texte dve vety, ktoré majú rovnaký význam. Prvé dve vety z odsekov.
4. Nájdite a podčiarknite v texte opisné (obrazné) vyjadrenie slovesa zomrieť.
5. Pracujte so slovníkmi. Vysvetlite význam zvýraznených slov.
lámka: reuma, ochorenie kĺbov, čelad: služobníctvo, robotníci vo väčšom súkromnom hospodárstve
6. Nájdite v texte prirovnanie a vypíšte ho. Jej pozostalí sú ako ovce bez pastiera.
7. Vypíšte z textu metaforu a vysvetlite ju. Myslí si, že jej náleží veslo: myslí si, že môže riadiť iných, rozkazovať.
8. Prečítajte si dielo Ľapákovci do konca a označte všetky pravdivé tvrdenia o diele Ľapákovci, nepravdivé opravte.
  - ☐ V tomto románe B. S. Timrava zobrazuje rodinu pasívnych ľudí. chyba je v slove román
  - ☒ Iľa nejaký čas pracovala ako slúžka u pani rehtorky.
  - ☒ Iľa sa Ľapákovcom vyhrážala, že pôjde do služby k pani rehtorke, no napokon nešla, lebo nemohla aj slúžiť, aj byť pôrodnou babicom.
  - ☐ V rodine Ľapákovcov (s výnimkou Paľa) sa až do konca nič nezmenilo, preto sa stali symbolom lenivosti, zadubenosti...
Iľa šla, až potom sa musela rozhodnúť, či zostane slúžkou alebo babicom.
  - ☒ Autorka v diele Ľapákovci používa charakteristiku tesným prívlastkom.
  - ☐ Iľa dosiahla, aby sa s manželom odsťahovali a začali stavať vlastný dom. používa: Iľa – kráľovná, Anča – zmija

9. SKUPINOVÁ PRÁCA

V starších učebniciach literatúry sa próza Ľapákovci označuje ako poviedka, v novších ako novela.

Nájdite v skupinách aspoň tri argumenty na podporenie jedného i druhého tvrdenia. Pokúste sa vysvetliť, prečo sa v súčasnosti prikláňame skôr k žánru novela.

poviedka – je z prostredia slovenskej dediny, postáv nie je veľa, jednoduchý dej, pomerne krátky rozsah...

novela – vystupuje tu viac postáv ako v typickej poviedke, prekvapivý záver, na rozdiel od poviedky je tu zameranosť príbehu na problémovosť, výrazný dramatický princíp

10. V texte ukážky nenachádzame žiadny vnútorný monológ. Autorka nám však predstavuje viaceré postavy. Vyberte si jednu z nich a spracujte jej pocity formou vnútorného monológu.

Och, tá lla! Svoje deti nemá a o cudzie by sa starala!... A keby len o cudzie... Do všetkých sa stará, všetkým by chcela rozkazovať! Ako sa jej len mohlo podariť uloviť si jedného z mojich bratov?

A ja... Ja biedna... Čo mám zo svojej peknej tváre, keď nemôžem ani chodiť? Vyšívam čepce... A ja, ja sama nebudem potrebovať nikdy... Prečo, prečo?... (Anča)

11. Autorka si svoje umelecké meno nevybrala náhodou. Slovom Timrava bola totiž pomenovaná STUDNIČKA (tajnička) v jej rodnom kraji, ktorú autorka mala rada. Tajničku tvoria prvé písmená slov zo zadania 1. – 9. Pri lúštení tajničky vychádzajte z ukážky.

- 1) Názov miesta, kde sa lla učila za babicu.
- 2) Synonymum slova „takmer“ z ukážky.
- 3) Predložka z posledného súvetia ukážky.
- 4) Anča sa pohybovala pomocou kolien a ....
- 5) Anča nikdy nemohla vystrieť svoje ....
- 6) Meno postavy, ktorú autorka nazýva kráľovnou.
- 7) Slovo z ukážky, ktoré sa skloňuje podľa vzoru dlaň.
- 8) Základové slovo, od ktorého je utvorené posledné slovo ukážky.
- 9) Meno postavy, ktorú autorka nazýva zmijou.

1.	S	O	B	O	T	A
2.	T	E	M	E	R	
3.	U					
4.	D	L	A	N	Í	
5.	N	O	H	Y		
6.	I	L	A			
7.	Č	E	L	A	Ď	
8.	K	O	R	E	Ň	
9.	A	N	Č	A		

Emil Horváth ml., Milan Kňažko, Zita Furková
vo filme Ďaťkovci

12. Všímajte si obrázok a popis pod ním. Pokúste sa priradiť hercov k jednotlivým postavám na základe vlastnej čitateľskej skúsenosti, sledovania filmu alebo dostupných informácií na internete.

Emil Horváth – Čakaj

Milan Kňažko – Paľo

Zita Furková – Zuza Gungovka

13. Utvorte z jednotlivých postáv Ďaťkovcov páry súrodenecké a partnerské (môžu byť manželské alebo vyjadrovať nešťastnú lásku, jednotlivé postavy môžete použiť aj viackrát).

lľa, Anča, Jano Fuzákovie, Mišo, Paľo

SÚRODENECKÉ	PARTNERSKÉ
Anča + Paľo	lľa + Paľo (manželia)
Anča + Mišo	Anča + Jano Fuzákovie (nešťastná Ančina láska)

14. Koľkokrát sa v texte ukážky nachádza apoziopéza, čiže neukončená výpoveď?

- ☐ dvakrát
☒ trikrát
☐ ani raz
☐ štyrikrát

15. Nájdite v texte ukážky príklad na prístavok.

napr. z prvého odseku najmladší, Mišo, Anča ...

UKÁŽKA 1

B. Slančíková-Timrava: Skúsenosť

„Marína Majtáňová sa volá nová spoločnica. Skromné, tiché dievča, naoko veľa neukáže. A chudá je ako kostra, Anička moja. Nevie... to je nie zdravá... to by mi bolo treba...“ i spraví pani Júlia Bukovičová ustarostenú tvár.

„Ale je tá slečna veľmi dedinská,“ ozve sa Anuľka, rozložená na diváne. „Však, krstná mama, je z dediny?“

„A, počuješ, Anička moja, ona je spisovateľka... píše novely.“

„Hej?“

„Hej. Divila som sa, že prečo jej prichodia z Michala karty, podpísané i dvadsiatimi, a, kľampa, nepovedala mi, táj pred každým. Iba dnes dostala som od sestry list, tá mi píše. Ja pravda, jej práce som nečítala – vieš, že nerada po slovensky čítam, mne zdá sa to akosi sprostým; ale ju chvália. Rada som, že je ona tu.“

* * *

„Slečna, chcem vás upozorniť, aby ste sa krstnej mame neohlasovali v inej reči, toho ona nechce.“

„Ba aby nenapomáhala odrodilstvo i ona!“ ohľási sa pani, dopyčujúc želine slová. „Vy slečna naveky druhou rečou trkocete, i do sklepu nejde na našu, aká ste vy naša spisovateľka?“

„A vy čo dobrého robíte pre našu vec?“ myslí si Marína a neospravedľní sa, čo paniu nahnevalo. „Či držíte naše časopisy, či podporujete, ba ani čítať nechcete, čo naši napíšu, je vraj sprosté... Vôbec aké dobrodenie preukazujete? Keby ja mala vaše prostriedky, tisíce srdc muselo by o mne s láskou myslieť, taká dobročinná by bola, a vás neznajú nikde.“

Šli popri skliepku židovskom, Marína oznámila, že si ide kúpiť pár dopisníc a mariiek, ale vlastne chce byť len na okamih od nich. Vstúpila do sklepu, kde červenobradý Žid práve vadil sa so Židovkou. Po maďarskom pozdravení Maríny spýtali sa lámavo, čoho sa jej páči.

„Dopisnice a marky.“

„Čoho, prosím, čo, listový...“ i drhne sa rečou, nijak nemôžuc vypovedať, a vidno, že nerozumie nič, čo vraví Marína. Spýtal sa nemecky.

„Marky a dopisnice!“ opakuje Marína v tej istej reči akoby napriek každému.

16.

Prečítajte si ukážku. Uveďte, aká téma je v nej spracovaná.

☐

obrana nemeckého jazyka

☒

skúsenosti mladej ženy, spisovateľky

☒

obrana slovenského národa a národného jazyka (slovenčiny)

17.

Opíšte podstatu sporu medzi Marínou Majtáňovou a pani Júliou Bukovičovou.

Spor kvôli používaniu slovenčiny v nemecko-maďarskom

meštianskom prostredí; Marína zároveň v duchu vytýka panej,

že nevyužíva svoj majetok na podporu slovenskej národnej

kultúry a jazyka.

18.

Určte správny význam slova autobiografia.

☐

Životopis. Autor opisuje život známeho človeka, jeho zážitky a skúsenosti.

☒

Životopis. Autor v ňom opisuje vlastný život alebo jeho časť, svoje zážitky a skúsenosti.

☐

Historický román, v ktorom vystupujú reálne postavy.

B. Slančíková - Timrava

19.

Identifikujte v ukážke autobiografické črty zo života B. Slančíkovej-Timravy.

pracovala ako spoločnica bohatej vdovy, autorka noviel,

kritika reálnych spoločenských pomerov

20.

Určte z textu.

a) typ rozprávača *vševvediaci*

b) postavy *Marína Majtáňová, Júlia Bukovičová, krstná Anička, židovský obchodník*

c) typy prehovorov v pásme postáv

dialóg, vnútorný monológ

21.

Určte, aké jazyky sa používali v meštianskom prostredí v 19. storočí.

☐

slovenčina

☒

maďarčina

☒

nemčina

☐

angličtina

☐

ruština

☐

čeština

UKÁŽKA 4

L. Podjavorinská: Žena

„Ideš do krčmy?“ spýtala sa ho Iva spriama a už skladá šitie a berie sa spoza stola. Štefan sa zamrzol. „Ak si chceš vypiť, nechod' nikam, radšej domov donesiem,“ vraví krotko a hľadá na neho s tvárou vysmiatej. „Takto si i ja vypijem, i deti užijú...“ Štefan sa zadivil – ináč ani nie nemilo prekvapený. Čakal búrku – a miesto toho Iva sama zasvietila sklenicou. „Predsa je nie sprostá, keď ma nekuníruje podaromne...“ pomyslel si radostne. Pálenka všetkých oživila, ale noci nemal Štefan pokojnej. Podchvíľou niektoré z detí skríklo zo sna a potom usedavo dlho plakalo. „Čo sa im len porobilo?“ divil sa i zlostil nad ránom. „Čo by sa im porobilo?! Hladné sú – nuž to!“ rozosmiala sa necitne. Len macocha môže sa takto smiať hladným sirôtкам. „Mala si večer radšej uvariť niečo teplého,“ ohlásil sa po chvíli nesmelo, pociťujúc svoju vinu. „Čože, veď dostali pálenky!“ opäť sa zasmiala Iva. Ale keď macocha vyšla z izby, najstaršia dcéra, zavesiac sa otcovi na hrdlo pošepala mu svoju tajnosť: že neplakali od hladu, lebo im macocha dala potajomky večer chleba, ani pre pálenku, ale preto, lebo ju mamička v noci štipali. Štefan sa tuho zamyslel... Sprvu opanovala ho zlosť proti žene, nocou trápiacej sirotky. No, hľa, deti majú macochu radi. I večer potajomky podelila im chleba a len potom im dala pálenky. Keby bola zlá, toho by neurobila! Čím viac o tom rozmýšľal, tým viac sa mu nemilosrdnosť macochina objasňovala. Nie je ináč, ako že Iva štipaním budila deti, aby plakali, sťaby od hladu... Objasniac si toto, zahanbil sa sám pred sebou. Keby večer nebol zmýšľal o pijatike, žena by bola uvarila polievky. Ale on nepomyslel na hladné deti... „Ty si otec?“ znie mu v duši výčitka. Stud opanoval ho i pri myšlienke, že takým ukázal sa i pred ňou. S nebožkou neraz poharkali sa pre nedbalosť a či bezstarostnosť, neraz vyčítala mu akurátne. A Iva mu ani slova... V Štefanovi pohllo sa svedomie...

L. Podjavorinská

22. Prečítajte si ukážku. Uvedte, akú tému autorka prezentuje.

- ☐ Muž skúša svoju ženu, či je dobrá matka.
- ☐ Alkoholizmus v rodine a jeho dôsledky.
- ☒ Snaha ženy priviesť muža k náprave – nesebectvu, nealkoholizmu, ...

23. Charakterizujte postavu Štefana Zaťka. Čo o ňom vypovedá text?

Štefan Zaťko – vdovec, otec niekoľkých detí. Po ženinej smrti sa znovu oženil s Ivou, ktorá sa starala o dom aj deti. Rád si vypil, s bývalou ženou sa preto často pohádal. S Ivou vychádzal dobre, uvedomil si, že chce dobre pre neho aj pre deti. Mal rád svoje deti, cítil výčitky, že myslel viac na seba a alkohol, ako na nich.

24. Transformujte zvýraznené pásmo vševediaceho rozprávača na typ priameho rozprávača.

Tuho som sa zamyslel... Sprvu opanovala ma zlosť proti žene, nocou trápiacej sirotky. No, hľa, deti majú macochu radi. I večer potajomky podelila im chleba a len potom im dala pálenky. Keby bola zlá, toho by neurobila! Čím viac som o tom rozmýšľal, tým viac sa mi nemilosrdnosť macochina objasňovala. Nie je ináč, ako že Iva štipaním budila deti, aby plakali, sťaby od hladu... Objasniac si toto, zahanbil som sa sám pred sebou. Keby som večer nebol zmýšľal o pijatike, žena by bola uvarila polievky. Ale ja som nepomyslel na hladné deti... „Ty si otec?“ znie mi v duši výčitka. Stud ma opanoval i pri myšlienke, že takým ukázal som sa i pred ňou. S nebožkou neraz poharkali sme sa pre nedbalosť a či bezstarostnosť, neraz vyčítala mi akurátne. A Iva mi ani slova... Pohlo sa vo mne svedomie...

25. Porovnajzte postavu macochy v diele Žena a v balade Zuzanka Hraškovie od P. O. Hviezdoslava.

MACOCHA	ZUZANKA HRAŠKOVIE
Iva má nevlastné deti rada, stará sa o nich aj o domácnosť, aby mali to, čo potrebujú. Potajomky ich nakrmi, aj keď chce muža poučiť a až tak im dá z pálenky. Aj keď ich štipala, nebolo to so zlým úmyslom, nechcela im ublížiť, iba pohnúť svedomie v mužovi, aby aj on myslel viac na deti ako na alkohol.	Macocha bola zlá, krutá, bila a trápila Zuzanku, nedávala jej ani najesť a dôsledkom tohto vzájomného vzťahu bola nešťastná Zuzankina smrť.

26. Roztriedte nasledujúce slová do skupín slovnej zásoby z hľadiska času, štylistického a citového príznaku. Pracujte so slovníkom.

pijatika	hov.	sťaby	poet.	mamička	hypokor.
ináč	zastar.	stud	kniž.	poharkať sa	expres.
nebožka	eufem.	podaromne	hovor.	sprostá	hovor.

27. Určte správnu definíciu apoziopézy. ☀

- ☒ Je to významovo a intonačne nedokončená výpoveď. ☐ Je to samostatný vedľajší príbeh vložený do deja.

UKÁŽKA 1

P. O. Hviezdoslav: Ežo Vlkolínsky

(...)
 po prašnej ceste: zrazu šarvanček
 tu tmavovlasý! — Náhle vylúčil
 sa z krdla detí, ktoré sedeli
 u plotu, hučkajúc sa na brvnách,
 a pobehnuv jej v stretky poskokom,
 ju prez jej vetché zobjal kolená
 tak prudko, že až našinula sa —
 „Och, pačrev!“ rykla celá splašená,
 „och, bodaj... tak mi prebrať driemoty!...
 Len toľko, že som neprepadla prez
 ohavu... Ideš spod nôh!...“ Chlapča však
 tým tuhšie trímalo ju, do rancov
 sa vrepia tlačenicie. „Ja vás rád,
 rád veľmi!“ výsklo, trocha račľujúc.
 „Id! — kopnem ťa, ty žaba!...“ „Ale no...“
 zas chlapec frnkcom, prekážajúc jej
 urputne v chôdzi. „Čie si, potvora!?
 Há?“ — Vozrel: „Ezechielov — Bockovie.“
 „A jak ťa zovú?“ „Benkom.“ Strhla sa,
 odtisla hlavu decka strmo: „Ta,
 ta, háďa jedno, plemä jašterčie!
 (...)
 Nepustím...“ chlapča plačky zvolalo
 i túlilo sa k nej. „A kto som ja?“
 „Vy — moja stará matka! moja, hej —“
 „Nepravda! — Zdvihni takoj klobúk si
 a choď, choď, chlapče! Nehnevaj ma, čuj!...“
 „Ja nejdem — S vami pôjdem, s vami len —“
 (...)
 „A čo chceš predsa? Povedz!“ „Jabĺčko
 si prosím, stará matka! Jabĺčko —
 (...)
 Z tých, stará matka, jedno! — Joj, ja vás
 Rád vidím veľmi, veru! —“ „Nuž tak pod!
 (...)

Len vošla s chlapcom: vzala tyčku a
 potriasla konár. Hodne cuplo ich,
 i guľkali sa dvora važínu —
 Však chlapec hupkom stačil pozbierať
 si do klobúčka všetky;
 (...)
 „To tatovi — a toto mame, šak?“
 sa pýtal. „Nedbám —“ zavolala...
 (...)

„Joj! (kríkol) stará matka! — Čo vám to
 po tvári — posberkanô?“ „Hja, syn môj,
 nuž, vrásky — starosť...“
 (...)

P. O. Hviezdoslav

1. Uvedte krstné meno chlapčeka z úryvku v nominatíve singuláru a vzor, podľa ktorého by ste ho vyskloňovali.

Benko, vzor chlap

2. Na základe ukážky charakterizujte vzťah starej mamy k Benkovi.

Stará mama bola k Benkovi spočiatku nepríjemná, odmeraná a odmietala ho, ale on si ju svojou milotou a neodbytnosťou získal.

3. Aká stopová organizácia verša sa nachádza v podčiarknutom dvojverší?

☒ jamb ☐ trochej
☒ daktyl ☐ spondej

4. Koľko slabičný verš použil Hviezdoslav vo zvýraznenom dvojverší?

desaťslabičný

5. Z nasledujúcich prívlastňovacích prídavných mien označte tie, ktoré sú utvorené nesprávne.

☐ Ezechielov ☐ Bockovie ☒ Benkom
☒ šarvančkov ☐ chlapčatove ☒ tatovi

6. Označte správne typy spoluhlásky, ktorú malý Benko zdôrazňoval RAČĽUJÚC (niekoľko správnych odpovedí).

☐ slabikotvorná ☐ neznená nepárová
☐ neznená párová ☒ znená nepárová
☐ mäkká ☒ obojaká

Pospájajte správne neurčité slovesné tvary s ich názvami:

a) račľujúc — 1) neurčitok
 b) prebrať — 2) prechodník
 c) prekážajúci — 3) trpné prídastie
 d) hodený — 4) činné prídastie

7.

ZAMYSLITE SA A DISKUTUJTE

Zamyslite sa nad tým, prečo stará Estera (stará mať) z úryvku reaguje na vnukovu otázku o vráskach tak, ako reaguje.

Každá vráska človeka vzniká na základe jeho emócií a najčastejšie to v jej živote boli starosti.

UKÁŽKA 2

P. O. Hviezdoslav: Hájnikova žena

Jak hniezdo v tesnu parutí
v úkryte košatého krovia:
v hôr neprehľadnom zákutí
 chalupa čuší hájnikova.
 (...)

Chalupa — tá sa neľaká
nič takého. Bo nezastala
si vyzývavo na štít brala,
 nadutá vzdorom krutovlád,
 nuž nemá príčiny sa báť,
 že mam ju zvráti, podtne pád.
 (...)

(...)

Navonku tíš... Až spoza riavy,
 kde krovín mitor s jedlinami,
 ktos' zadrugotal porostom
 a začernal sa príkrov hlavy
 (podistým sliedič za ryndzami),
 však hneď zmizol: lebo vtom
 pohorským svahom oproti
 tu strelec vylupnul sa z hory,
 muž strmý čarnej lepoty —
 pán Artuš... Sťa by koho stíhal,
 zobracal sem-tam palné zory;
 načúval — kročil a zas číhal —
 S tým obkolesiac chalupu,
 keď videl, že nič na priekory,
 na dvorec šupol kradmým zvykom;
 tak doplužil sa ku schodíkom;
 a tými hybaj hurtom dnu! —
 Čo a jak Hanka, keď hosť vkročil:
 nevedieť (iste skamenelá,
 zabudla uvítania vďak,
 keď zrak jej úšker diabla zočil,
 stál známy pred ňou vlkodlak
 a okálama žhavo stočil).
 (...)
 „Stoj!“ krikla žena rozzúrená,
 „späť! Netkni sa ma, hnusný diable!
 Na Boha zručím svoju vec,
 ty nútiš, bych sa prehrešila!
 Vidz!“ z klina schvatla záražec —
 „Ak neustaneš, jak som žena,
 viac neprekročíš toho prahu,
 bezbožník... varuj!“ Postupnutie —
 „Ľad! amazonka roztomilá —“
 „Hach! — Zbojník! — Tu máš napokon...“
 Pán Artuš zrúknul, schrčal dute,
 zvrávorol — skydol na podlahu —
 „Juj!“ — Hanka desnú kvilbu vzniesla,
 „krv! — Pomóc! Miško! — On mrie, on —
 Môj bože, čo som urobila...!“
 a krčovite cez prah sklesla.

1. Analyzujte ukážku po lexikálnej a štylistickej stránke.

Lexika je zo staršej slovenčiny, mnoho básnických slov, novotvarov,
 inverzný slovosled, veršový presah, občasné rýmy.

2. Vyjadrite synonymom vybrané slová z ukážky.

parutí	konárikov
čuší	mlčí
mam	mámenie, klam
riavy	horské potoky, bystriny
mítor	motanica, spleť
zadrugotal	zapraskal

3. Označte synonymum slova záražec.

☐ sekera	☐ meč
☐ kosák	☒ nôž

4. Vyjadrite svoj čitateľský dojem z ukážky.

Individuálna odpoveď – zvyčajne pocit nezrozumiteľnosti textu, pa-
 tetickosť, vznešenosť, zastaranosť, knižnosť.

5. Označte, koľko postáv vystupuje v ukážke.

☐ jedna	☒ dve
☐ tri	☐ štyri

6. Pretransformujte ukážku do podoby krátkeho rozprávania.

V hájnikovej chalupe bol pokoj. Prikráda sa k nej pán Artuš, ktorý chcel
 zneužiť Hanku. Hanka sa bránila a zabila Artuša. Zľakla sa, čo urobila.

7. Určte schému a druh rýmu v prvej strofe.

☐ AABB, združený	☒ aBaB, striedavý
☐ bez rýmu	☐ ABCABc, postupný rým

8. Určte schému a druh rýmu v tretej strofe, prvých šesť veršov.

☐ AABB, združený	☐ ABAB, striedavý
☐ bez rýmu	☒ ABCABc, postupný rým

9. Podčiarknite v ukážke veršový presah.

10. Určte metrické stopy v prvej strofe.

Jak hniezdo v tesnu parutí .....
 v úkryte košatého krovia .....
 v hôr neprehľadnom zákutí .....
 chalupa čuší hájnikova .....

12. Charakterizujte podľa ukážky hlavné postavy.

Artuš – pán, bohatá vrstva, zlý človek – diabol, ktorý sa chystá zneužiť Hanku, posmieva sa jej, Hanka ho označuje zbojníkom.
 Hanka – pobožná hájnikova žena, inokedy zdvorilá, sa bráni Artušovi, zabije ho – jej svedomie to nevydrží, omdlie.

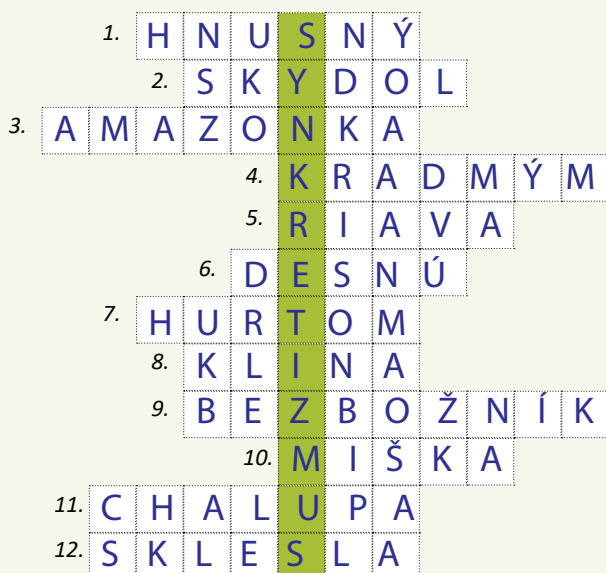
13. Určte v ukážke literárny druh. synkretizmus lyriky a epiky

14. Zaradte ukážku k literárnemu žánru.

☐ novela☒ lyrickoepická básnická skladba☐ jednoaktovka

15. Podľa ukážky 2 odpovedzte na otázky.

- 1) Aký diabol je Artuš?
- 2) Spadol na podlahu inak.
- 3) Čo roztomilé bola Hanka?
- 4) Akým zvykom sa prikrádal Artuš?
- 5) Horský potok inak.
- 6) Akú kviľbu vzniesla Hanka?
- 7) Hybaj ... dnu.
- 8) Z čoho schmatla Hanka záražec? Z ...
- 9) Kto neprekročí viac prah?
- 10) Koho volala Hanka na pomoc?
- 11) Hájnikov dom.
- 12) Spadla cez prah inak.

11. Pomenujte veršový systém v ukážke.

- ☐ časomerný
☒ sylabotonický
☐ tonický
☐ sylabický

obálka knihy Hájnikova žena

UKÁŽKA 3

P. O. Hviezdoslav: Hájnikova žena

Pozdravujem vás, lesy, hory,
 z tej duše pozdravujem vás!
 Čo mrcha svet v nás skvára, zmorí,
 zrak jeho urknul, zmámila
 lož, ohlušila presila:
 vy k žitiu privediete zas,
 vy skriesite, vy zotavíte,
 z jatrivých vyliečite rán,
 v opravdu priamom, bratskom cite
 otvoriac lono dokorán,
 a srdečnosť kde odveká,
 kde nikdy nevypela zrada,
 bez dotazu, kto on, čo hľadá,
 na lono to, hľa, v objem sladký
 ramenom láskyplnej matky
 pritúliac verne človeka . . .

16. Na základe ukážky 3 vyjadrite, čo pre autora znamenajú lesy.

Lesy berie autor ako miesto pokoja, miesto, kde berie odva-
 hu, keď ide do boja. Zdraví ich ako dôležitú vec – sú pre neho
 balzomom v čase choroby.

17.

ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Aké miesto má príroda v živote človeka?

Príroda je dnes obľúbeným miestom relaxu pre mnoho ľudí z mesta, pre vidiečanov je ich domovom, ale čoraz častejšie sa hovorí o znečisťovaní a ekologických problémoch Zeme, napr. globálne otepľovanie, plasty v oceáne, znečisťovanie spodnej vody, skládky nepoužitého oblečenia... Prírodu by sme si mali začať chrániť, kým nie je neskoro.

UKÁŽKA 1

P. O. Hviezdoslav: Krvavé sonety

A národ oboril sa na národ
s úmyslom vraždy, s besom skaziteľa.
Kres spráskal pušiek, zahrmeli delá:
Zem stene, piští vzduch, rvú vlny vôd,

kde bleskom kmitla hrozná Astarot.
A jak v žne postat' zbožia líha zrelá
pod kosou, radom váľajú sa telá;
v cveng šabiel' špl'achce čerstvej krvi brod...

Tak vo víchrici totej ukrutenstva,
nímž ani tiger dravšie nezúri,
zapadá nie zvlek: výkvet človečenstva,
života radosť smrtnej do chmúry,
v prach purpur všeludského dôstojenstva,
v sutiny jasný palác kultúry!...

Vysvetlivky:
bes – jedovitosť, zúrivosť
Astarot – bohynja starovekých semitských národov, ktorú často
uctievali aj obetovaním ľudí
zvlek – odpad, nepodarok
sutiny – zrúcaniny, zosuvné zvetrané úlomky hornín
purpur – fialovočervená farba kráľovských plášťov
postat' – základ, východisko
v žne – počas žatvy
zbožie – obilie

Krvavé sonety
preložené do angličtiny

1. Označte správne básnický prostriedok, ktorý sa nachádza v prvom verši úryvku.

☒ metonymia ☐ personifikácia
☐ metafora ☒ aliterácia

2. V prvej strofe sa nachádza rýmová schéma: ABBa, teda: ..... obkročný ..... rým.

3. Aká stopa sa nachádza v prvom verši prvej a druhej strofy? Aké metrum je zároveň realizované v celom texte?

☐ trochejská trochej ☒ jambická, jamb
☐ daktylská, daktyl ☐ daktylotrochejská, daktyl

4. Vypíšte z prvej strofy.

METAFORU	PERSONIFIKÁCIU	GENITÍVNU METAFORU
zahrmeli delá	zem stene/ rvú vlny vôd	s úmyslom vraždy/vlny vôd

5. SKUPINOVÁ PRÁCA

Vypíšte z textu čo najviac metafor. Víťazí skupina s najväčším počtom správne určených metafor (15).

s úmyslom vraždy / s besom skaziteľa / zahrmeli delá / postat' zbožia / pod kosou váľajú sa telá / cveng šabiel' / krvi brod / vo víchrici ukrutenstva / zapadá výkvet človečenstva / výkvet človečenstva / života radosť / purpur všeludského dôstojenstva / palác kultúry / v sutiny zapadá palác / v prach zapadá purpur

6. Shakespeare vydal básnickú zbierku *Sonety* vytvorenú zo 154 sonetov, v ktorej použil jednostrofové sonety. P. O. Hviezdoslav vo svojich rovnomenných *Sonetoch* použil štvorstrofové sonety, v ktorých skombinoval dve trojveršové a dve štvorveršové strofy. V uvedenom úryvku z *Krvavých sonetov* používa Hviezdoslav tiež inú stavbu strof. Čo všetky tri zbierky sonetov spája?

Všetky tri zbierky sú tvorené sonetmi, teda formami krátkych básní, z ktorých každú tvorí štrnásť veršov a každá z nich je tematicky ucelená, samostatná, aj keď medzi jednotlivými sonetmi môže existovať vnútorná nadväznosť a môže vytvárať básnický cyklus.

7. A jak v žne postat' zbožia líha zrelá. Krížikom označte správny význam danej vety.

☐ Ako keď sa zapáli svetlo, tak si zrelí muži uvedomujú svoj koniec. ☒ Padajú ako zrelé obilie počas žatvy.
☐ Milenci si líhajú medzi tovar v obchode. ☐ Dospelí muži si líhajú spať večným spánkom.

8. Vypíšte z prvej strofy úryvku všetky anakrúzy (predrážky).

a, kres, zem (kto uviedol aj V, má odpoveď nesprávne)

UKÁŽKA 1

J.G. Tajovský: Statky-zmätky

Prvé dejstvo

(Javisko: Izba u Ľavkov.)

1. výstup

Ľavko, Žofa, Ďurko.

ŽOFA: (živá, jazyčná žena): Ja by som ti, syn môj, len takú radu, čo by i nejakú obnôšku mala, meno moje. Pri ženbe i rozumu sa načim poradiť, nielen čo oči vidia.

ĽAVKO: (starý furták): A veď ti je Evka už aspoň piata frajerka, ako si z vojny doma.

ŽOFA: (tajnostne): A Bete, vydatej žene, pokoj. V cudzej kapuste chytia ťa, meno moje.

ĎURKO: (driečny ľahťikár): A ktože vám to už?

ŽOFA: Ani ťa nie je hodna vyžívať.

ĎURKO: Veď som ja len tak zašiel k nej niektorý raz ako k susede a — už to viete.

ĽAVKO: Vieme. Práve preto: maj rozum.

ŽOFA: Ty, si chvála pánu bohu, hodný, pekný urástol, na rozume ti z vrstovníkov nikto nechytí, nuž si môžeš i troška preberať, meno moje.

ĽAVKO: Hádám — môj syn! Ja som ho vychoval, vyučil. Môjho rozumu sa chytaj i teraz.

ŽOFA: Tak, meno moje. Ja sa vše poobzerám po tých našich dievčencoch, ale nič sa mi to nezdá. Medzi želiarskymi tebe rovnej niet. Mohla by si prsty oblízať i Marka Suchých, Anča Vrtiake... Ale veď som počula, že sa ty točíš i okolo Judky Bielych. Ej, či to tak? Materi nič nezjaviť, meno moje?

ĎURKO: Načo som vás mal baláchať? Ktože vie, či by šla, či by ju dali.

ĽAVKO: Tá je poriadna a majetná! Lepšej by ti nevedel ani vlastný otec poradiť. Ej, to by bola — gazdovská! Nemusel by si sa plahočiť v zime po furmankách, zárobkoch ako tvoj otec.

ĎURKO: I ja by takú chcel, len by šla niektorá.

ŽOFA: Už by ti ju bola prekonala, meno moje. Ale akoby ti ja ani materou nebola, že si mi to už nezvestoval.

ĽAVKO: Dobré máš! Nevrav. Len choď za ňou a doveď sa poriadku!

ŽOFA: Id', meno moje, a probuj. Rodinu naviesť, to je už moja starosť.

ĽAVKO: Ale sa drž pri nej, chlapče! Poriadnymi rečami ju zabávaj a nahováraj. Však dievčence mnoho dadia na lichotivé reči.

(prevzaté z www.zlatyfond.sme.sk)1. Označte možnosť, ktorá podľa ukážky nie je pravdivá.

- ☐ Žofa radí svojmu synovi, aby si našiel nevestu s dobrým venom.
- ☐ Žofa je spokojná s Judkou Bielych, pretože Judka je poriadna aj majetná.
- ☒ Ľavko radí synovi, aby dievčatá dobre vytancoval a vtipkoval s nimi.
- ☐ Žofa nie je spokojná, že chodí za Betou, lebo je vydatá.

2. Určte v ukážke literárny druh a literárny žáner.

- ☐ dráma, komédia ☐ dráma, tragédia
- ☒ dráma, činohra ☐ dráma, jednoaktovka

3. Označte, koľko postáv vystupuje v ukážke.

- ☐ dve ☒ tri ☐ štyri ☐ päť

4. Podčiarknite v ukážke autorskú (scénickú) poznámku.

5. Vypíšte z ukážky oslovenia. syn môj, meno moje

6. Vypíšte z ukážky frazeologizmy a vysvetlite ich.

Pri ženbe i rozumu sa načim poradiť, nielen čo oči vidia.

Treba rozmýšľať, nie iba pozeráť.

V cudzej kapuste chytia ťa.

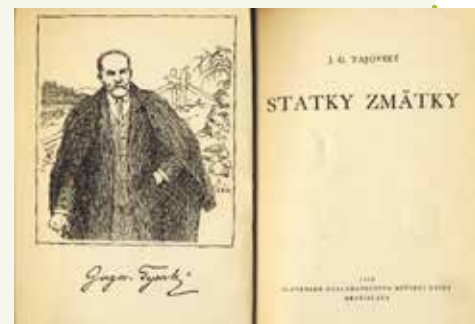
Nemá chodiť za vydatými.

Na rozume ti z vrstovníkov nikto nechytí.

Je najmúdrejší z rovesníkov.

Mohla by si prsty oblízať.

Mohla by byť veľmi spokojná.

J. G. Tajovský: Statky-zmätky.

7. Vysvetlite, čo znamenajú slová:

obnôšku	majetok, veno	želiari	druh poddaného
vrstovník	rovesník	baláchat	zavádzať
plahočiť	ťažko robiť	furmanky	vozenie nákladu
dadia	hládia	probuj	vyskúšaj

8. Priradte k pojmom správne vysvetlenia:

a10 b4 c1 d5 e6 f7 g2 h8 i9 j3 k11

POJMY	VYSVETLENIA	
a) monológ	prehovor postavy v dialógu	c
b) dialóg	divadelná hra s jedným dejstvom	g
c) replika	opakované uvedenie divadelnej hry	j
d) inscenácia	rozhovor dvoch a viac postáv	b
e) komédia	realizácia divadelnej hry	d
f) veselohra	divadelná hra s cieľom výsmechu	e
g) jednoaktovka	divadelná hra s láskavým humorom	f
h) tragédia	divadelná hra so smutným koncom	h
i) premiéra	prvé uvedenie divadelnej hry	i
j) repríza	prehovor postavy	a
k) derniéra	posledné uvedenie divadelnej hry	k

9. Správne usporiadajte poradie častí vnútornej kompozície a vpište čísla do rámečkov.

3	vyvrcholenie	2	zápleтка
5	rozuzlenie	1	úvod
4	obrat		

10. Určte časti vonkajšej časti kompozície divadelnej hry v Tajovského chápaní.

- ☒ výstupy – scény – dejstvá
☐ jednoaktovky, výstupy, dejstvá
☐ deje, obrazy, výstupy
☐ kulisy, výstupy, obrazy

11. Na základe poznania štandardizovaného diela Statky-zmätky analyzujte názov diela.

- ☐ Na statkoch a farmách je vždy veľa práce, preto sú tam aj zmätky.
☒ Majetky spôsobujú rozpory medzi ľuďmi v rodinách a medzi manželmi.
☐ Ak má človek veľa majetku, stráca nad ním kontrolu.

12. Nakreslite pojmovú mapu mien hlavných postáv diela.

Jano a Žofa Lavkovci	Mara a Ondrej Palčíkovci	Kata a Tomáš Kamenský
syn Ďuro	bez detí	dcéra Zuzka

Magda Vášáryová, William Polónyi vo filme Statky-zmätky z roku 1973

13. Rozhodnutie Zuzky v závere diela o neprijatí Ďura ako manžela a otca je na obdobie realizmu nezvyčajné. Súhlasíte s týmto tvrdením? Zdôvodnite svoju odpoveď.

Áno, Zuzka sa odmietla vrátiť k Ďurovi, hoci ju prišiel odprosiť – odpustila mu, ale ostala sama s dieťaťom, nechcela ho, hoci v tej dobe sa patrilo, aby žena mala muža. Výnimočne silná postava obdobia realizmu.

14. ZAMYSLETE SA A DISKUTUJTE

Pouvažujte, ako v súčasnosti ovplyvňujú peniaze manželstvá a medziľudské vzťahy.

Žijeme v dobe, kde peniaze sú veľmi dôležité – na jednej strane rastie chudoba, na strane druhej sa vzráha konzumný svet. Mnohí ľudia žijú len pre značkové veci, iní nemajú základné potreby. Láska by mala fungovať ako základný ľudský cit – s peniazmi i bez.

UKÁŽKA 1

P. O. Hviezdoslav: *Herodes a Herodias*

6. výstup

Kráľovná Tamar so svojím sprievodom.

TAMAR:

Tu som, môj pane! Prosím, prehliadni mi láskave, že pozde prichodím ťa pozdraviť. — Však lenže otriasla som si z očí slzy — azda — radosti: som tu... Lež, ach! Kto miesto zaujal mi tvojho u boku, kto?

HERODES:

Kráľovna

manželka naša; šak, Herodiada krásna? Potvrď bez okolkov jej. A to zas Salome, jej švárna dcéra, i naša od dneška.

TAMAR:

Hach, krkavci

sna môjho, havrani, mi na srdce až zletelí, ho, chúďa, rozďubať, po žilke stráviť ho... No, dobre. Zlovest som počula, a neohluchla som, i pretkala mi pamäť utkom bár sťa žúžol čiernym, vidím predsa dosť; blen, čo si mi ho nalial veľkodušne, jak badáš, odhodlane polykám, a slzy späť mi tečú k prameňu: lež keď tak — keďže ona manželkou ti, kráľovnou, tak povedz, kráľu, čo som ja vtedy, úbohý?

HERODES:

Z tých obidvoch

si ani jedno viac. Si prepustená!

TAMAR:

Že prepustená! Bože, počuj ho: on prepúšťa ma. (Ó, že hviezdnaté tie nebesá sa nezamračia na to!) On zamieta ma, ktorý pred tvojou velebnou tvárou, Bože, prisľúbil záväzne, svätosväte prisahal mi sňatok do smrti. — Čo pášeš, kráľu? Kú pohnútku máš k tomu, aby si nezahrešil naveky? Som Hagar? Nie. Či nehodnou som stala sa ťa naraz, ti neposlušná bola, neverná? Tak predved' hviezdy s mesiacom, i slnce, nech blysnú v duši mi: ni myšlienky v nej neobjavia škvrnistej, len samé ružové pásma, nimiž — ramený lásky — som ťa sprvu objala, tak milujúc ťa podnes! Prečo tedy ma zapudzujúš?

HERODES:

Nu, si cudzinka

a neplodná: a takú dovolil i zákon odpraviť. Však, radcovia, učenci? Hovorte! — Však, Manahene? Vrav, ved' sa v písmach mnohdy preberáš; no?

1.

Napíšte, čo je témou ukážky.

Kráľ Herodes prepúšťa (rozvádza sa) svoju ženu Tamaru a nahrádza ju Herodiadou.

2.

Podčiarknite v ukážke dôvod Herodesovho prepustenia manželky.

3.

Posúďte Herodesove dôvody z úlohy 2 a správanie k Tamar podľa súčasných spoločenských zásad.

Neplodnosť je aj dnes možným dôvodom rozchodu. Cudzí pôvod nebýva dôvodom, časté sú však nafingované manželstvá s cudzinca-mi. Herodesovo správanie je kruté, ponižujúce, nedôstojné.

4.

Vyjadrite, ako reaguje Tamar na Herodesovo rozhodnutie.

Dôstojne, slušne – prichádza s úctou, hrdo, nebojácné, asertívne, statočne.

5.

Odpovedzte, aký typ konfliktu sa nachádza v ukážke?

☐ Intrapersonálny ☒ Interpersonálny
☐ Interskupinový ☐ Intraskupinový

6.

Vypíšte z ukážky prvé slovo vety, ktorá je scénickou poznámkou.

Kráľovná

7.

Označte, koľko postáv vystupuje v ukážke.

☒ dve ☐ tri
☐ štyri ☐ päť

8.

Určte neurčitok od slovesa vo vete Čo pášeš, kráľu?

☒ páchať ☐ pást
☐ pášiť ☐ prášiť

9.

Vypíšte z ukážky slová, ktoré sa vám zdajú z hľadiska súčasnej lexiky netradičné.

zlovest – zlá zvesť, novotvar, pášeš – páchaš, sňatok – sobáš, kú – ktorú.

10.

Vypíšte z ukážky umelecké prostriedky a pomenujte ich.

Napr. krkavci sna môjho – genitívna metafora,

sťa žúžol čiernym – prirovnanie,

zlovest, pretkala mi pamäť – metafora.

11.

Pre tvorbu P. O. Hviezdoslava je typická inverzia. Čo tento pojem znamená?

Neobvyklý slovosled.

12.

Argumentujte, či sa v ukážke nachádza veršový presah.

Áno, hneď prvá veta Tamary – veta nekončí vo verši, ale pokračuje v ďalšom verši.

UKÁŽKA 1

J. G. Tajovský: Ženský zákon

Výstup 2.

Anička, Miško.

ANIČKA: (keď Miško dvere otvorí, vytrčí doň ruky a skríkne): Medved'!

MIŠKO: (vo sviatočnom obleku, s paličkou v ruke, vo dverách sa usmeje): Ba hádam líštička! (Vstúpi; klobúk a paličku drží v ruke.)

ANIČKA: (vyčítave): Zas? Ja som nie falošná. (Idú do popredia.)

MIŠKO: No, veď nie naozaj. To som ja iba, že čo ty na to. (Podáva jej ruku.)

ANIČKA: Áno — len tak. A koľko ráz si mi to už —

MIŠKO: (vážnejšie): Aká si ty, Anička! Mne, čo by si ty čo povedala, ja by som sa nemohol na teba hnevať.

ANIČKA: (chytro): Lebo vieš, že ti ja takô nepoviem.

MIŠKO: No, veď ani ja ti už viac nie.

ANIČKA: Áno, i včera si mi nie? Že som potom od veľkých myšlienok ani oka zavrieť nemohla. Vždy si mi bol pred očima. (...)

MIŠKO: (figliarsky): Ešte tuto máš slzičku, pod', že ti ju utriem. (Chytí Aničku okolo bôčkov a bozká ju.)

ANIČKA: (sa mu vymykne a utiera si líce): To sa nepatrí, Miško. (Odchodí.)

MIŠKO: (pobehne za ňou a chytí ju): No, nehnevaj sa. To už, vieš, na to rozlučnô. Zasmej sa mi, dušička.

ANIČKA: (driape sa mu z ruky): Ja sa hnevám.

MIŠKO: Ale hnev vraj krásu škodí.

ANIČKA: Ja som i tak nie krásna. Mama! (Priloží si dlaň na ústa.)

MIŠKO: Krič! Nepustím ťa, kým sa nezasmeješ.

ANIČKA: (vytrčí tvár proti nemu): No, chachacha!

(prevzaté z www.zlatyfond.sme.sk)

1. Určte tri základné dramatické žánre.

- ☐ tragikomédia, humoreska, činohra
☐ tragédia, jednoaktovka, komédia
☒ tragédia, komédia, činohra
☐ tragédia, humoreska, komédia

2. Na základe ukážky priradiť Ženský zákon k jednému z týchto žánrov. Označte v texte aspoň jedno miesto, ktorým by ste vedeli zdôvodniť svoju odpoveď.

- ☐ činohra ☐ tragédia
☒ komédia ☐ humoreska

3. Zopakujte si vedomosti z teórie literatúry a doplňte:

- a) vnútorné členenie
 (vnútorná kompozícia) drámy:
expozícia, kolízia, kríza, peripetia, katastrofa
 b) vonkajšie členenie
 (vonkajšia kompozícia) drámy:
dejstvá, scény, výstupy

4. Pomenujte odborným termínom text v zátvorkách z ukážky.

- ☐ autorove poznámky
☒ scénické poznámky
☐ režisérove poznámky
☐ edičné poznámky

Jozef Gregor Tajovský, Hana Gregorová
a dcéra Dagmar

5. Ako sa volá prehovor jednej postavy v rámci dialógu?

- ☐ monológ
☒ replika
☐ priama reč
☐ dialóg

7. Prepíšte podčiarknutú vetu vlastnými slovami tak, aby ste nezmenili jej význam.

Stále sa mi zdalo, že ťa vidím.

6. Nájdite a podčiarknite v texte dve nárečové slová, ktoré majú rovnakú príponu.

Hrob Jozefa Gregora Tajovského v Tajove pri Banskej Bystrici

UKÁŽKA 2

F. Urbánek: Kamenný chodník**Prvé dejstvo****Výstup 9.**

Tereza, Mišo.

TEREZA: (nesie kôš, prikrytý ručníkom, z ktorého trčí fľaša): Daj mi pokoj, k olovrantu si ty prvý, ale do roboty najposlednejší.**MIŠO:** (žartovne spieva):

Robotičku, robotu nechám až na sobotu, — po sobote nedeľa, vtedy sa nič nedeľa. — Juj!

TEREZA: Vtáka poznať po perí a človeka po reči. To každý usilovný človek také pesničky vyspevuje! (Prísne.) Ber sa po svojej práci!**MIŠO:** Až ma počastuješ. (Pozerá komicky na fľašu.)**TEREZA:** Len ak by ožechom. Však málo chybelo, že ti gazda nenameral zopár tým čakanom. A dobre by bol urobil, však si už dosť starý, že máš vedieť: čo pán prosí, to byť musí.**MIŠO:** Ale netrep a neplieskaj.**TEREZA:** Ako by som neplieskala: inej roboty nemáš, ako strážiť, kto kamenným chodníkom chodí, a ani to nerobíš.**MIŠO:** Kto chodí, však ja viem; kto chodí, nik iný, ako mladý pán.(prevzaté z www.zlatyfond.sme.sk)

8. Vyberte možnosť, v ktorej sú správne uvedené útvary divadelných hier Ženský zákon a Kamenný chodník.

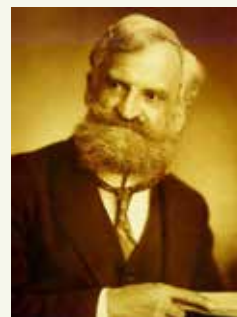
- ☒ komédia, komédia   ☐ komédia, humoreska
☐ komédia, tragikomédia   ☐ komédia, tragédia

9. Hra Kamenný chodník je veľmi obľúbená aj v ochotníckych divadlách.

Vysvetlite rozdiel medzi profesionálnym a ochotníckym divadlom.

V ochotníckom divadle nevystupujú profesionálni herci, ide o divadlá zložené z miestnych nadšencov –

„ochotníkov“.

Ferdo Urbánek

10. Doplníte tabuľku.

DRUH KOMIKY	ZDÔVODNENIE NA ZÁKLADE TEXTU	NACHÁDZA SA V UKÁŽKE
SITUAČNÁ	nesie kôš, prikrytý ručníkom, z ktorého trčí fľaša	áno
SLOVNÁ	Len ak by ožechom	áno
IRÓNIA		nie

11. Nájdite v elektronickom slovníku (<https://slovník.juls.savba.sk>) význam podčiarknutého slova a napíšte ho podľa súčasných pravidiel slovenského pravopisu.

dlhšia rovná palica, ožeh

12. Po vylúštení tajničky napíšte názov mesta, v ktorom dnes žijú potomkovia Ferka Urbánka.

PIEŠŤANY

(Tajničku tvoria prvé písmená slov).

- 1) Priezvisko slovenského dramatika, podľa ktorého je pomenované divadlo v Trnave.
- 2) Uvedenie (realizácia) divadelnej hry na javisku.
- 3) Prvá časť vnútornej kompozície antickej drámy.
- 4) K ženským predstaviteľkám slovenského romantizmu patria Božena Slančíková-Timrava a Elena Maróthy...
- 5) Posledné písmeno neurčitého slovesného tvaru Terezinej repliky.
- 6) Hlavná hrdinka známej gréckej drámy od Sofokla.
- 7) Bohemizmus (čechizmus) z textu ukážky.
- 8) Pripona nominatívu plurálu skloňovacích vzorov žena a dub.

1.	P	A	L	Á	R	I	K			
2.	I	N	S	C	E	N	Á	C	I	A
3.	E	X	P	O	Z	Í	C	I	A	
4.	Š	O	L	T	É	S	O	V	Á	
5.	Ť									
6.	A	N	T	I	G	O	N	A		
7.	N	E	D	E	L	Á				
8.	Y									

UKÁŽKA 1

B. Slančíková-Timrava: Skon Paľa Ročku

„Hm, kdeže by sa nie! Povedali...“ a tu Zuzu s hrôzou pozrie naň, rozšíriac oči a zhodiac šitie z lona. „Povedali, aby ťa boh vystrčil tak, ako si ich z domu...“ i zalamuje rukami. Teraz je už istá, že Paľo umrie. „A čo ti je?“ vzchopí sa on. „Už vidím, že ma tu necháš, už viem!“ Iká Zuza a slzy lejú sa jej cícerkom dolu peknými lícami. Paľo odvrátil tvár. Nedbá už ani na jej tvrdenie, už mu je jedno, či umrie, či nie. Už ho neteší ani jej nárek, netkne sa ho jej žiaľ, necíti radosť, že ho miluje. Nedbá už ani o dom, ani o testament, ani o dieťa... Pána farárovo odpustenie už má, teraz sa musí pokoriť i pred materou. Svedomie ho núti. To svedomie... či ho boh riadi, aby na zemi odpýtal všetko zlé, čo spravil, a bol prijatý v nebi po smrti? Keby tak bolo...! Mať som si biednu, ostarenú, ubitú, sklúčenú neresťami, ktorú aj otec len bil, vystrčil, lebo nechcela ísť robiť, hnevala sa, že ju, ako som sa oženil, ničím nenapomáhal (žena nedovolila), chorľavú, do ťažkej roboty nesúcu... Aj, oj, čiže šklbe ten drak v prsiach, či ťubú tie kavky do srdca, už ho celé skrvavili, už tečie krv z neho, už ju pijú, mäso trhajú zobákmi.

B. Slančíková-Timrava

1. Napíšte dve synonymá a jedno antonymum k slovu skon.

Synonymá sú napr. – smrť/úmrtie/koniec; antonymum je – zrod/narodenie.

2. Niekoľkými prídavnými menami vyjadrite svoj dojem z prečítaného textu.

Text je depresívny, smutný, bezvýchodiskový, ...

3. Čo je hlavnou myšlienkou diela?

- ☒ pýcha a pokora, ublíženie a odpustenie ☐ omyl a vysvetlenie, pýcha a pád
☐ vina a trest, láska a nenávisť ☐ mladosť a staroba, pravda a lož

4. Autorkinu tvorbu delíme do niekoľkých skupín. Do akej skupiny patrí Skon Paľa Ročku?

- ☒ poviedky zo života dedinského ľudu ☐ poviedky s témou vojny
☐ poviedky zo života vidieckej inteligencie ☐ poviedky s autobiografickým charakterom

5. Akým slovesným tvarom sú slová rozšíriac a zhodiac?

- ☐ neurčitkom ☒ prechodníkom
☐ prítomným prídavným ☐ minulým prídavným

6. Nájdite v ukážke expresívne (citovo zafarbené) slovo s hanlivým významom.

Expresívne slovo je mater.

7. Akým slovným druhom sú prvé dve slová poslednej vety ukážky?

Ide o citoslovci.

8. Čo obrazne vyjadruje slovné spojenie „ďubú tie kavky do srdca“?

- ☐ obavy z nepochopenia ☐ srdcové problémy
☒ výčitky svedomia ☐ zbytočné problémy

9. Čo predstavuje posledný odsek ukážky?

- ☒ vnútorný monológ Paľa
☐ priamu reč
☐ rozhovor medzi Paľom a Zuzou
☐ epický dialóg

10. S ktorým žánrom sa nestretávame v tvorbe B.S. Timravy?

- ☐ novely
☒ eposy

11. Aké sú ženské hrdinky Timraviných diel?

- ☐ rozmazané
☐ precitlivené
☒ protirečivé a zložené

12. V ktorom diele kritizovala Timrava zaostalosť a ľahostajnosť ľudí?

Ľapákovci

13. Vypíšte mená autoriek a autorov prvej vlny slovenského realizmu.
Vajanský, Hviezdoslav, Kukučín, Vansová, Šoltésová
14. Hlavným (anti)hrdinom diel prvej vlny slovenského realizmu bol väčšinou:
☐ kňaz   ☐ chudobný dedinský človek
☒ zeman   ☐ bohatý mešťan
15. V realistických dielach postavy reprezentujú svoju spoločenskú vrstvu, sú nositeľmi jej typických vlastností. O aký typ postavy ide?
☐ charakterový   ☐ idealizovaný
☒ sociálny   ☐ fiktívny
16. V ktorej z možností je správne priradený literárny žáner?
☐ Rysavá jalovica – román
☐ Krvavé sonety – poviedka
☒ Mamka Pôstková – poviedka
☐ Herodes a Herodias – román
17. Ktoré žánre prevládali v tvorbe slovenských realistov?
☒ román, novela, poviedka
☐ román, epos, balada
☐ novela, poviedka, epos
☐ óda, balada, pieseň
18. Charakterizujte žáner novela.
Novela je prozaický epický literárny žáner kratšieho alebo skôr stredného rozsahu, ktorý sa od románu odlišuje tým, že obsahuje pútavý príbeh osoby či skupiny osôb, ktorý podáva dramaticky a zovreto (bez zbytočných opisov a vedľajších epizód) a má prekvapivý (alebo aspoň výrazný) záver.
19. Ktoré z uvedených diel nemožno zaradiť k žánru novela?
☒ Keď báčik z Chocholova umrie
☒ Statky-zmätky
☒ Rysavá jalovica
☐ Ťapákovci
20. Kto je typickou postavou druhej vlny slovenského realizmu?
Typickou postavou je obyčajný človek z najchudobnejších vrstiev spoločnosti.
21. Ktoré literárne žánre vznikali v druhej vlny slovenského realizmu?
V druhej vlny slovenského realizmu vznikali krátke epické žánre poviedka a novela a tiež dramatické žánre – komédia, činohra.
21. Ktorí zo slovenských realistických autorov písali romány?
Vajanský, Kukučín, Šoltésová, Vansová
22. Ktorý z uvedených znakov je typický pre obdobie literárneho realizmu?
☐ skreslené zobrazenie skutočnosti
☐ nadnesené zobrazenie skutočnosti
☐ subjektívne zobrazenie skutočnosti
☒ snaha o objektívne zobrazenie skutočnosti
23. Ktorá dvojica je správna?
☐ P. O. Hviezdoslav – Maco Mlieč
☐ S. H. Vajanský – Ženský zákon
☒ M. Kukučín – Neprebudný
☐ J. G. Tajovský – Krvavé sonety
24. Akým literárnym žánrom je dielo Statky-zmätky?
☐ novela   ☒ činohra
☐ epos   ☐ román
25. K akému literárnemu žánru zaraďujeme dielo Keď Báčik z Chocholova umrie?
☐ fejtón   ☐ román
☒ poviedka   ☐ novela
26. Ktoré tvrdenie o románe a poviedke nie je pravdivé?
☐ líšia sa rozsahom a počtom postáv
☒ román má jednu dejovú líniu, poviedka niekoľko dejových línií
☐ v poviedke sa postavy nevyvíjajú
☐ román zobrazuje veľký počet udalostí

